This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Slav 7196.434.5 (1)

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Bought with the income of
THE KELLER FUND

Bequeathed in Memory of
JASPER NEWTON KELLER
BETTY SCOTT HENSHAW KELLER
MARIAN MANDELL KELLER
RALPH HENSHAW KELLER
CARL TILDEN KELLER

VE RI TAS

49115
38 7 6890

MODERNÍ REVUE PRO LITERATURU UMĚNÍ A ŽIVOT

REDAKTOR A VYDAVATEL
ARNOŠT PROCHÁZKA

1895 — SVAZEK I

Arnošt Kantor

PRAHA
NÁKLADEM VYDAVATELSTVA.
32 POŠTOVSKÁ ULICE 32

Slav 7196.434.5 (1)

Nákladem *Moderní Revue* vyšlo:

Arnošt Procházka, **Prostibolo duše.**

Vydáno bylo 200 výtisků, vesměs číslovaných, a sice prvých 25 exemplářů na hollandu s autografem spisovatelovým, ostatních 175 exemplářů na velinu. Nové vydání této knihy nebude již nikdy uspořádáno . . . . . Rozebráno.

August Strindberg, **Radost života** . . . . . Cena 20 kr.

Jiří Karásek, **Stojaté vody.**

Vydáno bylo 200 výtisků na velinu, vesměs číslovaných a opatřených autografem spisovatelovým . . . . . Cena 45 kr.

Otokar Březina, **Tajemné dálky** . . . . . V tisku.

HARVARD UNIVERSITY LIBRARY 5 MAY 1970

Keller Fd

Tiskem Emanuela Stivína v Praze 146-II.

OBSAH

Herman Bang

Vznešenost 133

Otokar Březina

Svůj žal jsem položil 106
Ticho 31

Bohuslav Chaloupka

Budoucí umění 121
Přeložil práce z M. Guyaua, A. Jarryho, S. Mallarmého
Viz Kritika

Richard Dehmel

Masky 107

Karel Dražďák

Před zavřeným chráme Sataniků 60
Tobě 129
Viz Kritika

Frans Erens

Sen 109

Gabriel Finne

Gerhard 62

M. Kuyan

Socialismus a ideál sociální 97

Karel Hlaváček

Impromptu 60
V rakvi 126

Alfred Jarry

Písně smuteční 77

Gustave Kahn

Cleopatra 15

Jiří Karásek

K naší literární revoluci 49
O kritice jako genru uměleckém 130
Umrtvení 14
Viz Kritika

Josef Klička

Viz Kritika

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

F. de Potero

[illegible]

Adolf Skála

[illegible] . . . . 12[illegible]

František Soldan

[illegible] 129
[illegible] 61

Antonín Sova

Pohřbení samodatských stran 8, 25

Lothar Suchý

Sen, [illegible] 110

Jan Vorel

Idealism a realism 33

Gustav Wied

Svatební noc 15, 35

Kritika

Časopisy. Referovali J. Karásek a A. Procházka 48, 69, 92, 120, 138
Divadlo. Referoval J. Klička 24, 46, 94, 140
Malířství. Referovali J. Karásek a K. E. Müller 47, 91, 118
Nové knihy. Referovali B. Chaloupka, K. Draždák, J. Karásek a A. Procházka 22, 44, 88, 137

Kuplet

Sbor uvězněných [illegible] 95

MODERNÍ REVUE.

FRIEDRICH NIETZSCHE

K přírodopisu morálky.

Nejmladší všech věd. — Morálné cítění je nyní v Evropě stejně jemné, pozdní, mnohonásobné, drážlivé, raffinované, jako je k tomu příslušící »věda o morálce« ještě mladá, začátečnická, nemotorná a hruboprstá: — vábivá protiva, objevující a ztělesňující se časem v samé osobě některého moralisty. Již slovo »věda o morálce« je vzhledem k tomu, co se tím označuje, příliš pyšné a proti *dobrému* vkusu: který bývá vždy předchutí pro skromnější slova. Měli bychom si se vší přísností doznati, *čeho* se zde na dlouho ještě nedostává, *co* prozatím má jedině právo: totiž sbírání látky, pojmové pojetí a sespořádání nesmírné říše jemných hodnotných citův a hodnotných rozdílů, které žijí, rostou, plodí a zanikají — a snad pokusy, znázorniti opětující se a častější tvary těchto živých krystalisací — jako příprava k *nauce o typech* morálky. Ovšem: nebyli jsme dosud tak skromni. Filosofové vesměs požadovali se strnulou vážností, budící smích, po sobě něco o velmi mnoho vyššího, osobivějšího, slavnostnějšího, jakmile se zaměstnávali morálkou jako vědou: chtěli *zdůvodnění* morálky — a každý filosof dosud se domníval, že morálku zdůvodnil; morálka sama však platila za »danou«. Jak vzdálen byl jejich nemotorné pýchy onen nepatrným se zdající a v prachu a plísni ponechaný úkol popisu, ačkoli pro něj by mohly býti sotva nejjemnější ruce a smysly dosti jemny! Zrovna tím, že znali morálkoví filosofové morálná fakta jenom zhruba, v libovolném výtahu aneb jako náhodnou zkratku, asi jako moralitu svého okolí, svého stavu, své církve, ducha své doby, svého podnebí a pásma — zrovna tím, že byli vzhledem k národům, dobám, minulostem špatně poučeni a sami málo vědění chtiví, ani jim nepřišly před zrak vlastní problemy morálky: — jakými vystupují všechny teprvé při porovnání *mnohých* morálek. Ve vší

dosavadní »vědě o morálce« *chyběl*, nechť zní to jakkoli podivně, ještě problem morálky samé: chybělo podezření k tomu, že zde něco problematického jest! Co filosofové »zdůvodněním morálky« zvali a po sobě žádali, bylo v pravém světle viděno, jenom učenou formou dobré *víry* v panující morálku, novým prostředkem jejího *výrazu*, tedy faktem samým v mezích určité morality, ano dokonce, v poslední příčině, druhem popření, že *smí* býti tato morálka pojata jako problem: — a zajisté protikladem zkoušky, rozkladu, opochybění, vivisekce právě této víry. Slyšme na příklad s jakou bezmála ctěníhodnou nevinností ještě Schopenhauer svůj vlastní úkol kladě, a učiňme jeho závěry o vědeckosti »vědy«, jejíž poslední mistři ještě jako děti a staré žínky mluví: — »princip« praví (str. 136 Základních problémů morálky), základní věta, o jejímž obsahu jsou všichni ethikové *vlastně* jednotni: neminem laede, immo omnes, quantum potes, juva — to je *vlastně* věta, kterou zdůvodniti se všichni učitelé mravnosti lopotí . . . *vlastní* základ ethiky, který hledáme jako kámen moudrosti po tisíciletí.« — Obtížnost, uvedenou větu zdůvodniti, může býti ovšem veliká — jak známo, nepoštěstilo se ani Schopenhauerovi v tom —; a kdo jedenkráte důkladně pak procítil, jak nechutně falešnou a sentimentálnou tato věta je, ve světě, jehož trestí je vůle k moci —, ten nechť se dá upamatovati na to, že Schopenhauer, ačkoliv pessimista, *vlastně* — hrál na flétnu . . . denně, po obědě: nechť přečte se o tom jeho životopisec. A přibližně tázáno: pessimista, popěratel boha a světa, *zastavující* se před morálkou — říkoucí k morálce ano a hrající na flétnu, k laede-neminem-morálce: jak? je to vlastně — pessimista?

*

Co morálky prozrazují. — Nehledíc ještě k ceně takových tvrzení jako »je v nás kategorický imperativ«, můžeme se vždycky ještě tázati: co praví takové tvrzení o tvrdícím je? Jsou morálky mající ospravedlniti svého původce před jinými; jiné morálky mají ho upokojiti a sebou samým spokojeně naladiti; jinými chce se sám přibíti na kříž a pokořiti; jinými chce konati pomstu, jinými se schovati, jinými se oslaviti a ven do výše a dálky vyšinouti; tato morálka slouží svému původci, aby zapomněl, ona aby sebe aneb něco svého uvedl v zapomenutí; mnohý moralista by chtěl na lidstvu vykonávati moc a tvůrčí rozmar; mnohý jiný, možno zrovna také Kant, dává svou morálkou na srozumě-

nou: »co jest na mne úcty hodno, je to, že umím poslouchati — a u vás *nemá* tomu býti jinak, než u mne!« — zkrátka, morálky jsou také pouze *značkovou řečí affektů.*

*

Neocenitelné při každé morálce. — Každá morálka, je v protikladě k laisser aller, kus tyranie proti »přírodě«, také proti »rozumu«: to však není ještě námitkou proti ní, musilo by se leda tu opět již dekretovati od nějaké morálky, že všechen druh tyranie a nerozumu je nedovolen. Podstatné a neocenitelné při každé morálce je, že je dlouhým nátlakem: aby se porozumělo stoicismu aneb port-royalu aneb puritanismu, nechť se vzpomene nátlaku, pod jakým dosud každý jazyk dospěl k síle a svobodě, — metrického nátlaku, tyranie rýmu a rhytmu. Kolik nesnází si činili v každém národě básníci a řečníci! — některé prosopisce z dnešku nevyjímajíc, v jejichž uchu bydlí neúprosné svědomí — »k vůli pošetilosti« jak utilitarističtí troupové říkají, domnívající se tím chytrými, — »z poddannosti zákonům libovůle«, jak anarchisté říkají, mnějíce se tím »svobodnými«, i svobodomyslnými. Podivuhodné faktum je však, že všechno, co existuje aneb existovalo svobody, jemnosti, odvahy, tance a mistrovské jistoty na zemi, budiž to již v myslení samém, aneb vládnutí, aneb v řečnění a přemlouvání, v uměních stejně jako v mravnostech, se vyvinulo teprvé pomocí »tyranie takových zákonů libovůle«; a ve vší vážnosti, pravděpodobnost pro to není nepatrna, že právě to je »přírodou« a »přirozeným« — a *ne* ono laisser aller! Každý umělec ví, jak daleko jest od pocitu se-nechat-jíti jeho »nejpřirozenější« stav, svobodné rovnání, kladení, řízení, utváření v okamžicích »inspirace«, — a jak přísně a jemně zrovna tady poslouchá tisíceronásobných zákonů, posmívajících se právě v základě své tvrdosti a určitosti všemu formulování pojmy (také nejpevnější pojem má, proti tomu postaven, něco míjícího, mnohonásobného, mnohoznačného —). Podstatné, «v nebi a na zemi«, jak se zdá, jest, opětně řečeno, aby se dlouho a v Jednom směru *poslouchalo*: při tom dospívá a dospělo se trváním vždy k něčemu, k vůli čemu se vyplatí, žíti na zemi, na příklad k cnosti, umění, hudbě, tanci, rozumu, duchovosti, — k čemusi oslavujícímu, rafinovanému, ztřeštěnému a božskému. Dlouhá nesvoboda ducha, nedůvěřivý nátlak v sdělitelnosti myšlének, kázeň, kterou si myslitel uložil, mysliti uvnitř církevního a dvorského

vodítka aneb pod aristotelovskými předpoklady, dlouhá duševní vůle, všechno, co se děje, vykládati podle křesťanského schematu a opět odkrývati a ospravedlňovati křesťanského boha ještě v každé náhodě — vše toto násilné, libovolné, tvrdé, hrozné, protirozumové projevilo se jako prostředek, kterým byla evropskému duchu vplemeněna jeho síla, jeho bezohledná zvědavost a jemná pohyblivost: přiznáno, že při tom musilo býti rovněž nenahratitelně mnoho síly a ducha umačkáno, uduseno a zkaženo (neboť zde jako všady se ukazuje »příroda«, jakou je, ve své veškeré plýtvavé a *lhostejné* velikoleposti, pobuřující, ale vznešené). Že po tisíciletí evropští myslitelé jenom myslili, aby něco dokázali — dnes je nám naopak každý myslitel podezřelý, jenž »chce něco dokázati« —, že měli již vždy pevným, co *mělo* vyplynouti jako výsledek, jejich nejpřísnějšího přemýšlení, asi jako druhdy při asiatské astrologii aneb jako dnes ještě při neškodném křesťansko-morálném výkladě nejbližších osobních událostí »ku chvále boží« a ku »spáse duše«: — tato tyranie, tato libovůle, tato přísná a grandiosná hloupost *vychovala* ducha; otroctví je, jak se zdá, v hrubším a jemnějším smyslu nepostrádatelným prostředkem také při duševní kázni a plemenění. Nechť se pohlédne na každou morálku podle toho: »příroda« v ní je to, která učí nenávidět laisser aller, příliš velikou volnost, a staví potřebu po omezených obzorech, po nejbližších úkolech, — která učí *zúženi perspektivy*, a tedy v jistém smyslu hlouposti, jako životní a vzrůstní podmínce. »Máš poslouchati, kohosi, a na dlouho: *jinak* zahyneš a ztratíš poslední úctu před sebou samým« — to zdá se mi býti morálným imperativem přírody, který ovšem ani »kategorickým« není, jak to po něm žádal starý Kant (proto to »jinak« —), ani se neobrací k jednotlivci (co záleží jí na jednotlivci!), zajisté však k národům, raçám, věkům, stavům, především však k celému zvířeti »člověk«, k člověku.

*

Pudy nechati časem hladovět. — Pracovité raçy nalézají velikou obtíž v tom, snésti lenost: byl to mistrovský kousek *anglického* instinktu, posvětiti a znuditi neděli v té míře, že Angličan při tom opět se stává nepozorovaně chtivým svého všedního a pracovního dne: — jako druh chytře vynalezeného, chytře vsunutého *postu*, jak takovéto také v antickém světě je hojně pozorovati (byť i, jak slušno u jižních národů, ne zrovna vzhledem ku práci —). Třeba postů mnohého druhu; avšak, kde

mohutné pudy a zvyky vládnou, mají se zákonodárci postarati o to, aby byly vsunuté přestupné dny, o kteréž se takový pud klade do pout a opět jednou učí hladověti. Z vyššího místa viděna, jeví se celá pokolení a věky, když vystupují obtíženy nějakým morálným fanatismem, jako takové vložené doby nátlaku a postu, za nichž se učí pud krčiti se a vrhati k zemi, ale také *očišťovati se* a *ostřiti*; také jednotlivé filosofické sekty (na příklad stoa u prostřed hellenistické kultury a jejím aphrodisickými vůněmi přeplněném a vilným se stavším vzduchu) dovolují takový výklad. — Tím jest dán také pokyn k výkladu onoho paradoxa, proč zrovna v křesťanské periodě Evropy a vůbec teprve pod tlakem křesťanských hodnotných soudů se pohlavní pud sublimoval až k lásce (amour-passion).

*

Antická maiserie morálky. — V morálce Platonově je něco, co vlastně k Platonovi nenáleží, nýbrž se jenom na jeho filosofii nalézá, mohlo by se říci, vzdor Platonu: totiž sokratismus, pro nějž byl vlastně příliš vznešený. »Nikdo si nechce sám činiti škodu, proto děje se všechno špatné nedobrovolně. Neboť špatný si působí sám škodu: toho by nečinil, kdyby věděl, že špatné je špatným. Podle toho je špatný pouze z omylu špatným; vezme-li se mu jeho omyl, učiní se nutně — dobrým.« — Tento způsob uzavírati páchne po lůze, mající při konání špatna jenom trpné následky na zřeteli a soudící vlastně »je *hloupým*, špatně jednati«; kdežto klade »dobré« s »užitečným a příjemným« bez okolků za identické. Může se při každém utilitarismu morálky předem hádati na tento stejný původ a následovati svůj nos: zbloudí se zřídka. — Plato učinil vše, aby do této věty svého učitele vinterpretoval něco jemného a vznešeného, především sebe sama —, on, ten nejdvážnější všech interpretů, vzavší celého Sokrata jenom jako populárné thema a lidovou píseň z ulice, aby ji varioval do nekonečna a nemožna: totiž do všech svých vlastních masek a mnohonásobností. Žertem mluveno, a ještě k tomu homersky: co pak je platonický Sokrates, ne-li

πρόσθε Πλάτων ὄπιθέν τε Πλάτων μέσση τε Χίμαιρα.

*

Hodnotný pocit a hodnotná dialektika u Sokrata. — Starý theologický problem o »věření« a »vědění« — aneb, jasněji,

o instinktu a rozumu — tedy otázka, zda vzhledem k hodnotnému cenění věcí zasluhuje instinkt více autority, než rozumnost, chtějící míti podle důvodů, podle nějakého »proč?«, tedy podle účelnosti a užitečnosti ceněno a jednáno, — je to stále ještě onen starý morálný problem, jak poprvé vystoupil v osobě Sokratově a dlouho před křesťanstvím již rozštěpoval duchy. Sokrates sám postavil se sice se vkusem svého talentu — talentu převahového dialektika — nejprve na stranu rozumu; a v pravdě, co činil po všechen svůj život, než že se smál nad neobratnou neschopností svých vznešených Atheňanů, kteří byli lidé instinktu jako všichni vznešení lidé a nikdy nemohli dostatečné zprávy dáti o důvodech svého konání? Na konec však, v tichu a skrytu, smál se také nad sebou samým: našel u sebe, před svým jemnějším svědomím a sebevýslechem, stejnou obtížnost a neschopnost. »K čemu však — domlouval si — odloučiti se proto od instinktů! Musí se jim a *také* rozumu dopomoci ku právu: — musí se následovati instinkty, ale rozum přemluviti, aby jim při tom napomáhal dobrými důvody«. To byla vlastní *falešnost* onoho velikého tajemstvíbohatého ironika; přivedl své svědomí tam, že uspokojilo se jistým druhem sebepřelstění: v podstatě prohlédl irrationálné v morálném soudě. — Plato, v takových věcech nevinější a bez zchytralosti plebejcovy, chtěl s vynaložením vší síly — největší síly, jakou dosud filosof který měl k vynaložení! — si dokázati, že rozum a instinkt od sebe k Jednomu cíli kráčejí, k dobru, k »bohu«; a od Platona jsou všichni theologové a filosofové na stejné dráze, — to znamená, ve věcech morálky vítězil dosud instinkt, aneb jak křesťané to zovou, »víra«, aneb jak já to zovu, »stádo«. Musil by se leda Descartes vyjati, otec rationalismu (a následkem děd revoluce), přiznávající jedině rozumu autoritu: ale rozum je pouze nástrojem, a Descartes byl povrchní.

*

Donquijotství našich smyslů. — Kdo sledoval dějiny některé jednotlivé vědy, nalezne v jejím vývoji vodítko k porozumění nejstarším a nejsprostším úkazům všeho »vědění a poznání«: tam jako zde jsou nejprve vyvinuty přenáhlené hypothesy, výmysly, dobrá hloupá vůle k »víře«, nedostatek nedůvěry a trpělivosti, — naše smysly naučí se teprve pozdě, a nenaučí se nikdy docela, aby byly jemné věrné opatrné orgány poznání. Našemu oku je pohodlnějším, na nový popud častěji již vytvořený obraz znovu vytvo-

řiti, než zachovati si odchylné a nové nějakého dojmu: poslednější potřebuje více síly, více »morality«. Něco nového slyšeti jest uchu trapno a obtížno; cizí hudbu slyšíme špatně. Mimovolně se pokoušíme, při slyšení jiné řeči, abychom slyšené zvuky utvářeli ve slova, znějící nám důvěrněji a domácněji: tak přispůsobil si na příklad Němec druhdy ze slyšeného arcubalista slovo Armbrust. Nové nalézá také naše smysly nepřátelské a vzpurné; a vůbec *vládnou* již při »nejjednodušších« úkazech smyslovosti affekty, jako bázeň, láska, nenávist, včetně s passivnými affekty lenosti. — Jak málo čtenář dnes jednotlivá slova (aneb docela slabiky) strany vesměs přečte — vyjímá spíše z dvaceti slov přibližně pět podle náhody a »uhaduje« k těmto pěti slovům pravděpodobně přislušící smysl —, zrovna tak málo vidíme strom přesně a úplně, vzhledem k listům, větvím, barvě, tvaru; je nám o tak mnoho lehčím, jakousi přibližnost stromu tam přifantasovati. I uprostřed nejpodivnějších prožití činíme ještě zrovna tak: vybásníme si největší díl prožití a lze nás sotva k tomu přinutiti, abychom se dívali na nějaký příběh *ne* jako »vynálezci«. To vše chce říci: jsme z podstaty, od jakživa — *zvyklí na lhaní*. Aneb, aby to bylo cnostněji a pokrytečtěji, zkrátka příjemněji vyjádřeno: jsme mnohem více umělci, než víme. — V živém hovoru vidím často obličej osoby, s níž mluvím, vždy podle myšlénky, kterou pronáší, aneb kterou u ní pokládám za vyvolanou, tak jasným a jemně určitým před sebou, že tento stupeň jasnosti daleko nad *sílu* mé schopnosti zrakové zasáhá: — jemnost svalové hry a očního výrazu *musí* býti tedy ode mne přibásněna. Pravděpodobně dělalá ta osoba zcela jiný obličej aneb zcela žádný. —

*

Sen a prožití. — Quidquid luce fuit, tenebris agit: ale také opačně. Co ve snu prožíváme, s předpokladem, že to často prožíváme, náleží na konec tak dobře k celkové domácnosti naší duše, jako něco »skutečně« prožitého: jsme pomocí toho bohatšími neb chudšími, máme o potřebu více nebo méně a jsme posléze za jasného bílého dne, a i za nejveselejších okamžiků našeho bdícího ducha poněkud jímání návyky našich snů. Dejme tomu, že někdo ve svých snech často létal a konečně, jakmile sní, se stává vědom síly a umění létání jako své přednosti, také jako svého nejvlastnějšího záviděníhodného štěstí: takový, domnívající se, že může každý druh oblouků a uhlů

nejslabším impulsem uskutečniti, znající pocit jisté božské lehkosti, jakési »nahoru« bez napjetí a nátlaku, jakési »dolů« bez spuštění a snížení — bez *tíhy!* — jak neměl by člověk takových zkušeností snu a zvyklostí snu konečně také pro svůj bdělý den slovo »štěstí« nalézati jinak zbarveno a určito! jak neměl by *jinak* po štěstí — toužiti! »Vzlet«, jak se to o básnících popisuje, musí mu, proti onomu »létání« položen, býti již příliš pozemským, svalovitým, násilným, již příliš »těžkým«. (Pokračování).

ANTONÍN SOVA

Rozvíření samotářských strun.

Brzy tu sevšedněla běloučká Stáňa. Opálená, tlustá teta i strýc, hranatý sedlák, nezajímali se již o ni tak jako prvé dny. Jenom Norbert, skrčený, chorobný chlapec hospodářovy sestry, té nešťastné osoby, která skončila před několika roky samovraždou, vydržel se dívati na Stáňu jako na světici. Měl choutky, jež vzbuzovaly bolesť a ničily svou urputnou umíněností energii milujících jej lidí. Zlobila se ta uvadlá bytost. Všecko prozrazovalo brzkou jeho smrt. Také sestřenici Stáňu mu přivezli z Prahy, že si na ni vzpomněl a že ji chtěl. A to byla ta jediná možná věc z jeho všech nápadů.

Byl takový živý výkřik po nešťastné sestře hospodářově, o níž se nikdy nemluvilo. Porodila ho a otrávila se. To bylo všecko. Narodil se chorobný tvor se skřivenou páteří. Jeho nohy byly neschopny kroku, uvadlé, vrásčité nohy, visící bez vlády se židle, divné, ohořelé nohy, divné, uschlé nohy. Ale on byl tichý a trpělivý, rozumný a bystrý, vše zamlklé pozorující se své židle, vrzající na kolečkách.

Každého toho horkého, letního odpůldne laskala se Stáňa k Norbertovi, jehož vyvezl podruh do altanu, přilepeného k vysoké zdi špýcharu. Nechtěl zprvu, aby u něho byl někdo jiný. Ona se usmála vděčně. Pohladila mu krátkými, oblými prstíky nahou, voskovou šíji a schumlajíc na ní se zvláštní rozkoší zakroužené chloupky, vydýchla, smyslně rozevřevši veliké oči, jakoby

mezi nimi bylo nějaké pohádkové tajemství. Pak položila hlavu na podušku, přikrývající choré jeho nožky, přichýlila obličej k jeho hrudi a zašeptala: »Norberte, ty jsi můj, můj, viď?«

A zase chytla ho za hlavu, moudrou, rozumnou hlavu, poněkud velikou, bezformnou a soucit vzbuzující, lehounce ze zadu oběma rukama, tiše a měkce. Přitáhla ji k sobě nadzdvihnouc se poněkud a přitiskla pod voskově žlutou jeho bradu žhavě pálící rty, tak vášnivé, křečovitě sevřené a cukající nevýslovnou bolestí. Usmívala se majíc slzy v očích.

Nevrlý a zasmušilý chlapec mračil se zaražen, škytaje také dojmem devítiletého dítěte, protože nechápal, co se Stáňou se děje, i myslil, že se zase loučí. Rozplakal se popuzen: „Ah Stáňo, ty zase odejdeš? Ty mi zase odejdeš?«

»Neboj se, jdi. Co bych odešla? — Já jsem tak ráda!« Vzchopila se, prohnula kypré tělo na zad a shrnula rozcuchané vlasy z čela a očí jedním pohybem, jímž vsunula jich prameny za růžová ouška.

Tak zde sedávali .... Zelené krajky psího vína visely s altánu a zakrývaly je. Draly se k nim. Šimrály ji úponkami do bleděrůžových, obnažených dopola rukou, jimž nestačily již lonské šaty, z nichž vyrostla. Moucha přelítla a včela na blízku zabzučela. Pak jen šídlo z blízkého potoka přehouplo se kolem řadou jabloňů nad záhony ... dále přes ploty do louky, do rozlehlé louky. Nenatřená, prolámaná konev, bokem položená na kameni vodní nádržky, odrážela sem reflex odpoledního slunce. Parné, dusné dny nesly sem zápachy senoseče, mizící hlasy pod zídkou zahradní, jasné, dunivé zvuky broušených kos a zdlouhavé, unylé písně ...

Jakoby se znovu seznamovali po dlouhé době. On byl zamlklý a Stáňa připadala mu jako princezna, která viděla, znala již ten veliký svět, o kterém se mu zdálo. Bála se z počátku mluvit, aby ho nepohněvala nějakou hloupostí.

Tak sedávali celé dny. Jemu chtělo se tak do zelených lesův a měst, o nichž Stáňa vyprávěla, na zvonice věží, které trčí do oblak a na vysoké valy, kde jsou díry pro hučící děla. I vyprávěla o tom mladému stařečkovi, až usnul. Podomek, jenž svlékl šetrně obrovské střevíce s dřevěnými podpadky, odvážel jej lehounce v tom hrozném a doživotním vězení.

* * *

Na veliký, rozlehlý sad, kam vyváželi Norberta na slunce a na čistý vzduch, přicházel pouze učitel a pak za několik dnů také dávný přítel ze studií, jeho host, literát, apathický, uzavřený člověk, jakoby pohrdal drobnými výhodami. Měl žluté pantalony, podivínský širák a jemné, nehlučné střevíce. Chodil s učitelem po lesích a lenošil v té sladké jednotvárnosti. Učitel, bydlící v blízkém sousedství statku, byl štíhlý, asi třicetiletý člověk, se zakrouženými, plavými vlasy, opálený do hnědožluta a s truchlivým výrazem stále ustrašeného obličeje. Zamyšlený, jakoby poslouchal hudbu zpívající někde ve výšce, u vytržení nad něčím, co se nedá pochopit, připadal člověku, jakoby hloubal o věcech, které zřídka prolétly mozkem normálního člověka. Jeho nevýmluvnost a trhané věty zajímaly podivným vnitřním bojem abstraktných a hmotných pojmů. Tak trochu citová intelligence málo schopného a málo vzdělaného člověka z něho čišela, člověka, který měl lásku k věcem vznešeným, aniž jim rozuměl.

Milovali s literátem takové vyhlídky do širokých rovin, že až tesknо vzbuzovaly. Dovedli vysedět celé dny na trávě při potoce. Literát patrně sžíral se nějakou událostí, že hledal odumření vyjetému životu, takový smutek parných, volných dnů, budící sentimentální vzrušení, tu horečku kamenů dýchající z osamělých pahorků. Sedali spolu za ztřeštěného bzučení much a víření, blýskání šídel, mdlého padání zlatých kruhů, jakoby kdos prosíval čas hustým listím břiz, lísek, olší, buků. A při tom ta vzdouvavá, navlhlá vůně mechu, načechraného do bludišť temnících se v lesním pozadí! Sedali v koutech na pokraji lesa dívajíce se přes meze, za kterými rovina, rovina, rovina, bramboříště bez křů, jen s tím vzdáleným kouřem nad žčernalými kopkami střech nějakých níže položených vesnic . . .

* * *

Když literát uviděl poprvé Norberta, byl jím ihned zcela nadšen. Tak z lásky k něčemu zvláštnímu, perversnímu stal se v jeho přítomnosti sdílným, měkkým dítětem; zajímal ho ten mladý stařeček, který toho chtěl před svou smrtí tak mnoho vědět.

Pak proto ho ještě miloval, že nepřímým jakýmsi vlivem, jen když uviděl bezvládně viseti tenoučké nohy, kývati se tu velikou hlavu, vzpomínal s odporem na slova svojí přítelkyně, rozvlněné, neobyčejně snivé duše, již kdysi miloval. Nezakusila

vášnivé lásky a provdala se. Žila s mužem život egoistní, sobecký, plný výmluv a pravidel. Hrozila se toho, míti takové normálné děti, jako bývají v městě.

Často, když se jí v myšlénkách zabýval, na blízku Norberta, bodaly a dráždily ho ty nahodile v paměti uvázlé poznámky. Oni oba, muž i žena, s nejistým úsměvem, jakoby byli dospěli na dno hluboké pravdy, aniž věděli, co je v tom nízké rafinovanosti pohlavní, hlásali kolem sebe: »My nechceme míti dětí. Nic bychom neužili. Mladost by prchla. A pak je to tak všední...“

A literát vždy naslouchal a otevíral oči, zdálo se mu, že i oženiti se je všední, — i přemýšlel: Co je to užívati?

Ah Norbert, Norbert neměl vůbec býti zplozen . . .

* * *

Tři lidé chodili k němu. Vyseděli u něho jako chůvy a všechny zprvu táhla obrovská síla přesvědčení: ulehčit mu před smrtí. Zasmušilý učitel brzy seznával, že tomu všemu není tak... Jak nevýslovně, nevýslovně zamiloval se do objevivší se Stáňy... Najednou pocítil s úžasem, že jeho úloha je tak žalostně podřízená. Zdála se býti zaujata svým posláním. Nebylo času na knihy, jež jí nabízel. Marně říkal: »Tak něco lehčího, jako Donizetti, by se dal zahrát na čtyři ruce. Nemyslíte? Ah, jaké to melodie!« Nebo upomínal poznovu: »Také jeden koncertní kus pro housle a piano jsem dostal — ‚Vzpomínka na Granadu‘ — těžký ve vyšší poloze — což jsem přesadil o oktávu níže.«

Jakoby ji chtěl zprvu upozornit a vylákat, mnohdy za večera, při otevřeném okně, přesmykl několikráte struny hluboko zladěné violy. Nedařilo se mu však. Nikdy tak bídně nehrál.

Uchvácen náhle se objevivší, rozkvétající Stáňou, jež pro něho byla kráskou, triumfem světla, výdechem vůně, nemohl již ztišiti sžíravého rozechvění svých nervů.

Sedal jen a poslouchal jako v hallucinaci před kočárkem Norbertovým na kusu louky, jež snižovala se k potoku a žloutla stále více spoustou blatouchů.

Díval se s žárlivostí, když Stáňa s hadovitými pohyby, neurčitě se smějíc, cosi šila nebo připravovala Norbertovi k večeři. Poslouchala (ah, jistě vylhaného!) literáta s takovou zvláštní pozorností . . . Tak trochu světácký, volný, bez prázdné dělanosti mládeže z pražské společnosti, přinesl na ves něco z nevídané tu

elegance šviháka. Jeho obličej vadl rozbrázděnými nitkami nervositou ztrhaných žilek, rozcuchaná, krátká hříva černých, do tmavošeda vybělených, tuhých vlasů visela mu bizzarně nad černá obočí . . .

Jak to učitele sžíralo a rozpalovalo, když neminul již den, aby nevyseděl s Norbertem a Stáňou na zahradě za takového divného hovoru, jehož se nemohl ani súčastnit. Přítel vypravoval výmluvně a zajímavě o věcech ze svých cest (ah, jak zdálo se učiteli, že to všechno lež!). Vypravoval o srázu a hučivé bouři vodopádu Varrone . . . o srpnových nocích v Terstu . . . o prostovlasých dámách na korsu, ovívajících se vějíři, když vzduch sálá výhní při hudbách kapely, vzduch, nesoucí zápach mořských ryb, a z přístavu . . . podél dlouhého mola rýsují se mezi světly dlouhé řady rybářských bárek s rezavými plachtami . . .

On žvatlal stále takovým měkkým basem: »Gondoja! ajéé!« jakoby ještě poslouchal hudbu na náměstí sv. Marka. A rozplakal skorem Stáňu, když jí líčil hrob Romea a Julietty ve Veroně, o němž však po náležitě vzbuzeném dojmu naposled sám pochyboval.

* * *

Jednoho večera, když vesnice již spala a učitel přicházel z toulky ze zamilovaných bučin, v cípu vlhké louky, poblíže statku, uslyšel na blízku lehké přidušené kroky. Rozeznal Stáňu jdoucí plaše v šeru zašedlých par, v temnu hustých stromů, jímž prokmitávaly tu a tam hvězdy. V temnomodrém pozadí nad čeřeny hor neustále blýskalo. Vše postříkáno bylo bělostříbrným rozzářením nočního přidušeného světla. Dralo se zhoustlými obrysy visutých větví a dalo problýskávati rozlitému potoku v travách, že vypadal jako půlkruhový záliv odevšad stromy zakrytý. Byla horká noc. Taková utichlá, přidušená vlhkostí všeho, vlhkostí, jíž zarosila se země v prvním usnutí.

Tam, odkud přišla Stáňa, na druhé straně potoka, prosvítaly tmou bílé zdi statku. Zdi němé, bez osvětlení a známek života . . .

Učitel usedl v podrostu vyčkávavě, jako přikován, bez dechu, odloživ bezděčně do trávy oharek doutníku. Zapraštělo to pod ním poněkud a on tušil, že Stáňa naslouchavě se zastavila. Ale jej skrývaly husté kmeny starých buků, podrost olší a tma, tma, jež čišela z lesa.

S úžasem čekal a bledl podivnou touhou, když viděl, že

Stáňa zdlouhavě a s lenivou elegancí rozpínala lehký letní svůj šat; slyšel skorem neslyšně zvonící spony, šum zvlněného šatu, padajícího s jejích šerem neurčitě se rýsujících boků. Viděl, kterak je zasáhl modravý stín měsíce, měnící se vzdouvavým hnutím listů, kterak je opřádal, ty útlé a něžné boky dospívající ženy, profilem k němu obrácené.

Parným zášeřím zdvižené její ruce, oblé a pevné, hledající jehlice vlasův, uvolňující jich prameny, nedlouhé, ale husté a zakroužené, usnadnily mu onen stud podivný a rozkošný, jímž ztápěl se s přivřenýma očima na mírné, sotva zrozené vlně zdviženého jejího prsu, jenž nebyl v tlumeném zášeří měsíce bílý, ale celý pohádkově modrý, jako celé její nahé, štíhlé tělo.

A tak tiše, aby nevzbudila hluku a nepohoršila přírody kolem, usedla, zvolna ponořivši do vody silné, pevnými liniemi formované nohy, ponětkud se třesouc a křečovitě se chytajíc za kořeny. Voda dosahovala jí nad pás a lesk její svítil na jejích zádech, ztemnělých vlasech a poprsí, jež zdálo se teď nějak zvětšeným, stříbrně bílým . . .

Pak najednou shaslo všecko. Šedožlutý mrak roztáhl se přes měsíc a v úplném bezvětří nechtěl dlouho ustoupiti. Ubohý učitel, ohromen kouzlem a blízkostí ženského těla, v úžas uveden jeho formami, slyšel jen táhlý šumot potoka, rozrážení vln a oddýchání Stáni, unavené koupelí. Větve jen zapraskaly, ticho jen splývalo, jež činil příšerným onen šedožlutý mrak.

Viděl Stáňu, jak odchází s neupravenými vlasy, v oněch těsných šatečkách, jak přišla, a bylo mu smutno, že ji tak viděl, smutno, jakoby jí byl ubližil, snížil ve svých snech, a sžíral se tím tajemstvím . . . (Dokončení.)

JIŘÍ KARÁSEK

Umrtvení.

Dlouho je tomu, dlouho již:
v minulém některém žití
vyšel jsem v mrtvou noční tiš,
vyšel jsem usláblý, chorý,
tělo se chvělo zimničně,
šel jsem jak omámen, zpilý.

Po cestě pusté v pustou pláň
kráčel jsem ve větrů kvilu,
šlehl mi chvílí do tváře
drobný déšť svadlého listí,
stuchlá mě vůně ovála,
cítil jsem plíseň jak hrobů.

A šel jsem stále dál a dál,
v údolí vešel jsem mrtvé,
nahoře vichr stromy rval,
dole se nehnul ni lístek,
nahoře pohnul křídly pták,
dole se nehnulo stéblo.

A šlo to stále hloub a hloub,
smutněji temněly stráně,
mizely tvary znenáhla,
černo jen topilo zraky,
černo a černo bez konce,
nehnuté, dusivé černo.

Ztratil se prostor, zmizel čas,
bylo jen jediné: mrtvo!
Vymizel pohyb, zhasl ruch,
život se proměnil v mrtvo! —
Hmota a duch jak pomísen —
všechno se ztratilo v mrákotný sen,
kolem jen mrtvo a mrtvo...

Moře kvil! Stanu: sluchu klam!
Kolem je mrtvo a mrtvo!...
Ztajený pláč a náhlý vzdech?
Všechno je mrtvo a mrtvo!
Výkřik by stačil zahnat vše,
hrdlo však němo a němo...

A cítím v posléz: nejdu již,
utkvěl jsem nehybně prostřed,
v černu a tichu pevně tkvím,
vykročit chtěl bych, však marně!
Cítím, že částí Mrtva jsem,
atóm a prach a nic více!

Chtěl bych vším otřást, pohnouti,
chtěl bych tu vykřiknout náhle,
chtěl bych si prudce zavzlyknout,
všechno, jen ne toto mrtvo!
Marno! Jak příkrov umrlčí
všechno mě dusí a svírá.

A teď se zdá mi znenáhla,
bytost že moje se dělí,
umdlená část že odchází,
jako když lampy svit hasne,
lampy, jež dlouho hořela
a teď se zsinalá šeří...

Konec? Nic více necítím!
Bylo? Ach, ach, to nevím více!
Bude? To mne již nesvírá!
Mrtvo je, mrtvo již všechno!
Pouhou jsem částí *Mrtva* jen,
splynulý v těžký všeho sen,
atóm a prach a nic více!

GUSTAVE KAHN

Cleopatra.

Chci také snít ten sen; na řece
pod vysokými lety udivených volavek
člun míjí
a sama, bez otroků, sama opuštěna,
zatím co dále šepce zpěvem chrámovým,
přichází sama, by se oddala.

A zmlkly okouzlené jasany,
je hodina večerní, blízko noci
člun míjí
a Cleopatra dostihuje břehu, její noha
klouže,
a milenec uděsený ji podpírá a objímá.

Co záleží tu na Actiu, na smrti a výčitkách
a na pancéři příliš brzy odpjatém,
v těch její černých vlasech kučeravých
v těch síla jest, a jako Anteus
Antonius se vzbouzí, silen, líp že snil.

GUSTAV WIED

Svatební noc.

OSOBY:

Babička (70 let).
Anna (10—11 let).

Scéna: Veliká komnata s nízkým stropem, staromodní nábytek.

Na levo (pro diváky): Pohovka, u jejíž krajů jsou nízké skříně. Před pohovkou černý magahonový stůl na sloupkové noze s bíle tkaným prostěradlem. Na stole karabina s vodou a sklenice. Úplně v předu v rohu železná kamna.

Na pravo: Dvojí nízká okna s květovanými gardinami. Mezi okny staré domácí hodiny v podlouhlé skříni. Pod jedním okuem kolovrátek.

V pozadí: Na pravo dveře. Na levo u kachlových kamen veliká dvojitá postel se záhlavím, opřeným o stěnu. U zánoží více do prostřed pokoje nízká moderní lenoška s opěradly. Mezi kamny a postelí malý stolek s lahvičkami, sklenicemi a džbánky. Na druhé straně postele noční stolek. Vedle toho podél stěny menší dřevěná postel. Mezi postelí a dveřmi prádelník s mosazným kováním a dvojitý šatník.

Na stěně nad pohovkou stará mědirytina a rodinné podobizny, ověnčené věncem z pomněnek. Nad malou postýlkou několik křiklavě kolorovaných lacinych obrázků, mezi nimiž obraz Panny Marie s děťátkem, pevně přilepený oplatky a hřebíčky.

Na prádelníku a v koutech skříňky, kufříky a škatule od klobouků. Celá úprava vzbuzuje chladný a nemilý dojem.

Pozdní večer. V kachlových kamnech plápolá oheň. V oknech jsou spuštěny bílé plátěné záclony. Lze na nich viděti silhuetty větví zmítaných větrem. Čas od času zavzní prudké zaburácení větru, jenž tluče větvemi o okenní tabule. Na nočním stolku hoří noční lampička.

Anna leží v postýlce s rukama podloženýma pod hlavou a dívá se do stropu. Kdykoliv se ozve nějaký náraz větru, ohlédne se uděšeně k oknům. Najednou se vzpřímí a naslouchá. Na to si zase klidně ulehne a přivře oči. Ale pak sebou prudce otočí tváří ke stěně. Při tomto pohybu obnaží jednu nohu, kteráž se jí vynoří z pod podušky.

Babička vejde se služebnou, nesoucí rozžatou lampu se stínítkem v jedné ruce a v druhé veliký obraz mladé dámy. Babička vezme jí chvatně z ruky tento obraz a postaví jej mezi prádelník a šatník. Služka postaví zatím lampu na veliký stůl.

Služka. Mám paní pomoci?

Babička (pokašlává a mluví sama sebou). Uvidíme . . . uvidíme — (Hlasitě.) Peřiny byly, Martino, vysušeny, že?

Služka. Ano, prosím, vše jest v pořádku.

Babička. A bude-li chtíti čokoládu, pak se obraťte na Henriksenovou, ta už ví, kde je.

Služka. Prosím. — Tak nemám paní v něčem pomoci?

Babička. No tak, nyní je vše v pořádku! — (Hlasitě.) Nyní můžeš, Martino, odejíti! Dobrou noc! — (Odejde k jedné skříni u pohovky a otevře ji.)

Služka (nehýbe se z místa). Nepřeje si paní — jako vždycky —

Babička (šuká ve skříni, pak se otočí s malou lahvičkou v ruce. Ulekaně a podezřívavě.) No tak, proč tu ještě, Martino, cívíš? (Ukryje lahvičku na pohovce.)

Služka. Nevěděla jsem, že —

Babička. Nic už nechci, nic!

Služka. Tak dobrou noc přeji. (Odejde.)

Babička (za ní, aby zavřela dvéře na klíč. Na to šuká kolem v pokoji. Urovnává záclony, zatahuje lampu, při čemž polohlasitě šepce.) Spíš už, děvčátko? — Spíš už? — To bys neměla, neměla ještě spáti! — (Přistoupí k Anniné lože. Shlédne její obnaženou nožku.) Droboučká je — (pohladí prsty nohu) — droboučká a buclatá, jako matčina — Ach ano, ano, ano! Ale když si smrt vezme své, co z toho zbude? (Přikryje jí rychle peřinou nohu).

Anna (usmívá se a sedá). To jsem tě ošidila, babičko!

Babička. Bože, dítě! Ty ještě nespíš?

Anna (zívá). Nespím, ale jsem velmi ospalá.

Babička. Vidí.

Anna. Ale vždyť jsi, babičko, řekla, že nemám spáti! — — Uf, jak mi bylo smutno, když jsem tu byla sama! Nějaký člověk s takovými dlouhytánskými prsty stál za okny — — Nyní ho nevidíš, když zde svítí lampa! — A klepal na mne, a v trámech to praskalo a zase jakoby někdo kráčel po stropě.

Babička. To tak ošklivě fičí vítr.

Anna. Kdy přijde tatínek domů?

Babička. O páté hodině přijdou jistě.

Anna. Musí se jeti dlouho, že? — — A proto jsi také nechtěla, babičko, jeti spolu na svatbu?

Babička. Ano, proto.

Anna. Myslíš, že už zůstanou vzhůru?

Babička. Nikoliv, oni si, bohužel, ještě ulehnou.

Anna. Tak se těším na ráno! (Zívá.) Nepůjdeš už spat, babičko?

Babička. Ano, půjdu hned — —

Anna. Kapky máš na malém stolku — — Ale nezapomeň, co řekl včera doktor, že nemáš vzít víc než jen osm kapek. Že bys mohla tak lehce usnout na věky.

Babička (nedůvěřivě). Tys to slyšcla také?

(Pomlčka.)

Anna (s úsměvem). Víš, babičko, co řekla Henriksenova, když zde byla nahoře pro šál?

Babička. Nu, a co řekla?

Anna. Že zde vypadá, jako ve skladišti.

Babička. Ovšem, ta milá Henriksenová je trochu prostořeká.

Anna. A k čemu jsi si poslala pro nové kapky, babičko? Vždyť je stará láhev ještě plná.

Babička. Tomu ty nerozumíš, tys ještě malá!

Anna. Já, babičko, něco vím!

Babička (neklidně). Co pak víš?

Anna. Já ještě něco vím!

Babička. Co pak bys věděla?

(V tom zaburácí venku silně vítr a Anna zaboří se strachem do peřin.)

Anna. Hu — to to tam hučí! — — Nemáš ještě nějakou pokroutku?

(Babička vyndá škatulku s pokroutkami z kapsy a vysype její obsah Anně do dlaní.)

Anna (polo jásavě). Tolik — pokroutek! — Oh, tys hodná, moje babičko! (Obejme ji kol krku.)

Babička. No, no, no, děvče! Vždyť mne uškrtíš! — Nemám ti ten kabátek připnout u krku?

Anna. Ten se nedá nijak připnout.

Babička. Ale děcko! Kde se učíš takové nevázanosti?

Anna. Já sama nevím!

Babička (napřáhne ruku). Ne, jak je bělostná a něžná!

Anna. Ale nestuď mne! Ty máš vždy takovou radost studit mne na krku!

Babička (škubne rychle rukou nazpět). Nezapomněla děvečka na večerní modlitbu?

Anna (mlsá pokroutky). Ne, modlila jsem se třikrát.

Babička (kýchne). Co to, že kýchám!

Anna. Pozdrav Pánbůh, babičko!

Babička. Děkuji ti, dítě.

Anna. Snad jsi nastydla? — — Celý den jsi stála před otevřenými okny. Zapomínáš, že jsi už stará! — — Tak už jsi hotova?

Babička. Ano, už jsem hotova. (Chodí neklidně kolem.) Kolik je hodin, dítě?

Anna (podívá se na hodiny). Čtvrt na dvanáct.

Babička. Ach ano, ano — čas utíká!

Anna (se vzpřímí). Poslechni, babičko, tys dnes nějaká podivná! Nepovídáš nic, ani se nesvlékáš.

Babička (zastavuje se). Nyní tančí s tvou novou matkou!

Anna. Tak mám jí říkat »maminko«?

Babička (směje se surově). Ha, ha, ha, — máš-li jí říkat!

Anna. Tomu se nemusíš smáti! Já bych jí ráda tak říkala.

Babička. A budeš jí navlékati nit do jehly — a česati vlasy — a budeš musit z pokoje, až se setmí!

Anna. Že budu musit z pokoje!

Babička. Dítě, ty máš matčiny oči.

Anna. Mám — maminčiny »pěkné« oči!

Babička. A polibky budou špatně chutnat, když bude v domě mrtvola!

Anna. Hu, babičko, nemluv tak, vypadáš hrozně, když to říkáš!

Babička. Tak, tak, tak, dítě! Nyní už mlčím, nyní mlčím!

(Pomlčka.)

Anna. Babičko!

Babička. Co?

Anna. Je to pravda, babičko, že jsme ssavci?

Babička. Fuj, fuj, děvče, co ti to jen napadá?

Anna. Pan Jörgensen to povídá — my ho máme z přírodopisu.

Babička (potřásá hlavou). Lidé jsou pořád horší.

Anna. Tak je to, babičko, pravda?

Babička. To se ví, že ne, to se ví, že ne! Jsme stvořeni k obrazu božímu.

Anna (naslouchá). Pst! — Mně se zdá, že někdo klepe!

Babička. Ne, to není nikdo!

Anna. No, jen poslyš! — — Tam ve skříni!

Babička. Ve skříni povídáš? Vždyť tam visí sukně po tvé matce — —

Anna. No tak jen poslechni!

Babička (naslouchá). Ano, ano, slyším to také! — To klepe smrt!

Anna. Smrt — —

Babička. Když měla tvá matka zemřít, klepala té noci také.

Anna. Ale vždyť nyní nemá, babičko, nikdo umřít.

Babička. To nikdo neví, dítě! — Nikdo neví, kdy se vchod do věčnosti otevře, nikdo neví, kdy životní pochodeň nám uhasne — leč jedině Bůh, milá Anno.

Anna. Vida — nyní to přestalo! — — Ah, jak je tu teploučko! Proč se dnes přiložilo do kamen?

Babička (přikloní se k ní). Nepamatuješ se již, Anninko, jak tě Martina odnesla v peřině na postel? — On tam seděl a plakal jako dítě a držel ruku tvé matky a líbal její ústa a její čelo a prosil a prosil, aby neopustila ho a dítě — —

Anna. Ubohý, hodný tatínek!

Babička. A dnes tančí s jinou, děvče, a dnes v noci bude spát s jinou po svém boku! — Ano, ano, ano, totě nehynoucí pravda: Krátkého trvání jsou dětské slzy a pláč ovdovělých! — A ona vzala tehdy tvou a mou ruku a vložila je do jeho: ‚Jen kdybyste vy tři drželi spolu,‘ řekla při tom. — A on přísahal, sliboval — a za dvě leta! — Fuj, fuj!

Anna. Tatínek mluvívá dosud o mé mamince!

Babička. Ovšem »mluví«, avšak víš, na koho při tom myslí?

Anna. Na koho při tom myslí?

Babička. Myslí snad na tvou maminku?

Anna. No ano — —

Babička. No ovšem, dceruška je vždy při tatínkovi — — Nevyčítala mně, když jsem odnášela ty věci sem nahoru?

Anna. Sama Henriksenova řekla, že nemáš k tomu práva.

Babička. Ach Henriksenova jest Henriksenova! — Měla by naposledy ta »nová« sedět na židli mé dcery a jísti její lžicí? — Což měla by to? — — A rodit své děti na loži mé dcery?

Anna. No a co myslíš, že tatínek řekl?

Babička. Nevím a také se o to nestarám, neboť už ho nespatřím.

Anna. Co říkáš — —

Babička. Že ho už nespatřím, to říkám.

Anna. Jak to, babičko, že bys už nespatřila tatínka? Vždyť přece přijde časně ráno domů!

Babička. Ano, přijde ráno! A ona přijde také — —

Anna. Přijde.

Babička. Ale já je nechci vidět!

Anna. No a jak to uděláš?

Babička. Zůstanu jednoduše zde, nahoře!

Anna. (Se směje.)

Babička. Inu, jen se, děvče, směj!

Anna. Vždyť je to, babičko, také směšné, že zde chceš sedět samotna a vzdorovati!

Babička. Ano, ano, ano, jen se směj! Však se toho dočkáš!

Anna. (Lichotivě.) Ale, babičko, snad se na mne nezlobíš?

Babička. Nezlobím, proč bych se také zlobila! Mládež je mládež! Ale takového stáří neměli bychom se dožíti, Anničko, nebo pak stojíme každému v cestě. Všichni se nás vzdalují, i ti co zemrou, i ti, co žijí — tak že je s námi nejhůře!

Anna. (Hladí ji.)

Babička. Ano, ano, ano: já to vím, já to vím, hladíš, líbáš! avšak Bůh ví, kde máš, děvče, myšlénky — myšlénky, ty těkají jistě někde jinde!

Anna. Ale, ale, ale, babičko — Vždyť přece víš, že tatínek a já tě máme nejradši.

Babička. Vím! — Kdybyste jen vy tři drželi pospolu! řekla přece! — Nemohl tedy počkat, až bych odtud odešla? Nemohl počkat? Či už se nemohl toho dočkat! — Ten s tím pospíchal! — Ha, ha! snad již slavili sňatek dříve než dnešní noci — snad!

Anna. (Zývá.) Kdo slavil sňatek?

Babička. P-s-t, děvče! Neposlouchej mne, neposlouchej!

Anna. (Omrzele.) Tys podivná ženská, babičko!

(Pomlčka.)

Babička (pohřížená ve svých myšlénkách). A až přijde čáp k nové matce, stane se Anna chůvou.

Anna. To není žádný čáp!

Babička. Co zase povídáš?

Anna. To není žádný čáp! — Pan Jörgensen to také povídal.

Babička. No —! snad vám to naposledy také vysvětlil?

Anna. Ne, řekl jen, že to musí učinit naše maminky — A já už nemám žádné —

Babička. Vždyť dostaneš novou, holka, dostaneš novou.

Anna. To je také dobře, nebo jak slečna Jakobsenova říká, nemůže se mladá dívka obrátit se vším na otce.

Babička (spěšně.) Přiložila Martina do kamen?

Anna. Vždyť jsem ti to již řekla.

Babička (v myšlénkách). Tak jsi to udělala? Nu tak, nyní můžeš, Martino, zase odejíti!

Anna. Co pořád chceš?

Babička. Teď ti, Aninko, něco ukážu (odstoupí od ní a vytáhne obraz).

Anna. I ten jsi tam dole vzala?

Babička. Znáš —? Ne, nemůžeš znát! neboť ti nebylo tehdy ani pět let! — Jörgen byl právě v Anglii a kupoval tam nové stroje — tvoje matka najednou ochuravěla. Ale nechtěla rozhodně, abych pro něho psala . . . A jednou v noci, když nemohla usnout, měla podivné myšlénky. Zrovna jako by najednou byla vševědoucí a viděla do budoucna — A tehdy jsem jí musila slíbit, že jí dáme malovat, až se uzdraví, aby Jörgen ji měl stále v comptoiru. — Skutečně se také uzdravila a Halberg ji maloval, a když se Jörgen vrátil domů, už visel její obraz nad jeho psacím stolkem . . .

Anna. A »Jörgen« byl tím velmi potěšen!

(Dokončení v příštím čísle.)

Kritika.

Otto Julius Bierbaum: **Moderner Musen-Almanach** *für das Jahr 1894.* Výroční publikace mladých německé literatury. Postrádám tu několik jmen, jež, zdá se mi, neměla by chyběti: *M. G. Conrada*, z předních bojovníků mladého hnutí, *G. Hauptmanna*, největšího z vrstevnické literatury v Němcích, *W. Arenta*, po mladě zesnulém *H. Conradim* nejmilejšího mi lyrika, mohutného žáru a síly . . . a jiné. Ale to jest konečně vnitřní záležitostí redakce a literárních vztahů německých. Salon moderních, jak jest nyní uspořádán, representuje se, povšechně vzato, pestře a hojně. Řeknu hned, co v něm cením nejvýše. Je to *Johannes Schlaf*, totiž jeho *Frühling*, práce nejsubtilnější psychologie a nejmansovanějšího malířství. Přímo drobný chef-d'oeuvre. A ostatní prosa? A verše? V jednotlivostech, vinobraní jest šťastné a plné. Než přes mnohé talenty, velice svérázné a vypjaté, jako *Anna Croissant-Rust*, *Max Dauthendey* či *Stanislaw Przybyszewski*, celek splývá mi v pochmurnou, chladnou stísněnost, jíž nedovedu dobře a jasně vymeziti. Připadá mi, jakoby nad veškerou knihou visela mlha — jsou to severní mlhy, je toho snad příčinou spekulativná a klidná povaha německá, je tím snad vinno sociálné a morálné milieu, v němž mladá a nejmladší literární generace dorůstá? Nebo vrhá to prostě svůj hustý stín sem ten smutný konec století, těhotný úděsem a bouřemi? Nevím, nemohu toho z dálky a ciziny rozhodovati. Jest však v sborníku jeden příspěvek, který zvučí v tom ztlumení jako bojovný výkřik revolty — soukromný dopis *Richarda Dehmela*. Psychologický dokument veliké ceny. Nitro moderního básníka v nestřežené chvíli plné expanse lásky a vznětu se tu odhaluje v nekalkulovaných a nepřispůsobovaných erupcích. Tady bouří bílé nadšení, tady vichří prudká síla, tady vře kypící, bohatá krev. To čísti činí dobře a rozkoš. V části obrazové bez odporu drží prvé místo mistr *Franz Stuck* se svojí *Sinnlichkeit*.

Jules Bois: **Les petites Réligions de Paris.** Budhismus, Theosofie, Kult světla, Kult Isis, Satanismus, Gnosticismus, Essemanismus a jiné — v to vše že se věří v Paříži, té Paříži, která prohlášena za nevěreckou a kacířskou, za moderní Sodomu?! Nezúží-li se však ihned podiv a překvapení, při úvaze, že ta veliká mnohověrost nedá všechna dohromady sečtena jediné skutečné, upřímné víry, že je vlastně dokonalou a úplnou — bezvěrostí, pouhým flirtem s náboženstvím!

Xaver Dvořák: **Sursum corda.** Několik ryzích a jemných básní náboženské lyřiky. Hymny k Ježíši a k Panně. Málo kde však analysa duše. Niterných bojů zde téměř není. Třeba to asi přičísti, že autor jest knězem. Proto hotová vnitřní jednota a nemĕnnosť knihy. Vše bylo již předem dáno, pro vlastní evoluci psychy básníkovy není místa. To činí knihu chudou a monotonní časem.

Pérez B. Galdós: **Mňau.** Lehce satirický obraz zápasů života běžného okamžiku. Čím pravdivější, tím trpčí. Ale byť byl svět předváděný v celku rozdílný

našeho, slzy a rány zůstávají tytéž. A tady líčí je hotový umělec.

Adolf Heyduk: **Na potulkách.** Nezdá se, že minula také u nás již doba, kdy na účet starých vavřínů mohlo se předstoupiti před čtenářstvo — se vším..?

Jiří Karásek: **Zazděná okna.** V nejvypjatějších a nejzharmonisovanějších číslech jde cit a myšlénka básníkova do minulosti. Ne však do minulosti historických věků, nýbrž do minulosti šeré a neurčité, do taje a neznáma dávných a zapadlých krajů snův a visí. Zraněna banalitou a brutalností denních bytí, hledá jeho duše úkoje v nekonečných a všeobsáhlých říších vlastních creací. Hrouží se v ráj samoty, melancholické, ale pyšné.

Josef Kubelka: **Kaleidoskop.** Barevná skla, jež autor přehazuje s větší či menší bravourou. Něco à la *Hálek*, něco à la *Heine*. Celek nepřesahuje úroveň toho, co se u nás již napsalo.

C. Lombroso: **Gli Anarchici**. Brožura, zaměstnávající se posledními zjevy *propagandy činu*, tvoří vlastně další kapitolu studií turinského professora o jeho *homo delinquens*. Vedle anthropologicko-kriminalistických šetření jeho methody obsahuje též vývody proti anarchismu vůbec, nejen činu, ale i theoretickému, lépe snad *ethickému* — nebo, jak tomu sám říká souhrnně, proti *ekonomickému fanatismu*.

Maurice Maeterlinck: **Princezna Maleina.** Podvědomé pocity lidského bytí, hrůza a úděs, v nejkrajnějším vypjetí, v nejsilnějších nárazech — v těch krajích jest poetická říše Maeterlinckova. A stejná je staffáž jeho dramat: je to příroda v nepřátelství k člověku, příroda, jež svým majestátem děsí a zmalomocňuje. Celek je vždy mohutný, v kovově dunivý tón zladěný.

Al. a V. Mrštik: **Maryša.** Půl vítězství na divadle rozhodly, prý švarné národní kroje. Padl i vtip o výpravné hře, féerii. Je jisto, že od *Paní Urbanové* neznamenali žádného postupu. Spíše se zdá, že v *Maryši* povážlivý se uzavírá kompromis mezi jevištěm a hledištěm.

F. Pečinka: **Sešit veršů.** Jeví-li prvá kniha mladého autora silné stopy cizích vlivů, je-li v ní málo samostatného, dá se to odpustiti, probleskuje-li aspoň místy talent. Posy a affektace však nelze nikdy odpustiti. Ty nutně a silně odpuzují. Tu talent nepomáhá.

Maurice Pujo: **Le Règne de la Grâce.** Obsahuje práci osvobození vlastní individuality, námahu, projitím a proniknutím všeho života (socialného, moralného, aesthetického) své doby, vymaniti se z něho a nad něj, aby zjednána byla schopnost a právo k jeho souzení, praví autor v předmluvě své knihy. Práce veliká a obtížná, v níž jeví se talentovaný a jemně citlivý a prolínavý duch. Práce úmorná a bezoddyšná, jejíž výsledky jsou krásny a bohaty. Jsou však také definitivny? To, co dnes zdá se neotřesným, zítra již, v stálém vývoji ducha, zřítí se překonáno. Nebo zůstati na jednom bodě názoru, znamená duchovní smrt.

Antonín Sova: **Soucit i vzdor.** Básník chytá nejútlejší a nejslaběji nadechnuté odstíny jemných, měkkých, těkavých, přeletných záchvěvů psychy. Jeho krajina není obraz vnějšího světa: je symbolem duše. Proto je vždy zajímavá a svěží. Úzký rámec intimné krajino-

malby se však znenáhla šíří. Básníka upoutal zápas člověka k světlu. Jest výraz tady ještě stísněný, přidušený, jakoby bojácný -- vlivem prostředí, sevřeného a neblahého, nebo následkem vlastní podstaty autorova nitra?

Josef K. Šlejhar: **Dojmy z přírody a společnosti.** Smutná a těžká kniha. Smutná světem, který líčí, světem bídy a utrpení, krutosti člověka a necitnosti přírody. Těžká myšlénkami, které budí, myšlénkami o lidském zvířeti, o Gehenně hrůzy hmotné bídy a mravní skleslosti. Vstává tu sama otázka: a náprava, cesta k lepšímu?. Lze odpověď vyčísti z celku knihy: duševní povýšení přijde jenom po zjemnění podmínek existenčních, s rostoucím úkojem těla půjde umravnění.

Jaroslav Vrchlický: **Okna v bouři.** Jest ihned patrný rozdíl této sbírky proti ostatním, těsně předchozím knihám: její plné prožití a dokonalé procítění. Přece však v celku jenom potvrzuje, především po stránce vnější, že hlásí se u básníka již stáří a s ním znavenost. Vnitřním rázem je ozvukem potlačovaných bojův a bolestí zraněné duše.

Émile Zola: **Lourdes.** Naprostého zklamání dostalo se všem, kdož čekali nějakou změnu v tvorbě Zolově. Všem, kdož se domnívali a hádali, že Zola, tím či oním směrem, odbočí od svých věr a snah, že desertuje z tábora positivismu a experimentalného románu, že stane se zrádcem na sobě samém. Je zde opět starý Zola. Slovo to vlastně dostačí. Nebo k čemu zvláště podotýkati, že nakupeno děsně tu hrůzy a utrpení, že ze všech stran knihy bije smutek a hnus života? Ale že je to smutek a odpor muže, nepodléhajícího a pracujícího? A k čemu ještě upozorňovati, že kniha přináší nádherné a jedinečné partie deskriptivné — že celek je mohutné, silné dílo?!

—č— **Divadlo.** (*Brandon:* **Charleyova teta.** — *Laufs a Jacoby:* **Nevěřící Tomáš.** — *Gandillot:* **Pan podprefekt.**) K osvěžení zlenivělé krve divadelní návštěvy v době villeggiatur a předměstských aren, užívá správa *Národního divadla* osvědčených injekcí výpravných her a veseloher. Toť, řekl bych, celá jich raison d'être. Veselohra, a nižší genry dramatu, komedie a fraška, zvláště pak veselohra moderní, jak se zformovala u národů románských, vytvořená virtuosní řemeslností zápletkových nitek a často pravdě do tváře bijícího znetvoření charakterů, s tenounkými vlákny satirickými, je nejvhodnější k zahnání nudy zbytečného času. Záliba vzbuzená nelíší se téměř jakostně od příjemného pocitu, jaký máme při požití milého pokrmu: jsou zde zaměněny pouze smysly, kterými vnímáme, avšak výsledek je týž, okamžikový. Sklénka likéru pro občerstvení. A zvláště Francouzové jsou v jeho strojení mistry. Dávám proto přednost jich faktuře veseloherní před jinými. Pokus, jaký učinilo *Národní divadlo*, to dokazuje. Sporné jablko Eridino náleží rozhodně *Gandillotovi.* Co se tkne reproduktivního umění hereckého, nelze při nich činiti oceňovacích závěrů. Je to vinou látky.

Knihtiskarna L. Ballenberger, Smíchov, Kinského třída 39

ANTONÍN SOVA

Rozvíření samotářských strun.

Druhý den dostavil se na sad bledý a zasmušilý. Pociťoval závratě, když jako jindy usedl před Norbertem a Stáňou. V celém jeho naivním životě nepobouřila jej pražádná událost jako včerejší večer, ba nemohl podívati se na Stáňu, aby mu nezabušilo srdce rozkoší, bolestí i studem. A ona ke všemu měla toho dne tak jasné, zelenavé oči, přivřené dlouhými brvami, tak plně se dívající, že pociťoval melancholii celé včerejší příhody, jež ho tak okouzlovala i skličovala. Ale nejen tu melancholii. Onu velikou bolest člověka nepatrného, o něhož se Stáňa, již nedávno teprve poznal, nemohla zajímati, jak by si byl přál.

V něm stupňovala se netrpělivost se závistí, když Stáňa se někdy usmála přítelovu vtipu, a rozhovory jejich stávaly se volnějšími a přátelštějšími.

Pozoroval s bolestným očekáváním blesk jejích očí, když literát lenivou, tichou chůzí konečně přicházel se svěžím pohledem, koketně nabízeje kytku růží přišpendlenou v knoflíkové dírce.

Myslil si . . . »Už tedy Norberta konečně zanedbáváme . . .« Oni odcházeli spolu na okamžik utrhnout nějaký květ, dále do luhu, Stáňa rychlými, drobnými krůčky, jež rozšuměly poněkud dlouhé její šaty, on přemáhaje svoji apathii, s vážností, jakoby se jednalo bůhví oč.

Učitel, odsouzený seděti u Norberta, opravovati mu kresby, jež tak před nějakým časem chválíval, počal z duše nenáviděti svého hosta a přítele. Byl zamlklejším a nevlídnějším.

»Máš rád Stáňu?« zeptal se ho zajíkavě ještě toho večera, když zůstali sami na setmělém sadě. Kouřili ležíce na znak a poslouchali hudbu cvrčků za špýcharovou zdí.

»Pokud milujeme takové nedospělé děti. Mladé a hloupé.«

»Ah, je to hrozné. Já ji mám tak nesmírně rád,« blabolil u vytržení učitel. »Neber mi jí, prosím tě,« domlouval mu jako

děcko, které chce plakat. A se vší prudkostí blouznil o Stáně. »Má tu nějak dlouhý čas . . . probouzí se něco v ní . . .« bručel literát, rozdmychuje doutník po tmě. »Ale nic jiného . . . než . . . kus masa . . .«

»Myslím to vážně,« vydýchl učitel, když se zatáčeli kolem její oken. »Ah, kam se poděla tvá delikátnost?«

»Jaké pak umění . . . Snadno, ah, snadno ji získáš.« Literát stanul, zadíval se do tmy a zabručel: »Což, lákala by mne . . . a možná . . .«

»Nemluv mi tak, povídám . . .«

»Jen ta samice v ní mne láká . . . a pak jako experiment . . . k studiu . . .«

»Rozbiju ti hlavu, budeš-li mluvit takto,« zaúpěl učitel rozhodně a vášnivě. Oba stanuli a dívali se na sebe, učitel náruživě, s krví zalitým zrakem, jeho přítel s vysměvačným překvapením, plným suchého sarkasmu.

»Ah, to je k smíchu! Dobrý muži!«

»Je to ničemné od tebe!«

»Ničemné? Co?«

»To . . . Je ti lhostejna . . . a dáváš jí příležitost . . . Ona se zamiluje . . .«

»A co z toho? Ženy nás také, také tak otravovaly. Bestie . . . Chtějí se jen vdát. Cítím dosud jejich drápy v srdci.«

»Kazíš dítě.«

»Cítil jsem touhu se vymluvit. Nic víc. Můžeš za to, že dospěješ příliš daleko? Že pobláznís trochu jednodušeji zformovanou ženskou duši? Že nebylo to vážně myslcno, ale že to spíše ukázalo tvoji melancholii, tvoje rozcitlivění dlouhého letního dne? A při tom to všecko vyznělo tak na plano, věř mi . . . pfuj . . . hlupáku . . .«

»Je to pořád ničemné. Chci, abys ji nechal na pokoji,« rozkřikl se resolutně zasmušilý učitel, hlasem třesavým, zlostí se chvějícím.

»Chtěl bych jí nasuggerovat třeba i lásku k tobě,« pokračoval literát suše a démonicky. »Tebe to dráždí? A jsem přece jen tvůj host,« dodal pak vážným, pozměněným hlasem. »Je mi lhostejna. Nebudu s ní nikdy mluvit. Dobrou noc.«

* * *

Literát nemohl se dlouho odhodlati, aby odjel. Již několik dnů neobjevil se na sadu. Slunce také koncem srpna počalo vy-

chladati, nastala krátká, chladnoucí, žlutí zalitá odpoledne. Zimomřivý Norbert, jenž stal se před podzimem mrzutějším a, možno-li, ještě sušším, nechtěl již na sad, zvláště když nebylo literáta, který ho umíval baviti.

»Kam pak odešel ten pán?« ptával se častokráte.

»Vás my nechcem',« říkával učiteli, jenž mlčky stíhal zrakem Stáňu, celý nachem politý. Ona tiše kárala chlapce a měla plno práce jej ukonejšiti.

Potom nastala již zima a na sad se nevycházelo. Učitel, obmezený snílek, čistý, rozezvučený v hymnách, i literát, zakuklený, zabalený do surových, cynických frasí člověka, jenž z předu všecko si zlehčuje, sarkasmem ztrpčuje, zmenšuje svůj vzlet: — zhnusili si takto spolu žíti.

Bylo to již jednoho studeného, sychravého rána, když literát zašel do statku, aby se poroučel. Ale jak se podivil té podivné události, jež se té noci stala. Ubohý Norbert té noci zemřel, jakoby ho byl vítr shasil. Stáňa s hospodářem odjela do města opatřit čeho k pohřbu třeba. Skorem nikoho nebylo doma.

Ah, jak ho to náhle dojalo. Před skřípajícími vrátky kupil se zástup vesských žen. Něco jako zápach spálených pavích per zavanul k němu ze záhrobně a nějaký pláč, pláč hlasitý, táhlý a bezútěšný zdál se chvěti okny. Lekl se Norbertovy smrti a té prázdnoty kolem. Viděl pustý sad ještě v mlhách, místo, kde stával Norbertův kočárek, před toutéž lavicí, na níž sedávali. Přešel chvatně přes sad, zahaluje se zimomřivě v havelok a neustále váhaje, zda má čekati na Stáňu, aby mohl promluviti jen několik slov a rozloučiti se s ní. Slzy vstoupily mu mimovolně do očí . . . Přemýšlel o tom drobném nebožtíkovi . . . o jeho veliké hlavě s nabubřelými žilami . . . To jeho srdce, příliš slabé srdce! . . . dotikalo — shaslo všecko — jak už bývá. Jeho smrť zbavila lidi vzpomínek na matku, jež ho za svobodna zrodila.

Obrátil se rozechvěn a přirazil za sebou branku sadu. Zaskřípalo to tak truchlivě. Hvízdající výrostek, jenž odnášel jeho neveliký vak, ztrácel se znenáhla za ním do ranní, prozářené mhy, provalující se po černých smrčích a čtvercovitě rozlehlých polích . . . Kohouti ozývali se ze statků, psi táhle štěkali. Jasnil se podzimní den . . .

* * *

Dozpívali, a lidi se rozešli. Průvod odešel. »Requiescat in pace!« dohučelo stavením. Vůně kadidla načichla celý dům,

rozestoupla se i sadem, a Stáňu bolela hlava z těch černých látek, z těch květin, zpěvův a řečí žen, z té rakve, kde ležel Norbert a již bednili před jejíma očima. Konečně jej odnesli a tím zmizela i příčina, proč tu Stáňa dosud byla. Umřel a jí nebylo třeba. Všecko ji tu upomínalo na Norberta. Zvykla si na něho a milovala jej. Nevěděli, čím by ji zaměstnali. Sedala v černých šatech u okna, kde stávala dříve jeho židle, kterou ihned druhý den po jeho smrti odstěhovali na půdu. Konečně je uprosila. Usnesli se, odvézti ji domů.

Vyjeli ještě za noci, aby se snáze dojelo. Poslali s ní starého, sedmdesátiletého starce, jejího děda, bělovlasého, čisfounce oholeného, s takovým ohrnutým měkkým límcem košile, roztřásající bělost do ranní tmy. Učitel, bledý, nevyspalý, chvějící se smutkem a nikdy nevyslovenými otázkami, jakoby vše nechával si na poslední den, vyžádal si pouze, aby se směl svézti kamsi . . . na jistý sjezd, jak tvrdil.

Děd usedl vedle ní, několikráte se protáhl, přeložil opět nohy a smáčkl ji těsně ku stěnám poprášeného, rozviklaného kočáru. Učitel usedl naproti.

Noc byla chladná, mrazící, obloha plna černých ztrhaných mraků. Kočár hrčel unyle, odměřené dunění podkov uspávalo Stáňu. Vesnice zmizela, obrysy její zapadly do tmy, jednotlivá světla pohasla. Jemný stesk jakoby zpíval v duši její, a ona s přivřenýma očima hleděla do beztvárného temna . . .

Všecko pod ocelově rozteklou tmou, všecko, až na několik jasnějších, rozčeřených obláčků, vzdušných a žlutě zbarvených, lehkých jako peří, měnivých neustále. Tajemně tiché, šumící, vzlykavé hlasy rodily se k rychlému umírání. Stániny oči hleděly zasmušile z kápuce, již drobná, hebká její ruka upravila si z plaidu, přeloženého starostlivým dědem přes její ramena. Zdála se v polobdění poslouchat, co to hučí z hloubky noci, co to zákmitem blýská v tušené dáli? Z kamenitých polí neozval se již hlas cvrčků, pod olšovím netřásly se hlasy žab, bylo nudno, mrazivo. I jelo se bezezvukým, zdlouhavým tempem stále do kopce, z vlhkých luk vjelo se do černého lesa. Propouštěl do podrostu zelenavé peníze prvního svítání. Jím nabyla reliefních, ostrých rysů tmavošedá silnice, vlekoucí se nahoru, přes kamenné můstky, jím nabyly vyzývavého smutku truchlivé osyky, zlákané na tmavá travnatá místa.

Maličká hnědka se zastavila, snad únavou či co . . . Natáhla krk a zaržála do hluché tišiny lesa. Hlas rozvlnil poněkud světlem

svítání promíchaný vzduch, roztřískl se několikráte od stěn svahův a jako bezduchý, lehký šelest dohučel v kopcích na míle vzdálených.

Probudil se děd, protáhl suché, dlouhé, uvadlé nohy a počal cosi žvatlati rozespale, vyšeptalým, nejistým hlasem fonografu. Pak zase usnul.

Bystřina ukrytá za černými zdmi sosen crčela na blízku melodicky a mísila se s hlasy vanoucími z hloubky noci.

»Hle, již jen s toho kopce,« ozval se nesměle učitel. »Pak budete v městě a potom . . . sednete na vlak. Hle, tam Mýtiny, tu Homole a . . . a . . .«

Kočár rozšuměl se zase s kopce a staré brzdy skřípaly přeskakujícími stony.

»Praha je krásná, ach, Praha,« vzdychl učitel, nakloniv se k Stáně, s oním výrazem lidí, kteří se dívají na Prahu jako na spásu. »Ale i zde u nás je krášně a hlavně zdravo, hlavně zdravo! Přijedete-li zase, uvidíte . . . ráno za rosy, ah, . . . pryskyřice . . . vyjdete na známá místa . . . kos zpívá . . . Přijedete-li . . .«

Stáňa se mdle usmála a oči jí zajiskřily. »Nemám ke komu a netěšilo by mne. Když Norbert umřel . . . a pak bude najednou tolik jiné práce! . . .« Neznala dosud jinak Prahu, než ze školy, od probuzení až do večerní modlitby, ony chodby ústavu, šoupavý krok školníka, tabule popsané ciframi a příklady, zhnědlé mapy, sádrová poprsí císaře, přednášky a zvyky profesorů, ješitných a žárlivých na svou pověst, schopnost a svědomitost. Ah, a jak se teď teprve těšila! . . .

»Škoda chudáčka Norberta?« vzdychl učitel. »A talent byl! Mám ještě jeho výkresy . . .«

»Nemohl byste mi několik poslat?« ptala se Stáňa s přízvukem vroucí dychtivosti. Polekala se a zaplakala poněkud vzpomínkou na Norberta.

»Bude vám smutno. Já vím. Zůstaňte u nás,« osmělil se navrhnouti učitel, když uviděl v kotlině zablýsknouti se chrámový kříž a když přejížděli traf jako uhlím posypanou.

Nad směsicí domů šedivých, jako nevyspalých, vroubených sežloutlými kři a stromy, ve zmatených barvách akvarelově nadechnutého rána, ztrnulc, mrtvě plnilo slunce svoji kouli červenavě zlatým ohněm. Bylo chladné, ale lilo osvěžující světlo do šlehavého mrazu, jenž zdál se povolovati.

Učiteli se jaksi odlehčilo. »Což přítel, vzpomenete-li? Měla jste ho ráda? Viďte?«

»Oh ne,« pravila Stáňa celá se červenajíc. »Neměla. Jenom Norbert . . . a ten podzim ho zabil! Proč není ještě léto!?«

On zajásal v duchu. Myslil, že je třeba všecko říci. »Smím-li vás ujistit, slečno . . .«

»Tedy?«

»Byla jste mi tak neobyčejně milá . . . a tak, tak velice jsem vás zbožňoval! . . .«

Jí se rozjasnily veliké oči jakýmsi překvapením. Nechápala toho všeho, ale lichotilo jí to. Učitel byl jí snad lhostejným tak jako kdo jiný. Ale ona z vděku jakéhosi usmívala se mlčky, pomatena poněkud prvním vyznáním dospělého muže . . .

»A kdykoliv byste potřebovala služeb nějakých . . .« Stáňa však nepotřebovala pražádných služeb a nechápala jeho ujišťování. Bylo jí ho jen nějak líto, když vjížděli do šedivých ulic města. Bylo jí ho líto na nádraží, když jí podával ruku a když nevěděla, co by mu řekla . . . za Norberta . . . a za sebe . . .

Učitel stál ještě na perronu, se smutným úsměvem, plným naděje a vzruchu. Vlak pískl táhle, hnuly se vozy, řetězy natahovaly se křečovitě s klapavým duněním, kouř udusil zalykavý jeho dech. Poprášil sežloutlé stromy a brčálový břečtan . . . i zmizel krouživě v rovině . . .

Letní ta pohádka neukončila se ještě v učiteli. Jakýsi hymnus jásavý, vysoko nesený plnil mu duši. Ona se vrátí, musí se vrátit! Ah, nemohl jí říci, nemohl! Výmluvnost schází. Napíše list, ohnivý, báječně krásný, hymnus, ah, a naděje všecka mu zbývá! Světice . . .

FRIEDRICH NIETZSCHE

K přírodopisu morálky.

Stupně a odstíny žízně po držbě. — Různost lidí nejeví se pouze v různosti výkazů jejich statků, — tedy v tom, že pokládají různé statky za dosaženíhodny a také nejednotni jsou mezi sebou o více a méně ceny, o hodnotný pořad společně uznávaných statků: — jeví se ještě více v tom, co jim platí za skutečné *jmění a držení* statku. Vzhledem k ženě na příklad platí skromnějšímu již rozhodování o těle a pohlavní požitek jako dostatečný a uspokojivý příznak jmění, držení; jiný, se svou podezřívavější a osobivější žízní po držbě, vidí »otazník«, pouze zdánlivé takového jmění a chce jemnější zkoušky, především, aby

věděl, zda-li se mu žena nejen poddává, ale také pro něho zachovává, co má aneb ráda by měla —: *tak* teprve platí mu za „drženou“. Třetí však není také zde ještě na konci své nedůvěry a chtivosti jmění, táže se, zda žena, když pro něho vše nechá, to nečiní snad pro nějaký fantóm jeho osoby: chce býti nejprve důkladně, ano až do hlubin dobře znám, aby vůbec mohl býti milován, odvažuje se, dáti se uhodnouti —. Teprve pak cítí milenku plně ve své držbě, když se již o něm nepodvádí, když ho pro jeho čertovinu a skrytou nenasytnost stejně tak velice miluje jako pro jeho dobrotu, trpělivost a duchaplnost. Onen chtěl by míti nějaký národ: a všechna vyšší cagliostrovská a catilinská umění jsou mu vhod k tomu účelu. Jiný, s jemnější žízní po držbě, praví si »nesmíme podváděti, kde chceme míti« —, je podrážděn a netrpěliv při představě, že nějaká jeho maska vládne srdcem lidu: »tedy se musím *dáti* znát a, nejprve, sám sebe znát!« Mezi nápomocnými a dobročinnými lidmi nelezne se ta nemotorá potměšilost skoro pravidelně, která si toho, komu má býti pomoženo, dříve přizbůsobí: jakoby na příklad »zasloužil« pomoci, zrovna po *jejich* pomoci toužil, a za všechnu pomoc se jim projevil hluboce vděčným, příchylným, poddajným, — s těmi domněnkami rozhodují o potřebném stejně jako o vlastnictví, jako jsou z touhy po vlastnictví vůbec dobročinnými a nápomocnými lidmi. Nalézáme je žárlivými, skřížíme-li se s nimi aneb předejdeme-li je při pomáhání. Rodiče činí mimoděk z dítěte něco sobě podobného — zovou to »výchova« —, žádná matka nepochybuje v hloubi svého srdce o tom, že si v dítěti porodila vlastnictví, žádný otec nepopírá si práva, že je smí podrobiti *svým* pojmům a hodnotným ceněním. Ano, druhdy zdálo se otcům spravedlivým rozhodovati o životě a smrti novorozencově (jako u starých Němců) dle libovůle. A jak otec, tak vidí také nyní ještě učitel, stav, kněz, vládce v každém novém člověku nezávadnou příležitost k nové držbě. Z čehož následuje . . .

OTOKAR BŘEZINA

Ticho.

Zasmušilé ticho házené oblaky popelavými,
očekávání rozlité po utuhlých stromech, uvadlých barvách
a v tesknem zhoustnutí vod,
ticho hřbitovů, kde leží ti, kdož neměli přátel,

ticho chrámů, kde ještě z uhaslých svící se kouří
a poslední modlitby neodletlé dýchají ze vzduchu přesyceného,
zahrady lilijí, v nichž omdleli ti, kdož pili jich výdech,
střesení pološera na stopy těoh, kteří zvolali: S bohem,
ticho unavených duší!
Pohledy vaše létají jak průsvitní motýli po tvářích přátel
a hledají úsměvů, kde by odpočinuly v růměncích;
voláte: Udeřte v klavíry a zalomcujte spícími rythmy,
ať vzkřikne z nich vášeň a šílenství kypící krve
ať stříká jim z tonů!
Bojíte se hlasů, které v tichu ztajené dřímou,
jak v doutnajících soumracích večerů zvonění klekání ze vzdálených měst,
kvílení neznámých moří,
kde výkřiky vašich mrtvých se pění z odrazů vln.
Marně voláte: Udeřte v klavíry a zalomcujte spícími rythmy,
ať vzkřikne z nich vášeň a šílenství kypící krve
ať stříká jim z tonů!
Žíravá atmosfera ticha uspává vzbouřené rythmy,
vypíjí stříbrnou veselost tonů a udušeno v ní vadne
co šlehalo plamennými jazyky z květů vášnivých melodií.
Jak jemný koberec, jenž dusí nepřátelské kroky, ticho skládá se kolem.
Cítíte na tváři studený oddech a v duši vlastní své jméno
a potápíte se v kroužících vlnách času a neznámých žalů,
z nichž vaše duše vystupovala, bezvědomá, století za stoletím,
jak svítivá míza kořenem pohřbených pokolení
z bolestné setby Nejvyššího,
ze záhonů věčného ticha.

STÉPHANE MALLARMÉ

Budoucí úkaz.

Bledé nebe, nad světem, jenž končí starobou, jakoby chtělo odejíti s oblaky; cáry otřelého purpuru západu zhasínají v řece, spící na obzoru, zatopeném paprsky a vodou. Stromy se nudí, a pod jejich listím zbělelým (prachem času spíše než prachem silnic) zdvihá se plátěný dům Ukazovatele věcí minulých; některé svítilny očekávají soumrak a oživují obličeje nešťastného zástupu, přemoženého nesmrtelnou nemocí a hříchem věků, mužů stojících vedle svých bídných spoluvinic, těhotných ubohými plody, s nimiž zajde země. V nepokojném tichu všech očí, prosících tam dole slunce, které se pod vodu ponořuje se zoufalstvím výkřiku, hle prosté vnadidlo: »Žádný obraz nepotěšuje vás divadlem uvnitř, neboť není nyní malíře, schopného podal jeho smutný stín. Přináším, živoucí (a zachovanou průběhem let

suverénní vědou) Ženu z druhdy. Jakási šílenost, originelní a naivní, zlatá extase nevím, jak bych to vyjádřil, od ní zvaná vlasem, ovíjí se s grácií látek kol obličeje, jejž ozařuje krvácející nahota její rtů. Místo marného šatu má tělo; a oči, podobné drahokamům nevyrovnají se tomu pohledu, jenž vychází z jejího šťastného masa; z ňader, zdvižených, jakoby byla plna živného mléka, s bradavkou k nebi, o hladkých nohou, zachovávajících sůl pramoře«. Vzpomínajíce na své ubohé manželky, holohlavé, chorobné a plné hrůzy, manželé se tísní k sobě: i ony ze zvědavosti, melancholické, chtějí viděti.

Až všichni prohlédnou tento vznešený tvor, stopu to nějaké doby již kleté, jedni lhostejni, neboť nebudou míti síly, aby pochopili, ostatní však hluboce zarmouceni a s brvami vlhkými od slz resignace, pohlédnou na sebe, zatím co básníci těch časů, cítíce, že rozžíhají se znova jejich vyhaslé zraky, budou putovati k svému světlu; s mozkem, opojeným na okamžik konfusní slávou, rozechvěným Rythmem a v zapomnění, že existují v době, která přežívá krásu.

JAN VOREL

Idealism a realism.

Dvě slova, široká, rozptýlená, která přibíjela dosud dva různé druhy umění. Realism chytal a odrážel *skutečnost*. Dvojí, jak se tvrdí od aesthetisujících pedantů. Holandské malířství líčilo milieu té třídy, pro niž pracovalo, objekt a obecenstvo padaly si dojemně do náruče. Jinak u Zoly. Jeho chef-d'oeuvre tvoří dějiny proletářské rodiny, jeho publikum jest buržoasie, má v románech nevropathiky, zdravé, všechno, slovem. Maluje svět poloznámý, aspoň pro někoho. Idealism se fixoval jako deformace skutečnosti, pravdy. Kritika čenichala po místech, která se *skutečností nedala dokumentovati.* Idealista se skizzoval jako slabý, někdy jako učiněný blázen a když ne on, tedy obecenstvo, jež ho chutnalo. A tak produkce literární třídila se dle prostředí zpodobovaných, dle světa realit, jemuž byla buď pravděpodobna nebo pravděnepodobna.

Tento názor, falešný, rozumí se, udržoval se i v kompetentních kruzích uměleckých. Připomínám Maupassanta. I tato povýšená hlava dovedla se zapomenouti a mluviti o realismu jako odrazu prostředí, jemuž škodí nutný výběr, činěný ve skutečnosti, a stavěti jej jako opak k poesii, jistému druhu fingovanosti v reprodukci. Souhlasně s tímto pochybeným přesvědčením se pracovalo. Realisté, mistři, hledali dokumenty. Pílili za bezvadným vystřihnutím realního obzoru. Pouzí nádenníci pak suše registro-

vali plochou, vyssátou skutečnost každodenní opakovanosti. Idealisté činili zadost svému poslání ignorováním skutečnosti; přecházeli přes ni k dennímu pořádku svých determinismem nepoutaných elevací. A přece umění neleží venku, ve vnějším světě, v *realitě samé!* Umění nevyvírá z objektu, nýbrž *z nitra* umělcova. *Obsah uměleckého díla jest právě umělec* (Vischer). Jádro umění jest povahy egotistní: uloženo jest v duševním fondu individuelném.

Vyložené poznání. To vysoké, zvláštní, delikátní, co sluje *uměním*, nemůže prouditi realitou. Musila by býti sama jeho podstatou i výrazem a to přece nepřipustí nejošumělejší mluvka z laciných redakcí. Umění sídlí v duši umělcově. Nikde jinde. Ani když toto umění chce se projeviti a zálibám, vkusu lidí se vzdáti, nevypíná se jako něco vnějšího. Zůstává utopeno v hlubinách jedinečného nitra. Budiž to pyšně řečeno vůči všem, kteří hledají umění ve vnějším světě. Chce-li se již tento svět vzíti v úvahu, musí se říci, že jde jen o pouhý poměr jeho k tvůrčímu umělci. Poměr ten končí přiměřeně horním, uvedeným větám. Stává se výrazem činnosti, která, pokud působí, není ničím jiným než *z vnitřněním*, proměnou reality v illusi, která právě přispěním a prostřednictvím uměleckého díla stává se na venek přístupnou. Výkon umělecký jest tedy manifestací umělcova »já«, jest, jak usus chce, *idealistický*. Něco jiného není možno. Každý umělec jest svou vnitřní podstatou. idealista. Každé umělecké dílo jest živé tělo idealismu. Není vlastně jiného směru, vyznání artistného než idealismu. Není v umění de facto směru idealistického *jako protivy* směru *realistického*, nebo, jak to dále bylo rozvedeno, *naturalistického*, *veristického*. Umění jest jen jedno: zužití vniterného fondu. Zpívá duše v slokách světlých, přísných, strhaných i sladěných. Stříká oheň psychy. To jest celé a jediné umění, idealistické. Jsou jen jeho modifikace.

Pojmový rozdíl idealismu a realismu nedotýká se vskutku jádra umění. Zůstává úplně netknuto. Vyvozen může býti pouze ze »vnějších« znaků. A to ještě s úzkostlivou pozorností, která by byla kompetencí. Nesmí vrcholiti v nezhojitelné chybě moderního umění, které hledá *konkretní* tam, kde existuje široká obecnost. Jest to svrchovaně lhostejné, dá-li se ta konkretnost ověřiti nebo ne, v čemž prý jest důvod k vytknutí znaků realismu nebo idealismu. Čtenář, o nějž jde, zůstává klidný, pracuje-li Zola svou dokumentární spolehlivostí, nebo, jako nejnověji,

lacinou povrchností pana Montépina, je-li Ibsenův Osvald Alving důsledný paralytik nebo ne. Není hlavní věcí, dá-li se vylíčená pravda doložiti osobní zkušeností, vědeckými autoritami, nebo ne. Bylo by umění vskutku ve psím, kdyby v krajinách reality a pedentického empirismu hledalo své vavříny. Realita zůstává jen pomůckou při kategorisování prací realistických nebo idealistických. Rozdíl poskytuje umělec sám. Jak on pracuje, jaký zorný úhel duševní má, jakým způsobem operuje svými duševními dispositemi. Fundus zůstává vlastně idealistický. Ale *jak* se na tomto fundu pracuje, poskytne látku k stanovení rozdílů. Totiž. *Jaký psychycký způsob* použije umělec, když chytne a reprorduje příval vnějších znaků. Umělec má určitý sloh, určitou architekturu psychickou. Jeden jest uspůsoben vnímati linie, jiný barvy, chutě, zápachy, jiný kausální sled jevů. Dle *jeho* dispositi vypadne obraz. Větší nebo menší míra »dokumentů lidských« nepomáhá. Za nimi vibruje určitě formovaná duše a ta produkuje, chce-li se to již mermomocí říkati, idealism nebo realism. Jest to, se stanoviska umělců, *aktivnost*, se stanoviska kritiků *rozpoznání psychyckých diferencí autorů*. Více nic.

GUSTAV WIED

Svatební noc.

Babička: Ano, byl! — Avšak Kareu se už nezotavila, ubožáček, nebo zdědila tu nemoc po otci — ano, ano, zdědila ji, zdědila! — — A proto když jí doktor řekl, že už nebude žíti — chtěla vědět pravdu — seděli jsme večer samotné v pokoji — — Tys, děvče, bylo položeno do postele, a on byl v továrně. Musil mít dozor, proto se proti tomu nemohlo nic namítati — — A sama už nevím, jak se to stalo — ale zkrátka přišly jsme v řeči na obraz — ach ano, ano! pamatuji se velmi dobře na ten večer! měla na sobě ten modrý župan s třásněmi — — v poslední době nemohla si ani uvázat sukně! — — No ano, tak tedy ona seděla a hleděla oknem ven a na plameny v dílně a na dělníky, na veškerý ten ruch a život. — — Najednou se obrátila tváří do světnice a řekla: Jsem tomu skutečně ráda, že má Jörgen mou podobiznu. Co jsem na to měla odpovědít? Bože, vždyť jsem nemohla vědět, kam zabíhaly její myšlénky! — A pak přitlačila svůj obličej těsně k mému. Pozoro-

vala jsem, že pláče. — — A zašeptala: mamičko, myslíš, že bude míti někdy rád jinou? Neodpověděla jsem ani na to, vždyť známe mužské! — — Ale ona chopila mne za rameno, zatřásla mnou a řekla: Slib mi něco! slib mi, že toho dne, kdy se podruhé ožení, odneseš mu můj obraz! — Slíbila jsem jí to a nyní také vyplnila!

Anna. A jak věděla maminka, že — —

Babička. Když smrť čeká v předpokoji, pak vidíme, milá Anno, dále, než sami chceme!

Anna. Je to vlastně hřích, babičko, nebo tatínek si toho obrazu velmi vážil.

Babička. Ano, vážil — — —

Anna. A vzpomeň, že jsi mu jej dala!

Babička. Já jsem mu také dala svou dceru! Pamatuje on na to!

Anna. Zavěsíš jej nyní zde nahoře?

Babička. Ne, rozhodně ne!

Anna. Tak co s ním uděláš?

Babička (stojí nerozhodně a drží obraz).

Anna. Babička je zase nějaká podivná!

Babička. Nechtěla bys, Anninko, raději být u své maminky?

Anna. Chtěla — avšak ona je již mrtva.

Babička. Smrť můžeme přirovnat k řece, děvče, a musíme ji přebrodit všichni. Na vlnách smrti doplují všechny duše do čarokrásných krajů věčnosti — povídá se!

Anna. Já vím — —

Babička. A dále: Co poseká zde kosa smrti, to vzklíčí znova v zahradě Páně!

Anna. Babičko, ty umíš mnoho veršů, ale všechny takové smutné.

Babička. Má ti babička zazpívat ukolébavku?

Anna (radostně). Ano, tu o Abelovi! ta je hezká!

Babička. To bych zde měla míti také kolovrátek! — — — Nu dobře, babička tedy zazpívá labutí píseň. (Přinese kolovrátek, sedne si na židli u Anniny postele, přede a zpívá:)

Déšť šlehal v okna, až skla řinčela
a dívka za černými kamny kolovrátek točila
a kolo vrzalo a vítr skučel
a dívka plakala té noci stále — — —
než lesem skotačila smrť.

(Mluví:) Zpívej se mnou, děvče!

Anna. Ale, babičko, to není tak — — —

Babička. Zpívej se mnou, povídám!

Obě (zpívají:)

a kolo vrzalo a vítr skučel
a dívka plakala té noci stále — — —
než lesem skotačila smrť.

Babička (zpívá samotna).

Tu vyšel malý skřítek z myší díry,
nesnesl ve svém příbytku ten pláč a sten
a vřeteno jí zlomil, přetrh' nit,
a kolo zastavilo se a přestal pláč.
Smrť ale skotačila lesem dál!

(Mluví:) Zpívej, holka, zpívej!

Anna. Ne, ne, už nechci!

Babička (zpívá sama).

A vřeteno jí zlomil, přetrh' nit,
a kolo zastavilo se a přestal pláč.
Smrť ale skotačila lesem dál!

Anna. Babičko — — —

Babička (zpívá).

Třetího dne už byla pod drnem
a kolovrátek musel na půdu.
Za to se skřítek v koutku smál:
teď máme aspoň klid! — — —
A v lese tančila smrť dál.

Anna. Ten verš se mi, babičko, nelíbí, ani tak nezní.

Babička. Vždyť je dost veselý! (Prozpěvuje.) Za to se skřítek v koutku smál — (Potřásá hlavou.) Na veselé verše se, dítě, zapomene, pro samé myšlenky nikdo na ně ani nemyslí. — — Nepamatuješ se již, děvče, na to, co řekl tenkrát tam na návrší v lese? — když byli spolu zasnoubeni? Drahá Kareu, nyní se teprve ze mne stal pravý člověk, a Bůh ti, děvče, zaplať za tvou lásku! — — To řekl a vzal její ruce a položil si je na ramena. A tak stál a pohlížel jí do očí, ach tak dlouho, dlouho — —

(Hodiny mezi okny bijí.)

Anna (tiše). Babičko, už je dvanáct hodin.

Babička. A já jsem seděla a vzpomínala na otce! — — Dostali jsme Karcu dosti pozdě, tak že jsme na svá stará kolena pořád jen kolem ní šukali. — Ano, ano, ano! Zármutek a radost kráčí vedle sebe!

Anna. Nepůjdeš už, babičko, spat — — —

Babička. Ale to vše minulo již dávno — — a nejlépe by pro nás, děvče, bylo, kdybychom už leželi tři lokte pod zemí — — V dlouhém, bílém rubáši pod černým víkem rakve — —

Anna. Babičko, já mám z tebe strach.

Babička (prozpěvuje).

Za to se skřítek v koutku smál:
Teď máme aspoň klid! — — —
A smrť — — — —

Anna (přerušuje ji). Přestaň s tou písničkou, přestaň?

Babička. Nyní ti, Anninko, něco povím! — — Všechny obrazy dole jsem sňala, a všechna psaní jsem odnesla i vlasy, vše, co si uschovával, jsem mu vzala — — —

Anna. Vzala? — A proč jsi vzala?

Babička. Leží to tam pod velkým kotlem v prádelně, děvče! — Tam je to v bezpečí!

Anna. Ne, babičko, tys zlá!

Babička. Každý je zlý, když se má zle — — Nyní se budeme my tři těšit vzpomínkami, řekl tehdy, když ji pohřbívali — — — a večer to řekl, když jsme šli spat! — Dobře, že vás mám, řekl také! — — a nyní tančí na svatebním kvasu! ha, ha, zdali se také těší těmi vzpomínkami!

Anna. Proč jsi tam dole všechno dala tak čistě vymýt, když se tak zlobíš na tatínka!

Babička. Tomu ty, děvče, nerozumíš! —— Mohou říci něco, až tu nebudeme? — mohou? — Čisto je tam, čisto a vymyto v každém koutku, hanba jim, kdyby tvrdili opak!

Anna. Ale vždyť tatínek a nová maminka budou také, babičko — — —

Babička (přeruší ji). Nemluv o ní!

Anna. Ale — — —

Babička. Nemluv o ní, pravím!

Anna. Vždyť byla pokaždé tak milá a lichotivá.

Babička. To je kočka také, děvče, kočka se také lichotí a mazlí, ale drápy vystrčí později! — — Snad mámc konečně být rádi, že tu smíme být a že jíme chléb z milosti tam, kde jsme vlastně dříve sami vládli!

Anna. Chléb z milosti — — —

Babička. Neuloupila ti otcova srdce? Neodloudila mi dítě moji dcery — Nepřináší zármutek a nepokoj do domu? řekni, že nemám pravdu, můžeš-li! — — Ale nyní ti musím ještě něco říci. Postel jsem odnesla nahoru a lenošku jsem také odnesla nahoru a šaty jsem zavěsila zde ve velké skříni! nebo rozhodně nechci, aby se dotýkala šatů mé dcery!

Anna (upokojuje ji). Ale, drahá babičko, drahá babičko — —

Babička (stále rozčilenější). A obrazy jsem vhodila do kamen

a psaní též! a tamhle tu podobiznu vstrčím také do kamen! Snad by se na ni její zlostné oči jednou podívaly. Avšak ne — ne, to se nesmí stát!

Anna (chce mluvit).

Babička. Ano, ano, tak tomu bývá, děvče; leckdy se přihodí něco, nač si člověk ani nepomyslil! — — Nepamatuješ se již, děvče, na bledou onu tvář, jež ležela tam dole na podušce? — Ležela tam několik týdnů a neměla klidu ani ve dne ani v noci. — — Ale tenkrát ležela dosti tiše a on seděl při ní, držel její ruku a líbal ji na ústa — — a pak se usmíval a možná i plakal, neboť smrť vstoupila právě do pokoje! — — Ano, ano, ano, seděl u ní, ano, a pak řekl: Nikdy nezapomenu, čím mi ta, jež zde leží, byla! — — A pak sklesl na kolena, a nechtěl odejít od lože — — (Najednou se prudce vzpřímí.) A hle, dnešní noci slaví sňatek! — — těší se vzpomínkami, ha, ha! jen veselo, veselo! Zpívej svatební tanec, děvče, zpívej, slyšíš: Jede král přes Viborgský most — — — (klesne na židli).

Anna (úzkostlivě). Ale babičko, babičko, je ti špatně? — Martino!

Babička. Ano, tak jest, babičce bylo zle, ano — začala užívati kapky, protože nemohla spát — — Ach ano, ano, ty sny, ty sny! Pst! — — Kdo to volá?

Anna (dává se do pláče).

Babička (něžně). Holka — ty pláčeš? nu a proč pláčeš? je ti úzko? mluvila babička tak hlasitě — —

Anna. Ano — — —

Babička (hladí ji). Ale, Božínku!

Anna. Dej mi hubičku — — —

Babička. I ano, ano, holoubku! co jsi se tak najednou polekala? (líbá ji).

Anna. Jsem ospalá, babičko! — Nepůjdeme už spat?

Babička. Ovšem, ovšem, ovšem — — —

Anna. Mně se zdá, že už venku neburácí?

Babička. Ne, už neburácí — — —

Anna. Tak se svlékni!

Babička (jme se svlékati). Nu tak, nyní už jdu — — (najednou se zarazí) Ale děvečka musí ještě něco slíbit babičce — —

Anna (ospale). Slíbím — — —

Babička. Že nikdy nepolíbí novou maminku!

Anna. Ale — — —

Babička. Nesmí ji políbit, pravím!

Anna. Ne, nepolíbí!

Babička (hladí ji). Neboj se, holubičko! — — Jaké máš měkké a rozpálené tvářičky! — — A co ti vykládala včera?

Anna. Kdo?

Babička. Ta tam, v besídce — — —

Anna. Viděla jsi nás?

Babička. Ovšem, ovšem, viděla! — — Babička vidí vše — — — Dole v zahradě procházeli se tři lidé a žertovali a smáli se a nikdo nevzpomněl na to, že nahoře sedí stařena samotna se svými myšlénkami — — (Tajemně.) Přiblížila jsem se k oknu — — dole za záclonou! A náš holoubek seděl tam a držel ji kol krku — — (Přidrží si prsa.) Zde to tak ošklivě bodlo. A někdo jako by mne volal z daleka —. — babičko! babičko! slyšela jsem volat!

Anna. A kdo to byl?

Babička. To byla rozhodně smrť.

Anna. Fuj, babičko! nemohu tě ani vidět, když něco takového povídáš!

Babička. Nechtěla bys také odejít ku své vlastní mamince?

Anna. No vždyť nemůžeme!

Babička (přikyvuje). Můžeme, můžeme — — kapky, děvečko!

Anna. Kapky?

Babička. Po nich se, dítě, tak blaženě usne — — —

Anna. Ne — — — ne — — —

Babička. Mohou uspat na vždy, jak doktor řekl — —

Anna. Ne, ne! Babičko, babičko!

Babička. A dovést tam, kde jsou všichni ti malí andílkové a kde je také tvoje maminka, Anninko — — —

Anna. Ach, babičko, babičko, už mám z tebe zase trach!

Babička. A kde není zármutku, ani pláče, ani trápení — —

Anna. Ne, ne, já nechci!

Babička. Anninka už zapoměla na svou maminku, že!

Anna (plačtivě). To není pravda!

Babička. Nečekla, že se těší na zítřejší ráno? — Nečekla, že bude mít ráda tu druhou?

Anna. Řekla, avšak — — —

Babička. Nelži dítě, nelži! Bůh trestce lež!

Anna. Babička lže také!

Babička. Cože, co povídáš?

Anna. Ano, je to pravda, poněvadž jsi, babičko, řekla doktorovi, že už nemáš kapek! a zatím byla lahvička skoro plná!

Babička. Tomu ty, děvče, nerozumíš — — —

Anna. A pak jsi ještě řekla, že jsi lahvičku rozbila!

Babička (chvatně a nejistě). Nu ano, a nebyla to pravda!

Anna. Ale já jsem viděla dobře, jak jsi ji ukryla do konve!

Babička. Ps-s-s-t!

Anna. Ano, viděla jsem to dobře!

Babička. Ticho! pravím!

Anna. A proto se také na tebe zlobí Panbíček!

Babička (zadrží rukou Annu). Budeš již mlčet, hloupé děvče!

Anna. Nesmíš mně ublížit!

Babička (plaše). Já ti nechci ublížit — — —

Anna. Už nebudu spát u tebe!

Babička (tlumeně). Tak, tak, tak — — —

Anna. Neboť jsi zlá, zlá!

Babička. Děvče, děvče!

Anna. Vždyť to také řekla nová maminka!

Babička (přívětivě). Že to řekla, Anninko!

Anna. Ano, řekla, že babička má škaredý pohled!

Babička. To jsem si mohla myslit! to jsem si mohla myslit! (Přívětivě.) A co řekla ještě!

Anna. Ještě řekla, že se vždy najdou lidé, kteří — — —

Babička. (přerušuje ji). Nechci to už slyšet!

Anna. A ještě řekla otci, nebylo-li by lépe, kdyby mne dal k Martinč. Neboť nikdo prý nemůže vědět, co se stane.

Babička. Nechci už nic slyšet, pravím! — — (Bědujícím tonem.) Ach, ano, ano, ano! Pane Bože na nebesích, neuveď nás v pokušení.

Anna (udiveně). Ale babičko — — —

Babička (vlídně). Tak půjdeš zítra k ní? — — Ta nová macecha vezme Anninku na klín a bude ji hladit a líbat na ústa a na tvářičky, ba i na ten její bílý krček! (Natáhne ruku a hladí Annu.) Aa — aach, holoubku!

Anna. Ty máš, babičko, studené prsty!

Babička (chvatně). Zapni si u krku noční kabátek.

Anna (hmatá rukamu po límečku). Ano —

Babička (sedí chvíli se sklopenou hlavou a řekne na to hlasitě pokračujíc ve svých myšlénkách): — — — A Anna jí bude vypravovat vše! — — A ona se bude smát a Anna také a pak natáhne krček, aby ji políbila — — a ten krček bude tak dlouhý a tenký, že bych jej chtěla sevřít oběma rukama — tak zapni si kabátek u krku, neslyšíš!

Anna. Ale vždyť, babičko, nemohu!

Babička. A pak si vyjdou na procházku, matka s dcerou, ha, ha! — — Ale na hřbitov nepůjdou, nebo na toho, jenž tam leží, je nejlépe zapomenout. — — Mně mrznou ruce, děvče, nech mně je ohřít na tvém teplém těle — —

Anna (odrazí stařeniny ruce a vzkřikne). Martino!

Babička. Martina spí, ha, ha! — — Všichni lidé spějí a nikdo neuslyší, že ty, děvče, voláš.

Anna. Ach, babičko, babičko — — —

Babička (vlídně). Neboj se, holoubku! (Vstane.)

Anna. Co chceš dělat?

Babička. Babička chce vzít Anninku k sobě do velké postele.

Anna. Ne, já nechci, já nechci! Nebo ty jsi vždy tak studená! a pak se mne celou noc dotýkáš.

Babička. Myslíš, že bude babička ležet samotna a mrznout? — — Pst!

Anna. Co je?

Babička. Neslyšíš?

Anna. Ano, ano!

Babička. Někdo klepe — — —

Anna. Ve skříni — — —

Babička. Ano, ano, ano! — — A té noci, v níž tvoje matka zemřela, klepalo to tam také. — — Už přijdeme, Kareu, přijdem! — — Modli se, dítě, modli! (Sepne ruce.) Otče náš, jenž jsi na nebesích — — — ty se nemodlíš!

Anna. Já si nemohu vzpomenout dál — —

Babička. Posvěť se jméno tvé — — (Náhle a chvatně.) Koukej, co to leze po podlaze!

Anna (nakloní se nad pelestí. V tomže okamžiku zachytne ji babička oběma rukama za krk a tiskne ji vší silou do peřin, při čemž polohlasitě mumlá:) Nechte maličkých přijíti ke mně, řekl Pán — — či neřekl? . . . neboť království Boží náleží jim!

(Pustí Annu, která sebou pohne, jakoby chtěla vstáti, avšak sklesne zase nazpět. Babička šuká po světnici mezi nábytkem a věcmi, při čemž mluví k sobě polohlasitě. Sejme pokrývku s velké postele, otevře skříň u pohovky. Hledá malou lahvičku s kapkami. Chvíli stojí a drží ji v ruce, promluví pak hlasitě:)

Po nich se tak blaženě usne, Anninko!

Anna (pohne sebou na loži).

Babička (nepozoruje toho. Přistoupí ke stolu, naleje obsah lahve do sklenice a vypije to. Prozpěvuje:)

A skřítek za kamny se smál — — (Otřese se.) Br, to zde fučí! mrazí mne to až do kostí! (Vytáhne podobiznu, na kterou chvíli

roztržitě pohlíží. Na to ji postaví k nohám Anniny postele, zadní stranou o pelest. Anna chce něco říci, avšak nemůže; dotkne se jen rukou krku.)

Babička. Má jí babička zpívat písničky — ovšem veselé jen, veselé! (Posadí se na židli u Anniny postele, přitáhne k sobě kolovrat a zpívá:)

Pan Abel přijel na zámek
s peřím na klobouku, s mečem v pochvě.
Sličná Edela ho tam čekala
mezi drobnými kvítky
a v jemném rouchu nevěsty.
A růže voněly a zvony zvonily!
A nevěsta čekala tak toužebně!

(Mluví.) Ta píseň zdá se být dosti veselou!

(Zpívá:)

Pochovali ji do hrobu — — —

(Zavrtí hlavou.) Ne, ne — —

(Zpívá:)

Pan Abel byl také tak nedočkav
hned sklonil hlavu ve klín nevěsty — —
hned vřeteno se zastavilo — — přestal pláč
mezi drobnými kvítky
a smrť tančila — — —

(Mluví.) Ne, ne, ne! — — Veselé verše se brzo zapomenou. (Vstane a odstaví kolovrat k oknu.) Stane se leccos, nač člověk ani nevzpomene!

Anna (slabě). Babičko — — —

Babička (přistoupí k posteli).

Anna. Mám žízeň — — —

Babička. Máš žízeň, holoubku, máš? Hned ti přinesu — — (odejde ke stolu a naleje do sklenice vody). Tu máš, pij — — —

Anna. Je už ráno?

Babička. Není, je noc — — (protře si rukou oči) temno je!

Anna. V krku mne bolí — — —

Babička (sedí na posteli). Donesu ti šátek. — — (Otřese sebou.) To zde fučí ošklivě, ošklivě, ošklivě, br — — třesu se zimou, děvečko, zimou! (Pohlíží ke skříni.) Nevidíš, jak se to venku třpytí? — — To jsou boží hvězdy, Anninko, to jsou pravé boží hvězdy — — (Neklidně.) Nyní se musíš, děvče, modlit — — slyšíš — — modlit!

Anna. Budu — — —

Babička. Modli se — — modli!

Anna (zemdleně). Otče náš — — jenž jsi na nebesích — — posvěť se jméno tvé — — přijď království tvé — —

Babička (opakuje). Přijď království tvé — — ano, ano, ano! (upustí sklenici a klesá na židli.)

Anna (jako dříve). Buď vůle tvá — — jako v nebi — —

Babička (vyskočí). To se ví, že ne, to se ví, že ne! — — jsme stvořeni k obrazu božímu — — zpívej svatební píseň, slyšíš, slyšíš — — — ale veselou, veselou — — Jede král přes Viborgský most — — (Svalí se na postel.)

Anna (vzpřímí se na posteli a upírajíc na ni vyděšeně zrak křičí:) Maminko, maminko! — — Martino!

(Opona.)

Kritika.

Václav Beneš-Šumavský: **Brodkovský advokát.** Pro svrchovanou tyranii nacionalně-politické tendence vyšlo umění docela na prázdno.

Ernst Ewert: **Naja's Seele.** Všechno je v kvasu, víru, bouři. Passy dobře odstíněné, nervésně roznícené, odhalující skryty nitra. A zase celé strany konvenční, nakupení zvetešilých effektů. Talentu však při celku *novelly* nelze zneuznati.

Edmond a Jules de Goncourt: **Karel Demailly.** Skutečný umělec díla svá žije — Goncourtové jsou toho jasným dokladem. Práce a tvůrce je tu jeden celek: tak prolínají se vzájemně. Snad *Karel Demailly*, příliš kaleidoskopický, poněkud i vnější, jedna z prvních knih jejich, není nejlepším příkladem. Byl patrně zvolen pro přístupnost svou nezasvěcenému čtenářstvu, maje též v hojné míře světlých předností. Pro pravé a plné ozáření umělecké individuality, jediné dvou bratrů, bylo by třeba knih pozdějších, jako *Manette Salomon.* Než i tak mnoho krásného se odhaluje.

Theodor Herzl: **Die Glosse.** Několik obratných veršů s vtipnými nápady, pak ne nová pointa. *Veselohra* čte se hladce a svižně. Ale na konci vstává přísně neúprosná otázka: a raison toho všeho?! — negativná odpověď již nesčetně pestrých bublinek pro chvíli zábavy rozprášila v nic.

Wolfgang Kirchbach: **Des Sonnenreiches Untergang.** Tytéž kulturní vzněty a životní podmínky, které před 300 lety povalily věkovou kulturu jižní Ameriky, působí též na konci 19. století rozkladně, měníce zvolna stav lid-

stva: mohou tedy plně zaujat i současníky Ibsenovy a měšťanského dramatu, v hávu skutečných událostí historických na jevišti vystaveny. Tak asi praví autor v předmluvě svého *kulturního dramatu*. Zajisté, že všechny úzdy a pouta přetrhávající spodní chtíče, vítězné vyvření nečistých a nezkrotných proudů, zatajených skulin lidského nitra, zůstávají vždy tytéž. Zvíře v člověku, slovem, nikdy nezhyne, člověk-zvíře vždy, nejvíce v chvílích přechodu a převratu, dobývá se k platnosti a moci. Zájem tu je. Než celou tu divou pohromu, všechny hráze rvoucí záplavu rozpoutání a rozpětění rozpálených a sobeckých vášní, dusí a ochlazuje forma, způsob provedení práce podle vzoru klassického dramatu, její více zevně konstruovaná architektonika, místo vnitřního života a teplého rozvoje.

Camille Lemonnier: **L'Arche,** *Journal d'une Maman.* Malba intimného života. Prostá, prosycená vlahým citem. Plna jemného a útlého proniknutí niterných záhybův a tajů. Nebude v díle Lemonnierově zaujímati předního místa, bude tam však vždy zastupovati mírný, zladný tón, ukazovati schopnost svého původce pro delikátní odstíny a něžné dojmy, mezi knihami krutých a bolestných pozorování a sžíravé analysy, jako je soupeř *Germinalu*, veledílo *Happe-Chair.*

Hermann Lingg: **Výbor básní.** Takový dobrý starý pán. Jeho poesie je nám již trochu antikvovaná. Verše minulých decenií. Někdy bleskne však záchvěv jemné sensace, něco jako novodobá malba náladová, rozezvučení intimných pocitův a dojmů. Ale to velmi zřídka.

C. — *Maurice Maeterlinck:* **Aladine et Palomides, Interieur et La Mort de Tintagiles.** Přítomná *tři malá dramata pro loutky* jsou pouhý ohlas dřívějších děl Maeterlinckových. *Aladine et Palomides* kopie *La Princesse Maleine*, *Interieur* vzpomínka na *Les sept Princesses*, jedině *La Mort de Tintagiles* přináší něco nového ze známé originality autorovy. Jednotvárný dialog stává se tu již unavujícím. Tímto směrem přišel by svérázný duch Maeterlinckův s dráhy, na níž největších vavřínů si získal.

Aug. Eug. Mužík: **Písně života.** Reflexivná poesie je dnes mrtva. Mužík i však přežil: jeho vitálná síla záleží právě v tom, co jí bylo druhdy cizím — v subjektivném zabarvení, tajícím se pod chladnou a přísnou formou vnějšku. A pak, ty otázky, o nichž hloubá, jimž dává hráti na citlivých strunách svého rozbolněného nitra, jsou příliš aktuelny a všelidsky. Dají se obrazně jedním slovem vyjádřiti: člověk a člověk-bůh, jejich poměr vzájemný.

Adolphe Retté: **Réflexions sur l'Anarchie.** Autor je prosvícený individualista. Pro něho anarchie není novým dogmatem, novým zákonem, novým poutem. Jemu jeví se jako možnost rozvití sil a snah jednotlivcových v dokonalé svobodě. Jedna hvězda má v jeho říši volnosti všem planouti vodítkem: nečiň jinému, čeho sám nechceš ztrpěti. Aby to bylo možno, ovšem nutno by bylo svrchované a všeobecné umravnění lidstva. A k tomu-li nesměřuje všechna *theoretická,* nebo, jak minule tu bylo řečeno, *ethická* anarchie?!

Dr. Alb. Schäffle: **Jádro socialismu.** Byla diplomatickým kouskem publikace

Schäfflcova díla. Nebo hle: *odpůrce* socialismu jej vykládá — a není to »strašidlo« nijak tak děsné, jak se maluje v měšťácké žurnalistice. Nechť autor mezi řádky volá: pozor! kdo si toho povšimne? nechť odkazuje jinam, kde potírá socialismus, kdo má hned po ruce knihy ty? Zajisté, že mnohý nerozhodný dá se na »novou« víru. A jinak aspoň velmi se vyjasní mlhy sporův a — pomluv. To je také dobré a užitečné.

Aug. Strindberg: **Manželství.** Kniha polemická, kniha tendenční, kniha stranická. Plná bolestné satyry a hořkého výsměchu. Proniklá hustými stíny a sytá krvácejícími žaly života dnešku. Ale také výkřik odporu, více, čin revolty proti pseudoemancipačním snahám. Netřeba, a nelze možná, ve všem s ní souhlasiti, nikdy však nemožno upříti, že autor její je vyzrálý umělec.

Ugo Valcarenghi: **Dedizione.** Kniha plná ohně a plná smutku. Strany do dna pronikavé psychologie a rozechvěné, rozněcující náhodovosti. Hra a proud vášnivé krve, vzněty a zápasy bouřlivého mozku. Rozháranost a roztříštěnost, kvas a boj, jako ve všech knihách Valcarenghiho. Dílo, vyvřené z hlubokého a bohatého nitru, mnohdy deconcertující, ale vždy krásné a originelné.

Jaroslav Vrchlický: **Kytky aster.** Básník to ví dnes již sám: nestoupá. Jde, v nejlepším případě, v rovné čáře ve své tvorbě. Není to nádhera nových barev a opojení nových vůní a hudba nových tonů. Podzim vešel v jeho duši a srdce. Chladné mlhy vstávají a šikmé paprsky sluneční zřídka probleskují. Melancholické, prosté květy zůstaly, smutně osiřelé a ztísnělé — kytky aster.

C. — *Fedor von Zobeltitz:* **Ohne Geläut.** Název *činohry* dle místního obyčeje dějiště, že jen pannám a vdovám při svatbě se zvoní. Na mizinu přivedený Dr. Möller svede bohatou dívku, aby si s ní pomohl k penězům. Rozhořčení rodiče dají však jen příliš nepatrný obnos; bez peněz ochladne i láska — tak že Möller se chce Anny, jíž i on se zprotivil, zbaviti, což se mu podaří. Annu vezme za choť farář Stephan, jenž ji tajně miloval. Škoda, že je tu několik starých opotřebovaných zbraní divadelních à la telegram, vyslechnutí rozmluvy a podobné; jinak náleží práce ta mezi lepší věci poslední německé literatury dramatické.

Fedor von Zobeltitz: **Der kleine Pastor** *und andere Novellen.* Tři novelly více francouzského střihu. Autor je zručný a plynný conteur. Bez pochyby velice pobaví. Titulní práce má však silnější zájem: problém, který se tu naskýtá, je velmi vážný. Rozpor mezi věrou a přesvědčením a povinností. Na nehodu práce příliš nonchalantně a efektově se nese. Nejde s dostatek do hloubky, zmítá se stále jen na povrchu, ač má několik pěkně psaných passův a chutných drobných nálezů psychologických.

—č— **Divadlo.** (*Fr. Ruth:* **První klient.** — *Meilhac-Halévy:* **Froufrou.** *J. Vrchlický*: **Noc na Karlštejně.**) Tedy pouze jediná novinka, opozděný ohlas letní saisony. Mluvil jsem již o frašce jako nižším genru umění dramatického, či spíše přechodním stupni od umění k literárnímu průmyslu uměleckému. Nová hra p. *Ruthova* je novým argumentem. Má sice některé prvky veselo-

herní, nedostačující na celovečerní hru, ale přes to nevymýká se genru, kam ji autor autokraticky vřadil. Vtipy o tchýních pomíšené trochou »pádové« a »srážkové« komiky. — Nevím, úsilím koho — zásluhou *ne* — dostala se *Froufrou* na repertoire. Je to hra, která trochu své životní síly utratila na své pouti do dneška (Odéon 1869). *Froufrou* je žena zcela všední, třeba žijící za zjemněných podmínek existenčních, obklopená ovzduším vyzářeným zlatem — pěkná porcelánová loutka, bez myšlénky, tak asi ideál některých spanilých čtenářek *Pařížských mod.* Tak interpretovala — myslím správně — také pí. *Benoniová*, a důsledek?! V prvních třech aktech poutá nás ještě ta žvatlavá, vrtošivá ženuška v stále se měnících, nádherných robách, ale v posledních aktech zájem mizí téměř zcela. Pěkná japonská hračka, je rozbita, škoda — byla drahá! — Veselohrou p. *Vrchlického* byla zahájena zimní saisona. *Noc na Karlštejně* byla již oceněna, jen podotýkám, že scéna ve 2. aktě mezi Karlem IV. a Eliškou je zásluhou p. *Seiferta* a pí. *Kvapilové* kabinetním kouskem. P. *Seifert* dominuje obvykle v deklamaci svým ohebným, měkkým; citové nuance plně vystihujícím hlasem, dokázal to již tolikráte — tane mi posud živě na mysli *Neznámý z Hauptmannovy Haničky* (sen), a nepřeji si lepší interpretace. P. *Seifert* zde svou deklamací zachraňuje relativní illusi divákovu, otřesenou celým apparátem divadelních andělů a nebeské slávy. Což, nemohlo by v zimní saisoně dojíti k provozování *Osamělých lidí*?!

—m— **Malířství.** (*Topičův salon.*) Stojíme před novým pokusem, sblížiti opět naše obecenstvo s výtvarným uměním pokud možno nejčastěji a nejpohodlněji. Nemožno předvídat jak dalece se to podaří — je tu tolik rozhodujících faktorů — záleží i na našich umělcích samých — ale jisto je, že by již byl nejvyšší čas, aby se v naší české intelligenci probudil opravdový, procítěný zájem pro umění vůbec, bez jakékoliv koketerie, fikce či zahrávání si s nějakým »mecenášstvím« nebo dokonce »podporováním«.

Salon otevřen byl vystavením trojdílného obrazu polského mistra *W. Szymanowského* **Modlitba.** Klečící, pějící množství lidu prostého před vystavenou svátostí v chrámě. Zdá se, jako bys slyšel ten mohutný chorál, plynoucí uhněteného lidu z útrob duše. Tváře žen, oči mužů planou svatou prosbou. Do pološera chrámového padají duhovitě zbarvené paprsky sluneční a zachycují se na jednotlivých postavách, mezi nimiž chvěje se modravý dým kaditelnic.

Obraz malován je s neobyčejnou vervou, a na každém tahu štětce znáti je uvědomění umělcovo, s nímž spěl k vytknutému cíli, jednoduchou koncepcí, bez všech afektací stvořiti mohutný akkord barevný, který plál by tak, jak chorál na rtech lidu. Tento, řekněme dekorační účinek, jehož chtěl docíliti, uchvátí také každého vnímavého navštěvovatele.

Škoda, že při nevelké prostornosti *salonu Topičova* není možný větší odstup od obrazu. Úplné přehlédnutí rozměrného díla tohoto dovolilo by teprve skvostný soulad barevný úplně oceniti.

—e— **Časopisy.** V č. 41. přinesl Čas několik myšlének o organisaci literární reklamy na rozšíření naší tvorby

za hranice. Poukazuje na úžasný postup literatury norské a švédské na knihkupecké trhy cizích literatur, myslí **Čas**, že bychom mohli ke stejným úspěchům dopomoci domácímu písemnictví, kdybychom stejně čile jako Švédové a Norové snažili se v cizině o propagování svých lidí. Ale věc není tak jednoduchá, jak se zdá **Času**. Švédové a Norové měli své *Strindbergy* a *Ibseny*, ale kde je máme my? A tak kdybychom i na krásně k rozšíření našich autorů přispěli potřebnými 50% reklamy, kdo zaopatří jim ostatních nezbytných 50% uměleckosti a modernosti?! S jedním ovšem souhlasíme: aby se více a prohloubeněji o české literatuře v cizině referovalo, ale to by musily býti články psané s moderního stanoviska jako je referát p. *Krejčího* v 2. a 3. seš. vídeňské **Die Zeit**, ne pouhé výčty jmen a spisů s několika ošumělými poklonami těm neb oněm lidem; p. *Krejčí* načrtal celkem reliefní a správný obraz nejprve starších směrů, pak i nových proudů, jak se v literatuře jeví, od *Machara* až po *dekadenty* nejnovějšího data. Článek vzbudil interess a myslíme, že tímto směrem lze povlovně získati zájem české literatuře i v cizině. Ovšem dříve musí se látka *doma* zpracovati. Musí dříve *u nás* býti *jasno*, než se odvážíme jíti ven. V té příčině pak, nelekajíce se hlasů zděšeně chránících a protežujících před ostřejší analysou i nejslabší knihy, jen když jich básník projevuje t. zv. dobrou vůli (a mnohdy ani té ne!), vítáme každého, kdo upřímně, bez ohledu v pravo, v levo, poví své mínění o tom kterém literárním zjevu, jak to učinil v 1. seš. **Naší doby** p. *J. S. Machar* v článku o *Vítězslavu Hálkovi*, který bude asi jako studená sprcha působiti na každého, kdo myslil, že se o domácím básníku nedá ani jinak mluviti než v samých hymnických a panegyrických frázích, jež se vzorně opisují z jedné knihy do druhé u nás od doby, co vůbec literatura trvá. Trefně ukázala **Naše doba** dále i na marasmus, jenž se jeví u jistých listů, které domnívají se, že mohou pohodlně z nashromážděných sláv týti ještě několik desítiletí . . . s rukama v klín složenýma. Stačí ukázati na nový **Lumír** a srovnati jej s 1. č. **Nivy** — a vidíte hned ten veliký rozdíl, jaký je mezi listem staré »zaručené« slávy a novým časopisem, jenž zápasí dosud o svou existenci. **Lumír** spokojeně houpe se ještě na mělkých vodách pseudoidealismu, kdežto v **Nivě** jsou již snahy o směry nejmodernější, největší umělecké raffinerie. Velmi dobře illustruje též rozdíl prací staré a mladé generace nové číslo **Rozhledů**, které se ovšem více omezují na analysu nového hnutí, než na samou produkci. Z velice zajímavých příspěvků 1. sešitu jmenujeme p. *Vorlův* článek *Osa socialného státu*, nebo p. *Krejčího* úvahu *Nové proudy a dekadence*, proti níž máme kolik námitek, jež snad později vyložíme. Z kritických statí má největší zájem pojednání p. Krejčího o posledních knihách české poesie, kde také správně označeno stanoviště mladého hnutí poetického k pracem p. Vrchlického. Celkový přehled nového sešitu **Rozhledů** přesvědčuje, že v měsíčníku tom roste nám revue velké ceny vědecké i umělecké, vůči níž časopisy jako **Osvěta** nebo **Lumír** vypadají jako nebohé paskvily.

JIŘÍ KARÁSEK

K naší literární revoluci.

Několik slov úvodem s malou zmínkou o p. Ferd. Schulzovi. — Větší zmínka o článku p. J. Vrchlického. — Poučná lekce p. Zákrejsovi. — Literatúra a politika.

Nikdy nebylo živěji v naší literatuře, než v uplynulém právě měsíci. Český národ zase si jednou uvědomil — a to jest neposlední ze světlých stránek celého sporu — že má kromě politiky také literaturu, že má kromě nastávajících nebo již jsoucích Bismarcků a Gambettů také své literáty, kteří (prozatím navzájem) dovedou se pro černé literky a hustě stlačené a sražené sloupce polemik a pamfletů rozčilovati a na smrť nenáviděti.

Příčina opětného krutého zápasu starých s mladými je známa. Je táž, která již v loni vedla pány, kolem *Lumíra* stísněné, k ostrým výpadům proti t. zv. moravské kritice. Tentokráte podnět k boji vyšel sice se strany, odkud nejméně bylo čekati, že se signál k nějakému revolučnímu výbuchu ozve — se strany p. *J. S. Machara* článkem o Vít. Hálkovi v 1. čísle *Naší Doby* otištěným, — ale palácová revoluce změnila se záhy v pouliční vřavu, a teď metá se oheň i na střechy těch, kteří v míru a klidu doufali, že všechny ty boje, všechny ty barrikady přečkají a přežijí . . .

Byli jsme provokováni . . . a nemáme nic proti tomu vyjíti do vřavy. Stojíť věru již za trochu těch nepříjemností, jež podobné boje s sebou přinášejí, a jichž jsme (ani se ještě neozvavše) zažili, ten pohled na koalici starých, pestře opentličkovaný a rozlišený tábor, kde jsme našli nejen Zákrejsy a Schulze, ale i Vrchlické a Krásnohorské v dojemném bratrství sakristií propáchlého, zbožného *Čecha* . . . A kde k stejné platnosti se hlásily sentimentalní výlevy s kousavými a osobně jedovatými poznámkami à la *K našim posledním bojům literárním* jako solidní a delikátní parodie *Šípů*, vyvrcholivší se zejmena v převzácnou, superiorně humoristickou zkomoleninu jména páně Macharova . . .

Arnošt Kantor

Výslovně však poznamenáváme, že spuchřelosť a ubohost děl, jež na bojiště specielně pan *Ferdinand Schulz* v článcích *Národních Listů* vyvezl k nemalému překvapení všech, kdo se domnívali, že literární a kritická rubrika tohoto našeho grandjournalu obmezuje se jen na mimovolnou komiku nejnovějších adeptů kritiky z mladších literárních kruhů pražských, přímo srdcelomně nás vybízí k milosrdenství, i kvitujeme zde panu Schulzovi jen naprosto originelní a epochální jeho výrok, že Vít. Hálek v básních *Z přírody* zpopularisoval — přírodní vědy, jímž dokázáno, že celému sporu ani tentokráte humoru neschází!

* * *

Ale teď k věci.

Nejprve vyrovnáme nejstarší účet.

V *Nedělních Listech* Hlasu Národa ze dne 4. listopadu t. r. uveřejnil p. J. Vrchlický pod titulem *K našim posledním bojům literárním* několik gloss na různé adressy. Nejprve roztéká se a rozplývá v kalné žluti podzimní melancholie a dušičkové sentimentálnosti, načež dává zazníti kovově dunivému, ohlušně mohutnému tónu své energie, svého vzdoru, své nevole, jíž jej naplňují práce a snahy nejmladší naší generace.

A zde vytušíte kámen úrazu, zde vycítíte nejspodnější důvod celé dnešní horce rozvášněné a rozpoutané vřavy. Myslím, že nechybím, shrnu-li dojem, jímž na mne článek p. Vrchlického působil, v tato upřímná a nahá slova: Dnešní generace jest jiná, než byla generace, s níž rostl pan Jar. Vrchlický. Jiné jsou její snahy, jiné umělecké methody, jiné názory. Mladá generace chce pravdu, stará chce noblessu. Mladá nezná autorit, stará má své bohy, jimž musí se (patrně až do skonání světa) povinné kadidlo panegyrických frází páliti. Pan J. S. Machar má pravdu v tom, co napsal o Vít. Hálkovi (p. Vrchlický to sám uznává), ale nemá noblessy, jak jí rozumějí staří, aby tuto pravdu svého nitra pro sebe podržel a zatajil — ergo — — anathema sit!

Ale proti tomu my mladí zase akcentujeme: Dlouho jsme již trpěli tímto nedostatkem upřímnosti, touto dusivou a umořující olověnou atmosférou pozlátkové a divadelní lži. Chceme pravdu. Třebas sebe krutější pravdu. Fráze à la: Vytušili jste hnilobu, naznačujete správně bolavé místo, odkrýváte právem zakrytý vřed — ale noblessa, tradice, solidárnost duchů velí, abyste mlčeli, abyste hnilobu nechali hnilobou, bolavé místo

bolavým místem, vřed vředem, *je nám maskovaným zbabělstvím, které se bojí světla, poněvadž miluje tmu, milosrdnou tmu, jež všechno přikrývá.*

A to je názor, který nás celou propastí odděluje od starých — názor, který na ten čas spojuje v jediný tábor lidi všech i sebe rozdílnějších uměleckých názorů, realisty stejně jako dekadenty, lidi všeh odstínů a věr, kteří, jako v konkretném případě právě my s pány realisty, nemáme nic jiného společného než tento názor: — neboť jsme-li teď v jediném a těsně sraženém šiku, je to jen zájem o to, *bychom si vybojovali* **svobodu slova,** volnost říci pravdu svého nitra, nahou, upřímnou pravdu, za niž bychom nemusili býti ani utloukáni, ani štváni, ani zostouzeni — pro falešné ohledy k falešné noblesse a k falešné pietě, jejímiž apoštoly se staří páni býti prohlašují.

Rozumíte-li Vy noblesse tak, aby se z piety k osobně milému a sympathickému básníku, jenž byl za svého života přeceňován, tajila po smrti jeho nepříjemná pravda: *rozumíme my ji zase tak, aby se tato pravda netajila, ale aby se zjednal jeho literární osobnosti pevný, třebas nižší podstavec, na němž by neotřesně stál, kdežto se nyní na hliněném královském svém prestolu nebezpečně a k rozbití vratce třese a kolébá!*

A my rozumíme noblesse dále i v tom smyslu, aby se zjednala příslušná váha i tomu, jenž byl podceňován — a to právě od vás! — *Nerudovi,* třebas na útraty Hálkovy . . . . Neboť my nechápeme, jaká v *tom* je noblessa: jednoho, nepatrnějšího a méně významného umělce protežovati i dvacet let po jeho smrti, a druhého, jehož významu ani dnes ještě nechápete, a jehož *Malostranské povídky* za jeho života ve svém *Lumíru* Jste bezohledně umlčovali, — nechávati v stínu, kdežto patří na světlo, na první místo, tam, kam marně chcete stavěti ubohé karikatury Svých geniův a pageniů!

* * *

Nebylo by nikdy došlo, myslím, k tak prudkým a urputně rvavým bojům, kdyby býval vždy v Čechách zdravý smysl pro kritiku. Nedivím se tomu, že v dobách našeho probuzení, v skromných a stísněných tehdejších poměrech, každý, kdo pérem dovedl vládnout a orthografii a běžný sloh znal, byl pánům vlastencům vítán jako znamenitý a talentovaný autor, jemuž se hned udělovalo ochotně místo ve světové literatuře vedle Goethů a Schillerů. Ale že takový názor může míti ještě

dnes u nás místo, že může býti hlásán právě pány tak vysoké erudice literární, jakou dokázali svými překlady z anglické literatury p. J. V. Sládek a z francouzské a italské p. Jar. Vrchlický, — tomu bych se velmi divil, kdybych neznal trochu zákulisí pražské literární společnosti . . . Jen proto, že literatura česká postrádala svědomité a upřímné kritiky, že celá její dnes se končící perioda literární neměla svého kritika, jenž by byl kriticky probral a odlišil nakupený a nashromážděný materiál, — panuje dnes takový zmatek.

Ano, pracovalo se, toho nikdo neupírá, ale pánové musí nám již dovoliti, abychom řekli aspoň *my*, když jim toho neřekli jejich současníci, *jak* pracovali. Jako navzájem kvalifikujeme již také svou práci. Pan Vrchlický sice podezřívá mladé hnutí, že si zaopatřuje příznivé neb aspoň shovívavé posudky v kollegialních listech, — ale to není prostě pravda, to je ukvapený výrok, jejž sluší přičísti na účet jeho špatného rozmaru za to, že se o „jistých" zjevech (na jiném místě p. Vrchlický přímo jmenuje má *Zazděná okna*) píší celé listy a o jeho „jen několik nejnutnějších řádek".(*) Kdo čte naše kritiky, ví, jak málo nálady je v nás ke vzájemnému podkuřování. Stačí srovnati jen moji polemiku s p. F. X. Šaldou o zásadě „nové pro nové", dosti ostrou, třebas se odbyla jen jako za kulissami, bez obligátních nadávek, poněvadž se nám oběma jednalo o *věc*, ne *osobu*. — Stačí srovnati, co jsem psal o literátech mně tak blízkých jako je p. F. X. Svoboda, p. Vilém Mrštík. Zde šlo o odchylné názory, a proto ustoupily osoby do pozadí. Stejné lze říci o polemice p. J. V. Krejčího s p. J. Vorlem v otázce dekadenční, o kritice p. Krejčího o mých *Zazděných oknech*, p. Arn. Procházky, mně tak osobně blízkého, o *Bezcestí*, a *„Nivy"* o téže knize.

Proč to všechno uvádím?

Aby se vidělo, jak málo *osobní* je právě ta generace, již pan Vrchlický by tak rád z camaraderie obvinil. Nic jí nejsou osoby, všechno věc. Pro pravdu svého nitra nebojí se ani dotknouti se sebe posvěcenějšího a sebe ctihodnějšího regentského purpuru. A *tuto* generaci chcete viniti z bratříčkování, z kritické simonie, když Jste jí byli vmetli ve tvář výčitku, že „zostouzí vše starší, aby sama mohla nahoru"?

(*) Týká se kritické rubriky *Rozhledů*, kde v 1. čísle p. J. V. Krejčí „odbyl" p. Vrchlického dvěma stránkami, za to tím obšírněji rozepsal se o — p. Macharově Magdaleně.

Mějte, pánové, aspoň tolik noblessy, abyste sledovali a četli, *co* činí a píše tato mladá generace a — pak ji můžete souditi a libo-li, i odsuzovati!

* * *

Ale u starých pánů *není* vůbec noblessy, jakmile se začne jednati o — mladé.

Le moi est haissable, — ale dnešní spor má již tak osobní akcent, že se nemůže zalíti nám, reagujeme-li na útoky starých, jež namířeny jsou *jen* na naše osoby, také *částečně* vývody namířenými na jejich vzácné a nedotknutelné osobičky.

Již nahoře opsal jsem větu z p. Vrchlického článku, že *„mladí zostouzejí vše starší, aby sami mohli nahoru“,* — a tato věta jistě nesvědčí o nějaké zvláštní urbannosti a loyalnosti, jakou by mohl pan Vrchlický jeviti k mladým proudům, zvlášť troufá-li si sám tyto reformovati a z nedostatku noblessy viniti a kaceřovati.

Nechci p. Vrchlického uváděti v rozpaky vyzváním, *aby jmenoval ty mladé, kteří zostouzeli staré,* **aby se dostali nahoru.** To je řečeno velmi všeobecně a — pohodlně, neboť haná padá na všechny, na celý směr, a ten, kdo uráží, ušetřuje si námahu shánětí důkazy a doklady. Ale literát významu p. Vrchlického měl by přece už jednou přestati psát slohem, jakým se píší úvodníky politických žurnálů, když se blíží nějaké sněmovní nebo obecní volby, jinak se vydává v šanc domněnce, že uráží, jen aby urážel.

Přímo komické jest ovšem, klade-li nám mladým p. Vrchlický za příklad — sebe a svou generaci, s jakou noblessou *oni* vstupovali do literární arény, tenkrát, před dvaceti lety, když byl Hálek na sklonku své umělecké dráhy, jak oni jednali a účtovali s předchozí generací, jak oni loyalně a poctivě se snášeli s těmi, kteří měli tehdy velikou *práci* za sebou, kdežto oni teprve začínali pracovati. (*) Že tenkráte ty boje nebyly tak — *na venek* — příkré, jako dnes, je zcela přirozeno. Vrchlický a jeho soudruzi byli pouhým vyvrcholením, pouhým pokračováním a zdokonalením směrů, jež v literaturu zaváděli před tím Hálek a Neruda — k čemu tedy boje?

A mladá generace — tehdejší — byla odkázána na staré pány (čehož dnes, *bohudík,* není), jak sám p. Vrchlický přiznává

(*) Sama slč. Krásnohorská ve svém článku v *Osvětě* mluví o počáteční *nedůtklivosti.*

slovy, že „při tiskových a nakladatelských poměrech tehdejších byla mladá generace *nucena* stýkati se s generací starší“, bylo lze tudíž čekati, že si tato mladá generace, bude-li jen trochu — *opatrná a praktická, pohněvá* staré pány, aby se pak ocitla — na holičkách?! Uvnitř to ovšem vřelo, kypělo, toho nám dnes p. Vrchlický nevymluví, ale že to na venek nevybuchlo, nevystřiklo, to není zásluhou této mladé generace, ale právě těch „tiskových a nakladatelských poměrů“, kdy mladší generace *musila* se stýkati s generací starší.

Že mladá tehdejší generace nepřipojovala se příliš hladce k předchozí, můžeme souditi již z toho, jak hladce jednali pánové navzájem mezi sebou — tedy lidé téhož ovzduší, téže barvy, týchž snah, týchž směrů. Snad si ještě někdo v Čechách vzpomene, jak psával p. Vrchlický o klinkání a cinkání v duchu národním, o poesii à la Roztrhaná chalupa etc.!

A roztomilosti tyto šly na velmi určitou a blízkou adressu! Ještě nedávno, když se objevil v časopise *Čechův Václav Živsa*, p. Vrchlický v předmluvě k překladu *Carducciho* velmi kousavě a pohrdavě mluvil o „šroubování jazyka do dávno odbytých trdlic a svorů časoměrných“ (str. 19.) — roztomilost, která také konečně nesvědčí o loyalnosti a taktu, jak si jej pan Vrchlický představuje, zvláště, když si člověk vzpomene, že pan Vrchlický byl skutečným rivalem Čechovým (aspoň všechny české čtenářské besedy a spolky měly toho času ještě v programu hlasování, kdo je větším básníkem, zda pan Vrchlický či pan Svat. Čech).

V literární minulosti odlehlejší našly by se i jiné a četnější a pádnější doklady páně Vrchlického snášenlivosti, urbannosti a loyalnosti. *Čas* v č. 46. vyjmenoval některé. Slova *buldog* o kritiku, jenž nám byl nepohodlný, a *čuba* o dámě, jež s naším směrem nesouhlasila (náhodou obě tyto literární osobnosti jsou dnes spolubojovníky páně Vrchlického okřikujícími pana J. S. Machara!), jsme také ještě neužili. (*)

Ale dále od těchto mrzutých a nechutných věcí. Jen ještě jeden doklad páně Vrchlického noblessy, — na nějž upozornily ostatně již poslední *Rozhledy*, v článku pana *J. V. Krejčího*. Týká se loňských našich polemik s pp. Vrchlickým a J. V. Sládkem. Ani ve snu nám nepřipadlo, že by pan Vrchlický, mohl se odvážiti tak směle a bez rozpaku, že se kompromittuje,

(*) Viz *Pokušení sv. Antonína*, Lumír 1883.

překrucovati fakta, jež jsou přece samozřejma každému, kdo otevře loňské ročníky *Nivy, Literárních Listů* a *Lumíra.* Kdo provokoval? Kdo štval a dráždil? Nemůže přece býti ani pochyby o tom, že pan Vrchlický. Ovšem — *anonymně* v *Lumíru,* ale to mu konečně také není k veliké cti.

My vstoupili do literární arény nechtějíce nikoho dráždíti, nikoho štváti. A tu, z čista jasna, začaly se objevovati impertinence v *Lumíru.* Trousily se jedna za druhou, vždy víc a více laskavější a roztomilejší, — o housenkách ožírajících cizí lupení, o lidech bez významu, ceny a myšlénky atd. atd. My mlčeli, ignorovali, dokud to šlo. Až teprve tehdy, kdy nás *Lumír* napadl *plnými* jmény, kdy parodoval naše básně a nás *osobně* urážel, když se mluvilo o odpařených mozcích, šplhavých pseudotalentech, bídných slátaninách a filosofickomystických theoriích — jsme se ozvali.

Ostře a bezohledně, *ale při tom přece vždy slušněji, než jak se zacházelo s námi.*

A dnes . . . *pan Vrchlický,* **autor těchto urážek a těchto provokací,** *píše, že se nepamatuje, že by byl kdy kdo mladou generaci deptal a urážel* — mimo několik žertovných (!) veršíků jednou v *Lumíru* a *Švandu dudákovi* uveřejněných! Tedy dle všeho i ta kritika o p. Škampovi, jež zmíněné veršíky tehdy předcházela, byla — žertovná! Děkujeme! Ale takovým žertům my nerozumíme, pojímáme umění příliš vážně, abychom něco podobného, jako byly útoky zmíněné kritiky, pokládali — za žert! A rádi bychom znali generaci, rádi bychom znali autory, kteří by si dali podobné impertinence — líbiti!

A teď čtěte vzdech, jímž pan Vrchlický glossu svou provází: „Lze jasně z toho souditi, že zápas tu sváděný není nijak *zásadný,* nýbrž ryze *osobní,* a to je to *bolestné* a *nemilé*!" a máte příležitost zamysliti se nad taktem a noblessou toho, jenž provokoval — a na konec si ještě hraje na — mravokárce!

* * *

Nebudeme však dále polemisovati s p. Jar. Vrchlickým. Řekli jsme již vše, co jsme uznali za dobré v tomto sporu říci. To pak, co specielně se týká naší osoby, kvitujeme, ale nehodláme nikterak zdvořilostí těch opláceti. Jde nám o věc, ne osoby, a proto nás již ani sebe větší zlomyslnosti nepohoršují. Jen jedno. Týká se *Moderní Revue,* specielně její kritické rubriky. *Naše Doba* nazvala kritiky tyto dosti přehlednými a řiznými,

a těchto několik slov uznání velice pohoršilo p. Vrchlického. Kdyby prý nebylo *nenávisti*, nemohlo by se kritikám v *Moderní Revui* tleskati jako řízným, kdežto prý jsou *nejmírněji* (!) řečeno nespravedlivé a neslušné, zvlášť když jdou ze středu lidí mladičkých a jsou namířeny vůči lidem, kteří trochu více žili a pracovali do úpadu v poměrech bídných a neutěšených . . .

Všimněme si té *neslušnosti* našich kritik. Záleží v tom, že se o p. Vrchlického *Oknech v bouři* napsala v *Moderní Revui* věta, že u básníka hlásí se již stáří a s ním znavenost. Totéž přece, co konstatoval básník již sám v doslovu své hnihy *Potulky královny Mab* a k čemu se přiznal i v poslední své knize *Kytky aster*. O p. *Heydukovi* užito bonmotu, — ale ten je konečně milosrdnější než dlouhé a trapné analysy produktů, jichž slabost a vysílenost jest více než očividna. O ostatních starších autorech se ani nepsalo — proč tedy p. Vrchlický tak kaceřuje a odsuzuje? Nešlo mu však patrně o nic více, než aby hříchy naší nejmladší generace byly o jeden nový rozmnoženy. Jen že tentokrát se pan Vrchlický trochu zmýlil. Jsmeť tak daleko vzdáleni neslušného způsobu psaní, jak blízko mají k němu kruhy, za něž mluví p. Jar. Vrchlický, a jak nejnověji také dokázal list, který se počítá mezi přední bojovníky páně Vrchlického literární generace.

* * *

Míníme páně *Zákrejsův* článek *Nová světla* ve 12. sešitě *Osvěty*. Řeknu přímo: páně Zákrejsovy vtipy a impertinence nejsou samy o sobě hodny odpovědi. Člověk, jenž o svém protivníku nedovede nic lepšího říci, než že píše „smrdutým pérem drzé brutálnosti", jehož fraseologie sestává z nadávek à la, bezměrná nadutost, klacek, zrůdník, zvrhlost, sprostota, hniloba, bahennost, kyničnost, hnusnost, svinskost, smrad'och, hampejspuch, mrzkost a jak ještě se jmenují ta libá kvítka, jež v zákrejsovské zahrádce specielně pro mou osobu vyrostla, — nezasluhuje přece sám o sobě, abychom s ním diskutovali o tak vážných věcech, jako je umění a kritika. Kdo chce se účastniti nějaké diskusse, musí přece dříve věděti, co je to takt (a neví-li, jest jeho povinností, by se dal od příslušných instancí poučit), — o redaktoru revue takového rázu, jako jsou *Rozhledy*, nepíše se přece jako o *„jakémsi* Josefu Pelclovi, který se stal *z božího dopuštění* redaktorem", stejně jako je neslušno mluviti o Herbenově *nafouklém Čase* nebo Dlouhého *hubených* dioskurech. A za druhé, pane Zákrejsi: kdo chce diskutovati, nesmí přece

vědomě mluviti nepravdu a psáti, že redaktor *Moderní Revue* ve své důkladné mnohovědoucnosti myslí, že proslulý německý Lotze nazýval se Lotz, — když je to pouhý Váš výmysl, ježto v dosud vydaných dvou číslech *Moderní Revue* o H. Lotzeovi není ani nejmenší zmínky! Za to *my* bychom mohli mluviti o jakémsi panu Zákrejsovi, mnohovědoucím kritikovi *Osvěty,* jenž tamže před časem obšírně vykládal o Ibsenovu *Brandovi,* jejž však (zajisté z nedopatření!) překládal — *Žár,* nevěda bohužel, ač snad Ibsena velmi důkladně četl, že *Brand* je hrdinou stejnojmenné básně, a že není totožný s německým Brand = žár! A pak ty ostatní důkladné vědomosti páně Zákrejsovy! Věřím mu rád, že četl mnoho esthetik a literárních dějin, ale že by byl četl něco z toho vynikajícího, co se za posledních třicet let v Evropě napsalo, — toho mu neuvěřím, kdyby se třebas několikrát po sobě zapřisáhl. Ano, pane Zákrejsi—arcirevolucionáři! Mne odsuzujete z přemrštěného radikalismu proto, že jsem „strhal"(!) všechno, co se za poslední tři léta u nás v Čechách napsalo, ale Sám odsuzujete šmahem všechno, co vytvořily nejslavnější literarní školy světových literatur v posledních třech desítiletích. Zola je Vám bahno a špína, ač takhle o tomto umělci začínají se již stydět samy klerikální listy psáti. Nietzsche a Rich. Wagner jsou „novoněmečtí" opičáci, Bourget, Baudelaire, Mallarmé, Strindberg a Bahr jsou „svinští" a „vykřičení". Moderní poesie francouzská jest panu Zákrejsovi identická s odrhovačkami, Ibsen je mystifikátorem, Maeterlinck koktajícím, Verlaine, nejlepší současný poeta francouzský, vyniká panu Zákrejsovi „nepřekonatelnou školáckou naivností, že by ji ani p. Karásek při nejlepší vůli nedostihnul".

S člověkem tak nízké literární úrovně se nediskutuje o uměleckých problémech. Z mého *Bezcestí* — promíjím, mimochodem řečeno, panu Zákrejsovi ten vtip, že vleče balsamovanou mrtvolu mého mladického pokusu znova do válečné vřavy, — vypisuje věty, jimiž charakterisovány vůně různých flakonů, olejů, essencí, pudrů, mýdel a parfumů a směje se, jakoby bůh ví co na věci bylo směšného. Co by teprve pan Zákrejs řekl *Jakobsenovi,* kdyby četl jeho *Niels Lyhne* nebo *Marii Grubbe!* A pak ta „pohoršlivá" sloka *Zazděných oken,* „jíž není v naší literatuře rovno"! Ubohá sloka, ubohá báseň, již mi z několika stran vytkli jako pósu (i p. prof. Albert ve vídeňské *Presse* v sympathickém jinak článku o české literatuře)! A není to přece nic více než obraz, obraz stejného genru asi jako napíše-li

p. Vrchlický o sobě, že je „velekněz krásy“ či něco podobného. A přece je pan Zákrejs pohoršen, — čím, věru nevím, snad tou představou o nevěstce, již jsem v něm vzbudil — ale pak jsou i *Nová světla* páně Zákrejsova velmi nemravna, neboť jsem v nich četl o svém románě slovo „hampejs“, a to je přece velmi příbuzné slovu — nevěstka! Je-li *Bezcestí* kniha *„špatná, bídná a sprostá“*, o to se s p. Zákrejsem již dokonce hádati nebudu, jen se divím, jak potom dále může psáti o jednom z našich kritiků jako „o páně Pelclově hlavním spolupracovníku v oboru spílání“, když sám tak velikou virtuositu v témž oboru projevuje.

Ale již dosti. Pan Zákrejs by na konec uvěřil, že nám jeho nadávky imponují, a to by byl s jeho strany velmi neblahý klam. Ví, co napsal jednou Zola, týž Zola, jehož tak z duše nenávidí? Zacituji mu rád:

La morale est qu'il faut travailler et laisser passer la bêtise du monde . . . . *Allons, criez, mordez, salissez, vous ne travaillez qu'à vous rendre ridicules et méprisables pour nos petit-fils“.*

A s těmi slovy končím svou epištolu. Lituji-li koho, je to jen p. Jar. Vrchlický, jehož nevčasná horlivost svedla v jeden šik nejen s klerikálním *Čechem,* ale, čehož ještě více sluší litovati, i s — panem *Zákrejsem.* O článku sl. *Elišky Krásnohorské* v téže *Osvětě* nebudeme se již šířiti, ač nepřímo tato dáma zaútočila si i na nás. Věc týká se více p. Machara a ponecháváme mu, aby slečně dokázal, že nepsal svého článku „s patrnou lehkomyslností a slepou předpojatostí plnou záští, nemaje jiného při tom účelu, než Hálka snižovati od začátku do konce“, jak ona tvrdí.

Své stanovisko k nejnovějšímu literárnímu našemu boji jsme již vytkli a na tom přestáváme. Jen jednu ještě glossu si dovolíme.

* * *

Průběh přítomného sporu poučil nás nad jiné jasně o maloměšťáctví našich literárních poměrů: jinde podobné otázky projednává jen elita, crême národa, vzdělaná třída, která se stará o literaturu, která aspoň čte a jeví interess, — u nás, ve špatně pochopeném demokratismu, vlekou se literární boje na veřejné tržiště, literární otázky dávají se řešiti cvočkářům a uzenářům! *Národní Listy* učinily z věci (podobně jako ze sporu o pravost RK a RZ) národní otázku, proč, pochopí

každý, kdo ví, v jaké lásce mají p. prof. Masaryka. Lidé, kteří celý rok o českou knihu nezavadí, najednou mají rozhodovati, je-li p. Machar Efialtem, zasluhuje-li býti postaven na pranýř! Po celá léta *Národní Listy* nejeví o literaturu ani takového zájmu, jaký projevují každou chvíli třebas o nejjalovější státoprávní řeč, která se někde v Zlámené Lhotě dle známé šablony proslovila, — a pojednou uznávají za dobré hájiti literaturu proti domnělým jejím škůdcům — ne snad důvody, o nichž by se dalo diskutovati, ale několika bezbarvými vtipy à la „velbloud, hroch, slon, vůl, osel, šťovík, kopřiva, blín, hnojiště, hampejs, stoka," jimiž domnívají se parodovati obsah poesie páně Macharovy! *Literární otázky patří do literárních listů, diskusse o literatuře patří lidem, kteří se literaturou zabývají, kteří se o literaturu zajímají* — to, myslím, je samozřejmé, a je profanací literatury vléci ji na tržiště a činiti z ní berana — proti nenáviděným *politickým* odpůrcům!

Tak daleko jsme to snad ještě my literáti nedopracovali, aby se nám do literatury pletli novináři a chtěli v naší obci rozhodovati. Ovšem jsme tím také my literáti částečně vinni. Řeknu otevřeně: kdyby se více diskutovalo *věcně*, kdyby se diskutovalo odborně, o thematě a méně o osobách, kdyby se vůbec více diskutovalo a méně nadávalo — povrchnost novinářů nemohla by loviti v zkalených vodách. Ale strana starší začala spíláním, kde my jsme v trpělivých, pracných a podrobných analysách dokazovali správnost svých hledisek i při tak bezvýznamných knihách, jakými byly práce různých Konrádů, Vlčků a Lužických, — a na spílání protivníků těžko vázati věcné diskusse, i když má člověk sebe lepší vůli zapomenouti jedu, jímž po něm střikknuto. A to zůstane přece faktem, *že nám dosud ani jediným věcným slovem nevyvráceno* (ba nestal se o to ani pokus!) *to, co jsme napsali ve svých kritikách, a že vždy jen a jen na naše osoby jako na nějaký plevel a nešvar útočeno!* Páni nám vlastně dosud ani neřekli, *v čem* s námi nesouhlasí, nejmenovali nám dosud ani bodů, v nichž se s námi rozcházejí. My jsme vyložili své názory, my jsme vyložili své důvody, jež nás ke kritice toho, co dosud vykonáno, vedou, — ale kde jsou názory, kde jsou důvody strany druhé, pro něž tato za škodlivé uznává analysovati dosud vykonanou práci? Zde nestačí sebe ostřejší osobní útoky ani sebe lyričtější a plačtivě sentimentálnější vzdechy o „vděčné generaci", „vděčné paměti", „poměrech bídných a neutěšených" etc! Kdyby byli pánové začali aspoň analysou našich

názorů, snad bychom se byli, ne-li shodli, aspoň rozešli jako slušní protivníci! Ale takto přičinila se strana druhá jen o pikanterii sporu, a jaký teď div, že literární nadávky vábí na kolbiště i ty, kteří jsou již poněkud znuděni osobními i rvavými útoky politickými, a chtí se na účet literatury — osvěžiti!

My mladí, bez rozdílu svých uměleckých konfessí, hájíme volnost diskusse, *ale nerozumíme ji tak, aby bylo komukoliv, i tomu, kdo se literaturou jakživ nezabýval, volno v literární diskussi zasahovati.*. Nikoliv! Opakujeme a s důrazem akcentujeme: **literatura patří lidem, kteří mají o literaturu interess, a ne lidem, kterým připadne na mysl, že máme literaturu, jen tehdy — kdy vidí, že by se dalo v zkalených vodách pohodlně loviti.**

V Praze, 27./28. listopadu 1894.

KAREL HLAVÁČEK

Impromtu.

V podzimním šeru mlhou prosáklém
plá měsíce zlať zakaleným sklem,
a v zroseném tom svitu lampy stažené,
má všecko kontury tak do mdla zamžené.

A duše zlákána svou fixní ideou
(hod cudný slavit ve svém Paláci),
vstříc do mlh vybíhá — a s dary na rukou —
však tesklivě se zpět vždy navrací . . .

V podzimní šero slabě zamžené
plá měsíc svitem lampy stažené,
a jeho kontura tak chorobně a mdle
se občas náhle zachví v řeky zrcadle . . .

FRANTIŠEK SOLDAN

Ve tmě.

A kolem tma —
vše tone v ní a všude její drápy:
já vidím ji, jak z kouta sem se šklebí
a hledí na mne umrlčím svým okem,
svým okem tajuplně lesklým,
a duch můj jako zvíře polapené
se třese, krčí se a úpí
a vzdychá
a šílí jako živý pohřbený . . .

A kolem tma —
vše tone v ní a všude její drápy:
duch samoty si zpívá svoje žalmy,
své žalmy táhlé, odvěké a věčné,
své žalmy bídy, zoufalství a kletby . . .

A kolem tma —
vše tone v ní a všude její drápy:
duch samoty v ní zpívá svoje žalmy.

KAREL DRAŽĎÁK

Před zavřeným chrámem Sataniků.

Zřím tě, zavřený chráme, na jehož špinavě šedavých zdích mech a plíseň sedá; a mé oko proniká zdi, po nichž se táhnou a lpí stuhlé vůně kadidla a omamujících rostlin, pálených na kaditelnicích — všechen ten olověný dusivý, umrtvující, těžký parfum černých mší . . .

Zas slyším skřečivé, chraptivé výkřiky, počínajících i dokonávajících vášní mužů i žen, a zdá se mi, prázdným tím prostorem, před nímž má duše rozervaná stojí v smutné touze, že plave blasfemické blábolení posvěceného kněze satanika, a vzduch je nasycen pyšně vzpupnou vášní, která po obapolném přesycení, v zoufalství muže k muži, a ženu ženě v náruč, chvějící, vrhá — —

Tam v koutě ji vidím stát s hlavou o zeď opřenou, s tváří bledou jak hostie, již tam hanobí, s vlasem zlatým jak monstrance, a prsty táhlými, bílými jak voskovice, *ji* vidím, jejíž tělo tak vznešené a vábné, jak celý satanický akt!

Vidím tam družku svou, jak vášní řiči — a já se probouzím tu před zavřenými dveřmi chrámu, a marně biju do železných tyčí, před dveře zaražených, až krev mi splývá ke kloubům, krev rudá jak vášnivé její rty, krev, která mi posud ve službách Satana zbyla, a již mi ona chtivě nevyssála . . !

Jdu k domovu, a parfum její, mně tak milý, čichám zuřivě ze šatů, v nichž posledně jsem tam byl, a na nichž neviditelný ulpěl, tam, kam hlavu, ruce, ňadra kladla — —

Vlhká, deštivá mlha padá ke kluzkým kamenům cesty, a já se potácím v hnusný, blbý, všední dav, jenž nectí, jako já, pána světa a nejmocnějších vášní, Satana.

GABRIEL FINNE

Gerhard.

Bylo to skoro o půl noci, když se Frederik probudil ze sna a přiklonil hlavu ku stěně, poněvadž slyšel ze sousedního pokoje vzlykavý hlas, jakoby něčí bědující ústa byla zabořena do peřin, a při tom rozeznával fňukání a trhané vzlykání . . .

Na mou věru, to je pláč, opravdový, důkladný pláč a skřípání zubů . . . a ke všem kozlům, co ten Gerhard tam dělá? . . . ha! ten nestyda má jistě holku u sebe, která mu tam leží a v opilosti běduje . . . patrně ji chce vystrčit ven! —

Pak to přešlo v čistou bědující škálu: he — he — he — he . . . avšak byl to Gerhardův hlas a zněl v nočním tichu tak pronikavě a tak rozplizle zoufale, že každému rozumnému člověku musily nad tím vyvstávati vlasy.

Gerharde! okřikl ho a zabušil na stěnu — a rázem vše utichlo.

Položil zase hlavu do peřin a potěšen nad tím, že to není nic vážného, začal si sám pro sebe mumlati:

Ha, ha — myslí-li sobě, že se dám vyrušit ze svého spánku, pak se věru mýlí . . . nebo na světě jsou také lidé, kteří se nedají ze sna tak snadno vyrušit . . . ubožák Gerhard, proč si ke všem všudy už sám také nelehne? O sedmé musí být přece již

vzhůru a v nemocnici! — S Gerhardem je to v poslední době trochu podivné, a patrně je i tohle proto . . . snad pro ty jeho hlouposti v záležitostech peněžních; — s tím starým nadučitelem v Trondhjelmu nelze ovšem žertovat. Či snad starosti lásky? Anebo obojí. Nežene se sem do pensionátu každé boží poledne s tou polotrhlou dívkou z industriální školy! a pak to teprve u něho začne při víně a zákuscích a nevázaném smíchu! . . . haha! nesrazil jsem se včera s tím chlapíkem, jak těkal jako poustevník po Bygdö, potuluje se melancholicky lesem! . . . na mou duši, ten se mi líbí! pronesl Frederik polohlasitě sám pro sebe, avšak toto vyznání připadalo mu tak komickým, že se zašklebil do temna a sevřel pak rty, aby nepropukl v nehorázný smích.

. . . haha, taková potrhlá venkovská ženská! Viděl jsem je nedávno v divadle a on si jistě myslil, že nepoznám, že je trhlá. Neseděla tam a nevyskočila najednou na sedadle, jakoby jí v zádech praskla raketa a nevykřikla při tom svým venkovským přízvukem: ne, heleď Gerharde! a tleskala a smála se při tom; ubožák sípěl bolestí, když ho štípla do ramena, aby obrátila jeho pozornost . . . na mou duši, chlapče, už to takové je, on ji miluje — nešťastně!

A Frederik svíjel se v lože samým smíchem nad tím, že asi takové je rozluštění této hádanky.

Chtěl již znova usnouti, avšak vzlykot v sousedství propukl ještě hůře než dříve.

Ne, ten hoch se musil sám zuřivě poplést na rozumu!

Frederik vyskočil z postele, rozžehl lampu, vjel do županu, vstrčil nohy do střevíců, nacpal si pořádnou dýmku a takto vyzbrojen vyšel na chodbu a otevřel dvéře do pokoje sousedova, kdež vše zase utichlo.

Hořela tam také lampa. Stála na nejhořejší příhradě psacího stolku, s červenou papírovou stříškou a svítila tak tklivě na obraz visící na stěně, na obraz, kterýž se Frederikovi nadmíru líbil a kterýž představoval nahou ženu, líbající a laskající zašlé mramorové tělo starého a ošklivého satyra s hanebně šklebícím se obličejem. Světlo padalo také ještě na lesklou magahonovou hnědou desku psacího stolu, kde hned zrak zastihl poněkud stranou velké fotograma, opřené o příhradu a zobrazující mohutný ženský prs, obnažený k operaci. U mediků obligátní lebka ležela vedle s černými důlky a vsazeným chrupem. Ostatek zahalovalo stínítko v polotemno tak, že makartové kytice a japonské

slunečníky kolem po stěnách a v koutech se jen nepatrně odrážely od stěn. A vzduch v pokoji sálal teplem sklenníkův a vlhkostí parfumův a parfumovaných cigarett.

Gerhard byl povalen na psací stůl, s hlavou skleslou na složené ruce, černě se lesknoucí namaštěnou hlavou na slabé, červeně hnědé šíji.

Postel stála mezi stolem a dveřmi, se spoustou skrčeného prostěradla, podušek a velké peřiny.

Co tě zase trápí, slyšíš, Gerte? oslovil ho Frederik, postavil se před něho a vyňal z úst dýmku.

Jdi jen zase do svého pokoje a lehni si — já jsem dnes opilý, jak vidíš . . . uf! zaznělo na to zoufale a projelo jeho bílými zády jako mráz.

Co? jsi opilý? — a proč jsi opilý?

Ale onen ležel nehybně dále a neodpovídal, proto ho Frederik kloval do hlavy troubelem.

Gerte! — nu tak Gerte, nemůžeš mně říci, jakou jsi měl příčinu . . . směnky snad, na ty můžeš ohrnout nos . . . anebo naposledy dáma z industriální školy, jež ti něco namluvila . . . neměl bys být takovým trochu, nu jak se to říká — hm — tak co? — Gerte, vždyť to není nic zlého; totě zcela rozumné, zamilovati se do dívky, tomu se neubráníme nikdo . . .

Frederik odstoupil nerozhodně stranou a posadil se na kraj postele, kdež střídavě vypouštel husté kotouče dýmu a škubal se vášnivě za vousy.

Ale Gerte, vždyť tak nastydneš, budeš-li pořád seděti jen v košili, dej si říci!

Konečně nadzvihla se černovlasá hlava, a Gerhard přehnul se na lenoch židle a odstrčil ji stranou, tak že se nyní mohl na ní kolébati rovnoběžně se stolem. Protíral si oči jako probuzený z dřímoty, zýval a vzdychal.

Nechceš skleničku na posilněnou, Gerte?

Tento mávl pouze rukou směrem k jedné příhradě, v níž zahlédl Frederik v malém koutečku hned pod lampou polonaplněnou sklenici.

Vyčouhlá, hubená postava v košili, s holými chlupatými lýtky a rameny nebyla však příliš lákavým divadlem pro delší dobu a proto chtěl Frederik býti s tím brzo u konce.

Nu tak, rychle Gerte! Tak je to přece jen dáma?

Jen zanech toho svého rázného vystupování, kamaráde — ovšem je to dáma, jak jsi sám řekl. Zde jsem našel od ní psaní,

když jsem se dnes v noci vrátil domů a to právě . . . nu vidíš, Frederiku, žil jsem s ní a zbláznil se do ní čím dále tím více, že si ji nyní chci jednoduše vzít. A k vůli tomu musím se zcela změnit; vidíš, musím odjet do Ameriky s ní, nebo zde doma by s námi nic nebylo. Okamžitě chci odjeti! okamžitě dopíšu otci, že zanechávám svých studií . . .

Nemohl bych si přečíst to psaní?

Frederik seděl s rukou pánovitě nataženou a takovým způsobem ovládl kamarádem, pohlížeje při tom upřeně do jeho zašedle modrých, zvlhlých očí, že skutečně dostal psaní do ruky. Sedm, osm lístků, vytržených asi ze školního sešitu. Četl:

Nesmím tě už navštíviti, dokud ti něco nezdělím. Je to hrozné, že to musím říci, nebo nebudeš mne míti rád, až se to dovíš. Avšak já *musím*. Kdykoliv jsi sobě vyčítal, „že jsi mne svedl," bylo mně vždy tak bolno. Nejsem již nevinnou, Gerharde! on se ke mně tak hanebně zachoval — tak nemilosrdně, nesvědomitě vyrušil mne z mého snu nevinnosti. Když jsem prvně odjížděla z Söndfjordu, měla jsem 16 let; navštěvovala jsem střední školu v Bergenu. Jeden náš učitel jmenoval se Hals — vždyť snad znáš to jméno.

Všechny dívky z třídy se do něho zamilovaly.

Byla jsem tak mladá a nepřišla jsem nikdy do styku s mladým mužským, leč snad, že jsem někdy někoho pozdravila.

Pohlížela jsem na své učitele jako na bohy a cítila jsem nezvyklanou důvěru také k Halsovi. Začal se mnou mluviti den ze dne ve volných čtvrthodinkách a přistupoval ke mně, kdykoliv jsme byli ve třídě samotni. Naposled jsem se do něho zamilovala. Řekl, že je do mne zamilován, a že se musíme vzíti — avšak ještě se mne nedotkl. Na to začal vypravovati o sobě. Byla to nepěkná historie — otevřel mi výhled do světa temnoty, o němž jsem neměla ani tušení.

Ztrácela jsem nad tím skoro rozum — nemohla jsem ani mysliti na ty ošklivosti, o nichž jsem slyšela. Jednou k večeru vykradla jsem se zoufale tam, kde bydlil, až k němu samotnému. Potřebovala jsem, potřebovala pomoci. Ale on mi nepomohl — on jen jednal se mnou hanebně.

Strpěla jsem vše — milovala ho — nabyl nade mnou nadvlády a mohl se mnou jednati, jak sám chtěl. Od té doby sebou vždy otřesu, když si vzpomenu na ta protivná slova „pokleslá žena"; nemám vůbec klidu. Hals pomalu a pomalu mně uklouzal — mně bylo při tom nevýslovně bolno. Avšak nyní je již tomu

půlpáta roku, co jsem ho neviděla, a moje láska k němu už také vychladla. Jen ta vzpomínka, jak hanebně se mnou jednal, mne ještě sžírá. Byla jsem tehdy tak mladá a tak nevinná, a žila život blažených snů. Ach, Gerharde, proč jen byl ke mně tak bezcitný!

Nemiloval mne jako ty, nýbrž jen těžil z mé lásky a sdílnosti. Používal hesla „miluji tě“ k tomu, aby se mohl přiblížiti a vykonati své drzé dílo.

Nemohla jsem se nikdy odvážiti, abych ti to, Gerharde, řekla, a nevěděla jsem, najdu-li dosti odvahy, napsati to ve psaní.

Avšak už jsem nemohla déle vydržeti u tebe, nejmilejší, nejdražší hochu — jsem tak stydlavá.

Tři léta uplynula od doby, kdy jsem Halse viděla naposledy. Nezapomněla jsem naň ještě, i když jsem byla doma. K novému roku odjela jsem zase do Kristianie, abych navštěvovala industriální školu. U madame, u níž jsem bydlela, seděla jsem při obědě s několika poslanci.

Mezi těmi byl jeden, jenž okamžitě obrátil na sebe mou pozornost. Podobaltě se Halsovi po zevnějšku a mluvil jako on tröndersky. Byl zajisté duchaplný, neboť budil milý dojem.

Nastalo jaro, nastalo léto. Dvakrát jsem s ním mluvila, rozloučil se se mnou a chystal se na odjezd domů. Nemohla jsem si ani pomysliti, že odjede — viděla jsem ho stále před sebou a slyšela ho vysvětlovat, načkoliv jsem se ho tázala.

Byl právě den před sv. Janem — seděla jsem na houpací lenošce a zahloubala se zuřivě do náboženských otázek. Pozorovala jsem, že bych potřebovala jasnosti v nadmíru mnohých otázkách, abych nabyla konečně klidu; avšak pouze s jedním člověkem se mohlo o tom hovořiti — a to byl on, poslanec. Až jsem se octla před jeho bytem a zazvonila plaše. Zlobila jsem se na sebe, že jsem sem šla — vždyť jsem ho skoro ani neznala a on si bude myslit, že jsem blázen, a cítila jsem, že nebudu s to, pronésti ani slova. On ještě neodjel — musila jsem chvíli čekati — a tonula jsem v takové zimničné úzkosti, jako pacient, čekající v předsíni lékařově na operaci.

Ne, to jsi ty? řekl, když vešel a uchopil se mé ruky. Prokla jsem v srdcervoucí pláč. Konečně jsem dostala ze sebe, proč jsem přišla — že mi musí pověděti něco o Bohu. Šli jsme spolu daleko, daleko z města do lesa. Tam jsme ztrávili celý den a on mně povídal nejprvé o své víře a pak o svém životě — že je nešťastný, že se oženil se ženou, které si vážil, avšak

nemiloval, a která se pro něho nehodila. Řekl mi také, že od prvního okamžiku, kdy mne spatřil, cítil, jak neodolatelně je vábeň ke mně a že je velice do mne zamilován. „Musíme býti k sobě důvěrnějšími," řekl při tom, a také jsme byli — naposledy to skončilo jako před tím s Halsem.

Druhého dne odejel.

Osaměla jsem tak bídná, tak zjitřená v duši, že jsem byla na kraji zoufalství.

Od té doby vlekla jsem se mdle školou.

A konečně objevil jsi se ty, jako jarní zlatý paprsek, vržený na promenádu Karljohan! Ach bože, jaká to byla blaženost — jaká nejblaženější událost v celém mém životě. Je zbytečno, chtít ji popisovati.

Znám jen jedno slovo, jímž mohu vyjádřiti veškerou svou lásku, radost a vděčnost — totiž *Gerhard!*

Nemůžeš-li mne nyní již milovati — sděl mi to, prosím tě, brzo, abys mne zbavil toho krutého napjetí.

Když si pomyslím, že mne dosud miluješ — puká mi srdce radostí — a hned zase drobí se bolestí, — když si vzpomenu, že už mne milovati nemůžeš. Gerharde, musíš mi o tom *psáti*, nikoliv se mnou *mluviti* — vždyť je to strašně ošklivé. — —

Frederik nadzvihl obočí a zašilhal na rudě pihovaný, táhlý výrazný obličej přítelův, jenž se nyní tlačil na přikrývku, zdobící opěradlo lenošky. Oči měl přivřené. Na to odhodil Frederik všechny lístky nazpět na stůl, nahnul se nad kolena a kouřil, zamýšleně hledě na podlahu.

Nemysliš, začal Gert, že ji musím nyní milovat, a že bych si musil naplít do obličeje, kdybych k vůli ní neobětoval vše! — ach, nikoliv, z toho psaní ji ještě nepoznáváš! Neboť ona je nejněžnější, nejvznešenější, nejduchaplnější, o které ani bídní mužové sníti nesmějí. Vášeň lásky u této dvacetileté dívky je tak intensivní, že je s to, k vůli ní vrhnouti se střemhlav do prostituce. Ona se po čertech stará o školu, domov, rodiče, o přítelkyně, o šaty, o parádu . . . desetkrát denně mne zahanbuje svým nedostatkem opatrnosti. Je, jak vidíš, tak sdílná, tak zvláštní, tak přirozená, tak jednoduše lidská . . . že v té převrácené společnosti lidské, k níž jsem tolik přirostl, bych si ji nikdy nemohl vzít. Může se snadno stát, že by zde vzbudila dojem, že je „na rozumu trhlá", jak se o ní vyjadřuješ — i kdyby byla pomatena, i kdyby každá žilka v ní byla bláznivá, tu by zajisté spíše než kterákoliv jiná oblažila muže, a ten by jistě

nezažil šťastné chvíle, kdo by zlehčil její důvěru. Předložil jsem si volbu buď skočiti do Ackerselvu aneb zmizet s ní do Ameriky . . . ach, kdybys aspoň znal její způsob, jakým se ti poddává: ani zmínky nějaké koketterie nebo podmínek, pouhé svaté nadšení . . . a nyní je zamilována do mne — a — což je u ní vlastně nejduchaplnější — nemůže se učit, tak že z její zkoušky o Vánocích nebude nic, čehož následek bude, že ji otec pošle k čertu a teď se octne jako kůl v plotu . . . ne, my odjedeme, sotva seženu peníze!

Odjedeme! zaklínal se, napřáhl rukou po sklenici v přihrádce a vyprázdnil ji jedním vášnivým lokem.

Frederik seděl a kouřil, s tváří stále obrácenou k zemi; Gerhard sebou kolébal a kdykoliv se tak nahnul, že spatřil z přítelovy hlavy něco více než jen vlasy a šíji, domníval se viděti posměšné, mefistovské rysy v profilu tohoto. Výrazná a vyzývavá tvář Frederikova s těmi pevnými zraky a křivým nosem uměla ďábelsky hráti ve všech výrazech kritiky, pohany a opovržení.

Řekni mi, Gerte, ty, jenž jsi okamžitě, jakmile jsi se před několika měsíci vrátil z ciziny, odvrhl onen samet, kterýž jsi přinesl z Lipska jen proto, poněvadž jsi poznal, že zdejší samet má o drobátko slabší odstín, ty, jenž jsi do té míry elegantní, že se i vepři v kurníku červenají, když na ně pohlédneš; ty, jenž ukazuješ na sobě vrchol vší obratnosti, když oprašuješ si prach s botou mým čistým ručníkem — jak jsi se cítil vlastně onoho večera v parkettu s tím pozornost vzbuzujícím söndfjorským odstínem po tvé pravici?

Ne, ne Frederiku, přestaň již s tím tvým tónem — neboť, ať jsem čertův, cítím-li na sobě tvou převahu. Ta dívka je vrozený genius, a chce-li odejít beze všech podmínek a vydat se mně, pak je povinností mne rozumnějšího, abych se jí ujal. Jak už jsem ti řekl, nezažiju veselé chvilky, anebo se musím vrhnout do Akerselvu, jestli ji tak nazdařbůh opustím. Tu by jednoduše, jak je nyní vznešená a nezkažená, skončila jako poběhlice.

Ty's, Gerharde, jednoduše idealista, nic než idealista! — a Frederik rozkolébal při tom soucitně hořejším tělem.

Musíš konečně, kamaráde, uznat, když ani adjunkt, ba ani ten poslanec ze středu sedláků neuznali ji za passabel pro delší dobu, že to přiznáním se k úpadku s tvé strany, jít k ní a kořiti se jí . . . haha! hledat perly v tom, co takový venkovan odhodil na smetiště . . . haha . . . provedla své drzé dílo! to je

dobré, to je dobré — Gerte, to je dobré . . . A Frederik propukl v pronikavý smích a začal ho špičkou troubele lehtati po krku.

Ha, ha, Gerte . . . nemilosrdně vyburcovaný z nevinných snů . . . ne, Gerte, ty nejsi fin-de-siècle!

Avšak nepodařilo se mu zaplašiti strastiplného výrazu přítelova, tím méně vylouditi na něm úsměvu.

Ano, já to dobře uznávám, že mluvit o nevinných snech a tomu podobném, jsou prázdné fráze vypůjčené z kněh. Ale ostatní v psaní je nicméně jen opravdové, opravdové jako ona sama. A nyní . . . věz mi Frederiku, má-li někdy ze mne něco být, mám-li se vyrvati ze vší té falše, vypínavosti a fin-de-siècli-smu, musí se to stát jedině skrze ní . . . ach to ubohé, ubohé dítě! zvolal a sklonil hlavu znova na stůl.

Hrm! odkašlal si Frederik. Pak si přitáhl těsněji k sobě župan a povstal. Byl velmi vážný a rozhořčený.

Nu tak, dobrou noc, Gerte! Je zbytečno, mluvit tobě do rozumu, když jsi opilý . . . anebo snad i pomatený; tomu poslednějšímu bych skoro sám uvěřil. Počkej až ráno . . .

Gert se ani nepohnul a Frederik vracel se do svého pokoje, vrhnuv ještě naposledy pohled na obraz obnaženého ženského prsu, připraveného k operaci. Byl svůdný, mohutný a bílý jako ledovec.

Kritika.

Časopisy. (—f—) Ve svém 132. čísle přináší **La Plume** resultát zajímavého hlasování. Hlasujícími byli mladí a nejmladší literáti a umělci francouzští, a předmětem hlasování, — kdo je hoden zaujati křeslo *Akademie*, uprázdněné úmrtím *Leconta de Lisle*. Výsledek hlasování je zajímavý a poučný: *Paul Verlaine* dostal nejvíce hlasů — 77, kdežto *Emile Zola* pouhé — 4! Více obdrželi někteří symbolisté a dekadenti, tak *Stéphane Mallarmé* 36, *Henri Régnier* 11, a *Vielé-Griffin* 5. Z nejmladších pozdraven delikátní *Albert Samain* (4 hl). Čísla ta jsou interessantní pro posouzení, které proudy v nynější Francii nabývají vrchu. Ovšem, nesmí se přehlížeti, že hlasování vyšlo z kruhů — dekadentních (aspoň z většiny)! Ale i tak věc nepostrádá jisté váhy, třeba praktický výsledek bude zase roven nulle. **La Plume** šlo však zajisté více o to, by dodala svému obsahu jisté pikanterie, než aby nějak působila na kruhy akademické. Toto hledání pikanterie obsahu, vedle klidné a těžké práce, je příznačnou vlastností *francouzských* revuí. Liší se tím velmi ostře od revuí, na př., *německých*, jež jsou těžkopádnější, ale mnohdy též

věcnější a prohloubenější (uvádím jen příkladem **Neue Deutsche Rundschau**). Tyto sledují co nejsvědomitěji cizí literatury, hlavně ovšem *skandinávské.* Výminku činily pouze u literatury — *české*, jak právem vytkl svým rodákům p. *Ottokar Stauf von der March* v 34. čísle **Internationale Litteraturberichte**, kde otiskl velmi zajímavý článek o literatuře české. Oceniv nejprve práci pp. *Vrchlického, Čecha a Heyduka,* německý referent kreslí zběžně, ale trefně, i litarární portréty několika mladších autorů. Chválí dramata p. *F. X. Svobody, Ant. Sovu* označuje „jako moderního náladového lyrika a deskriptivního poetu velikého nadání." P. *K. Červinka* vytvořil „zcela nový genre poetický, genre poesie špitální." *Jaromír Borecký* ve své *Rosa mystica* podal „erotickou mystiku v křišťálově jasné, žár vydechující, opojivé formě." Delší zmínku věnoval autor p. *Jiřímu Karáskovi:* „Zcela v barvy, tóny a vůně rozplývají se lyrické nálady duchaplného essayisty a kritika *Jiřího Karáska.* Jeho chmurná, morosní sbírka *Zazděná okna* váhi a odpuzuje stejným časem a ne neprávem srovnává se básník v prologu s flagellantem a charakterisuje svou poesii jako morosní." Referent chválí po té *Bezcestí* pro jeho „silně individuelní ráz," neboť zde šlo „mladému básníku méně o vypravování, jako hlavně o malbu determinovaných stavů duše a krajinářských genrů. Přímo výborná jsou líčení charakterů, mimoděk vzpomíná každý *Daudeta.*" Autor končí: „Jméno mladého básníka měl by si každý přítel literatury v paměť vtisknouti — pro budoucnost." O p. *Arnoštovi Procházkovi* praví, že o něm platí celkem to, co řekl o p. *Karáskovi,* neboť i „u tohoto autora převládá všude psychické." Končí pak těmito pozoruhodnými slovy: *„Jak krátký přehled dosvědčuje, zasluhuje česká literatura přítomnosti plné právo na úctu, a zlé slovo o duševní inferioritě není více než drzá pomluva, jež zpět padá na její kolportéry."* (—g—) Zdá se, že nyní u našich listů nalezne domovského práva pěkný obyčej zahraničních revuí: projednávání jednoho thematu z rozdílných hledisek. Začátek učinily **Rozhledy** diskussí pp. *J. Vorla* a *F. V. Krejčího* o *nových proudech a dekadenci.* Vlastně o otázce, bylo-li by záhodno, aby *pokroková strana* přijala v sebe *živly dekadentní* a užila jich jako prostředku. Chci k tomu jenom něco málo podotknouti. P. *Vorel* soudí, — a myslím, zcela správně — že nynější evoluce společenská vede ke *kollektivismu.* Aby ten byl co nejdříve přivoděn, má býti dosavadní zřízení společenské pokud možno nejvíce rozrušeno, aby se v brzku došlo nového, lepšího. Potud jsem s ním zajedno, až potud mohla by i *dekadence* o stejném cíli pracovati. Ale hned v dalším se rozcházíme: nemohu nijak pokládati *dekadence* za stav pouze přechodný, vyplývající z posledních vrcholků nahromaděných kultur. Přece název *dekadent,* ti, jimž dáván, berou pouze *na rubi,* jim je vlastně identický se jmény *individualismu, aristokratismu,* nebojíte-li se toho slova, i *anarchismu.* Je to *světový názor,* jak již kolikráte řečeno. V čem liší se od toho *kollektivistů* nebo *sociálních demokratů?* Ve své *teleologii* — konečné prý *nesociabilitě:* a tím prý je

zhoubný. A tady jsem u jádra rozporu — s tím nesouhlasím, to pokládám dnes za nesprávné. V čem se liší *dekadence* (užívám všady toho jména za adaequatné mu *aristokratismu, anarchie,* to je, *svrchovaného individualismu,* poněvadž je běžnějším terminem) od orthodoxného *socialismu:* ten chce nivellisovati, lidi učiniti si co možno rovnými, nejenom hmotně, fysicky, ale také duševně, intellektuelně — ježto pak nemůže malých a zakrsalých vyhnati *do výše,* chce veliké a vysokozrostlé sraziti *dolů.* Odtud jeho odpor *k dekadenci.* Zcela přirozeně. Pokud se nesou všechny opravné snahy společenské po ukojení *vyděděných,* chudých a hladových, bude se nutně vždy jednati v *prvé* řadě o *hmotnou* stránku problému: teprve *po* úkoji těla možno mysliti na pěstění ducha (námitky proti tomu vedené až dosud všechny nevydržely rozboru a rozpadly se). Tudíž se správně nastupuje cesta k *cíli kollektivismu hospodářského.* Ano. Nelze odporovati. Je však jiná otázka: možno, smí se vůbec jen mluviti o *kollektivismu duševním?* — nejsou protiklad a výlučnost v tom zahrnuté patrnými! S tím zrovna počítá *dekadence.* Teleologie její není *antisociální,* nýbrž *antidemokratická* (v tom úzkém smyslu, jak se mu dnes rozumí: jako vládě, moci a rozumu většiny, největšího počtu — — hlupáků!). Pracuje dnes stejně jako všichni *kollektivisté, sociální demokraté,* a jak se zovou, o vyjití a vyprostění z *přítomného stavu,* chce dnes rovněž dojíti *kollektivismu:* nikoli však jako cíle, nemá ho svým účelem nebo ideálem, nýbrž pouze *prostředkem.* Z něho chce vyrůsti dále, k tomu čistému a svatému ráji, o němž sní všichni uvědomění *individualisté,* všichni *anarchisté,* (rozumí se: *ne* přívrženci *propagandy činu* — smutní, bloudící a tragické oběti dnešního stavu), všichni, kdož hlásí se dnes k *aristokratickému smýšlení* (slovem tedy, všechna *dekadence*): svrchovaně *svobodné společnosti* svrchovaně *svobodných duchů.* Nazval jsem dříve kdysi ty, kdož k *tomu* směřují, *ethickými anarchisty:* v tom smyslu, že jejich dílo spěje za očistěním, uvolněním, co nejvyšším prosvěcením člověka, za jeho *umravněním* — nebo jedině na tom základě lze dojíti toužených konců. Chce umravnění jednotlivce až k té výši, aby nebylo třeba jednotně kodifikované morálky, vnucované a držené nátlakem a mocí *obecna* proti vůli a lepšímu poznání individua. Jedná se nyní o to, je-li *tato* telcologie *dekadence* zhoubná, je-li nesociabilná. Tomu neuvěřím nikdy Stopoval jsem záhadu tu do podrobností, v zahraničních diskusích a výkladech: přece nikdy nebyla *positivně* dokázána společenská nemožnost *čistě svobodných mezi čistě svobodnými.* Ovšem — dojde se kdy skutečně toho *království nebeského na zemi?!* Víra v jeho příští je věrou budoucnosti: a její proroci a svatí jsou zde. Může se jejich činnost, těch velikých a skvělých *nadčlověků,* zdáti dnes ještě zhoubna lidem malých tužeb a malých cílů, kteří chtějí dosíci teprve zemí na obzorech, za nimiž je již ten malý hlouček lidí, jdoucích ve šlépějích svých *Zarathustrů.* Společnost skládá se z jedinců: podřaditi individuum celku, k tomu se pracuje nyní. Vyrovnati rozpor ten, uvésti v rovnost

individuum a obecnost, učiniti z nich hodnotu sobě rovnou, k tomu se má a bude pracovati. *Kollektivismus* rozdílný je od *dekadence* v tom, že je sám sobě cílem, jí však pouze prostředkem, prvým a nutným krokem k lepšímu. Není tedy *dekadence* ani nesociabilnou ani její teologie zhoubnou: *chce všeobecné obrození duchů k plné svobodě v nejvyšších sférách všech oblastí.* Po odvržení a očistění všeho malého, slabého, chorobného, nízkého, jehož záštitou snaží se býti ještě *kollektivismus,* nebo *sociálně-demokratická organisace společnosti* — nastane říše a vláda velikých, silných a dobrých. — A ještě něco vzhledem k **Rozhledům**: bylo asi jen nedopatřením přisouzeno redaktoru t. l., že hlásal heslo *nové pro nové.* Byl to jedině p. *Karásek,* jenž podobná slova pronesl. Dají se konečně dobře a nenásilně vyložiti: milejší je nové, v tom případu samozřejmě, že je aspoň rovnocené starému; je to přece jen ještě *pohyb proti klidu.* Ale *zde* je heslem vždy jedině: *nové pro výroj, pokrok,* tedy pro *lepší.* Nejedná se nikdy pouze o formálnou vyspělost a velikost, nýbrž vždycky též o vnitřní ráz a hodnotu, *ideovost.* To se však přece nijak nevylučuje s požadavkem jemných a delikátních sensací, kde lze. Naopak, myslím. — Ostatek vede se v našich listech neochabující boj. *Literární revoluce* hájí *svobodu myšlénky a slova.* Proto viděti tak *různých* názorů a soudův aesthetických a uměleckých se zastávající listy združeny v jeden šik: jde jim právě jenom o tuto *zásadní otázku volnosti myšlénky a slova* — jinak jsou *zcela volny a rozdílny.* Jenom **Lumír** mlčí, jakoby tím chtěl říci: ta všechna vaše snaha o svobodu a pokrok je mi Hekubou! Za to dala si nová **Niva**, aby svůj velmi pestrý a pěkný obsah doplnila aktualitou, telefonovati z Prahy: *„Staří* páni získali p. dra Julia Grégra, aby vydával velikou kritickou přílohu k Nár. Listům. Získán především Jar. Vrchlický a J. V. Sládek a sice za dvojnásobný honorář. Vrchlický prý si vymínil, že tam nesmí psáti — Kuffner. Páni tedy za dvojnásobný honorář teď světu řeknou, co si myslili, co věděli všichni — ale dřív nenapsali. Redaktorem bude zeť Schulzův, J. Hanuš (napsal špatný životopis Němcové)." Potvrdí-li se zpráva ta, bude nás velice těšiti: snad se pak vyjasní a vyčistí trochu v naší literatuře vzduch. Ze strany *mladých* jsou jen **Literární Listy** ještě nebojovny, odloživše *z technických příčin* své výklady do pozdějšího čísla. Zrovna zahájily nový ročník: počíná ho velmi jemná a pobádavá (kladně i záporně!) studie p. *Vorla* o *Národním románě.* Rubrika *posudků* je velmi hojna, jdouc lonskými cestami svými: *volnost* každému novému názoru a *upřímnost* a *opravdovost* v odhadech. Také **Vesna** (která se druhdy, ač, myslím, zcela neprávem, pokládala za *praktické* provedení *theorií* ojasňovaných v **Literárních Listech** (hostí ve svých stranách svěží a mladou četu. Jmenuji pouze pp. *Březinu, Šlejhara, Vorla, Karáska, Auředníčka, Kamínka* . . . atd., vedle překladů. Četná a různorodá společnost — ale vždy plná zájmu a uměleckých snah, nelekající se obtížné a trpělivé *práce.*

Vydavatel a redaktor **Arnošt Procházka.** — Tiskem **Em. Stivína** v Praze.

Moderní Revue

čtenářům a přátelům

1. ledna 1895.

F. V. KREJČÍ

Znavené duše.

Moderní kritice, psychologické a sociologické, nestačí, jak známo, usuzovati o díle literárním dle vlastních jeho zákonů, jež ono v sobě nese — usuzovati tedy jen s hlediska aesthetického. Vždy víc a více zvyká si tato kritika hledati na díle stupeň jeho *význačnosti,* stupeň toho umění, jímž dovede ono ve svém mikrokosmickém organismu soustřediti co nejvíce nitek z celé atmosféry doby, v níž se zrodilo, zhusťovati její zjevy na *typy* a representovati je *v symbolech,* krátce vždy více všímá si kritika *significativní* hodnoty uměleckého díla. A jen tak se mohlo státi, že povýšila tu neb onu knihu až do samé té řady nejvyšších vrcholů, v níž stělesňuje se posloupný pochod lidské myšlénky a duše, a že naopak mnohou jinou, zářící nejskvostnějším leskem ryzího umění, zůstavuje pouze klidnému požitku uměleckých labužníků. Že na př. — abych mluvil konkretně a abych užil příkladu na jednom umělci, *Goetheovi* — hledá a vidí v jeho *Faustu,* dílo z mnohé stránky tak nesrovnaném a neorganickém, obrovitý typ, sáhající až k samým kořenům civilisace, národa a raçy, zná tedy a oceňuje jeho significativní význam; kdežto jeho *Ifigenii,* jednomu nejharmoničtějšímu snad dílu moderního umění, nepřisuzuje bezmála jiného významu, než aby na ni gymnasisté poznávali pravidla klassické krásy.

Nejmilejším úkolem jest krátce moderní kritice hledati v literatuře *typy a symboly,* co možno závažné, co nejvíce naplněné obsahem své doby a atmosféry. Tím způsobem však podává se postup dvojí. Jde se předně *od studia doby k studiu*

literatury a ukáže se, jak karakteristické mezníky v této odpovídají podobným mezníkům v oné, jak jsou jimi splozeny, jak sociální a kulturní zjev vytvoří literární typ — na př. doba *Ludvíka XIV.* hrdiny *Racinovy, druhé císařství dámu polosvěta,* jistá epocha *v Rusku* postavy *Turgeněvovy* atd. Aneb naopak, a to je druhá cesta, jde se *od knihy k životu, od typu,* který se v ní našel, *k sociálním zjevům,* jež se za ním tají, jež jsou jím representovány, a literatura je krátce prostředkem, ke *studiu společnosti.* Čteme, na př., román, ale nespokojíme se tím illusorním kouskem světa, jejž nám v rámci svého děje a svých postav podává, my vytušíme signifacativní hodnotu těchto postav, vykročíme z illuse do skutečnosti a hledáme tam všecko to zdánlivě náhodné a roztroušené, co nám umělec představil jako zákonné a zhustěné. Každá stránka takové knihy dává vyvstávati před námi duševnímu, po případě i politickému a společenskému stavu společnosti, jejímž je ona kniha dítětem.

Je známo, že zvláště ona epocha, jež znamená přechod od kultury minulého století k tomu, co karakterisuje kulturu dnešní — tedy poslední desítiletí století minulého a první as tři tohoto — je zvláště bohata takovými literárními typy s velikou hodnotou representativní. Byla to perioda, jež ráda a horečně meditovala, sebezpytovala a ukládala celé své ohromné perspektivy myšlénkové do jednotlivých postav. Každá literární historie vyjmenuje nám tyto postavy, v nichž se stělesňovala ona neklidná, nespokojená a kritická doba: od *Werthera* až k *Chateubriandovu Renéovi* a *Senancourovu Obermannovi* nebo *Constantovu Adolphovi* a odtud až *La-Haroldům* a *Korsarům Byronovým* a jejich odleskům u *Puškina, Lermontova, Musseta* a j. Ty smutné postavy, ty zlomené karaktery se srdcem žhoucím a plným titanských tužeb a hlavou studenou, bez víry a illusí, do nekonečna rozjímající a subjektivitou svou trýzněné — za nimiž tušíme celý ten horečný neklid doby, jež spálila za sebou mosty a nenalézala cesty v před.

Mimoděk napadne každému, kdo uvažuje o tomto representativním významů literárních typů pro atmosféru jejich ústředí, otázka, *jak by se dal typicky vyjádřit dnešní člověk, jak by vypadal Werther nebo René tohoto fin de siècle?* Má moderní literatura takové typy? Zajisté že má. V uměleckém díle *Tolstoje, Zoly* nebo *Ibsena* (jmenuji jen nejvýznačnější), shledáváme se s nejedním takovým, v němž vyjádřeny jsou celé hluboké a kardinální stránky dnešního pojetí světa, dnešních snah, citů a psy-

chického utváření moderního člověka. Ale málo kdy jsem to našel vyjádřeno způsobem tak frappantním a zachyceno v nejhlubších a nejkarakterističtějších rysech jako *Garborgově* románu *Znavené duše.* Norská literatura udává dnes, možno říci, moderní produkci tón, a řekne-li se, že je *Arne Garborg* dnes po *Ibsenovi* nejzářivějším, nedávno teprv vzešlým světlem této literatury — je tím již řečeno o jeho významu vše. Jeho *Znavené duše,* napsané as před čtyřmi lety, podávají nejlépe snad dosud povedený typ člověka fin de siècle, hotového *Werthera* neb *Renéa* dnešního, soustřeďujícího všecky bolesti své společnosti a kultury, majícího množství zajímavých podobností se svými příbuznými z dob *Goethea, Chateaubrianda* a *Byrona* a ukazujícího v tom, čím se od nich liší, celou tu propast časovou, jež je dělí — uplynulé devatenácté století. Pokládám knihu tu za tak důležitou pro dušemalbu dnešní doby, že neváhám šíře nastíniti rysy její hrdin, jež generalisovány a obráceny na skutečnost, představují karakteristické rysy ve fysiognomii dnešní společnosti.

Garborg je, — kdybych jej měl nějakou literární vignettou označiti, psychologickým naturalistou, analysujícím pronikavě nitro a stavícím z pečlivě odpozorovaných detailů celkový tekoucí proud vnitřního života, jeho sklony a víry. *Znavené duše* jsou psány ve formě, jež tomu nejlépe odpovídá: ve formě vyznání, deníku člověka, zpytujícího a sledujícího své Já do nejhlubších záhybů; a dodám-li, že autor jejich je umělec, jakých je dnes ve světové literatuře málo, myslím, že jsem o literární stránce knihy řekl to nejnutnější. Zde se nám jedná o její význam sociálně-kulturní, o obraz společnosti, jenž za jejími postavami vyzírá.

Znavené duše! Není již sám tento nadpis nejlepším označením nejnovějších proudů myšlenkových? Veliké hody moderní civilisace ztratily již svůj lesk, věda nesplnila, co slibovala, opojení, do něhož její vznešené popisy a krásná slova o pokroku a svobodě uváděla všecky hlavy, již se vykuřuje, a vystřízlivělé, vyprázdněné, víry a naději zbavené duše, bez vodítka a směru cítí závrať prázdnoty, a uštvané horečným životem svých přezjemnělých nervů, přecpané všemožnými ideami a dojmy až k otupení, v sobě samy vyčerpané a vším unavené, klesají do do náručí toho, kdo prvý na potkání nabízí jim oddech a klid, do náručí starých, odbytých absurdností, katolicismu, mystiky, spiritualismu. Zase chodí po světě *Renéové* a *Obermannové,* bez romantických sice plášťů, realisticky střízlivě přistřiženi, smějíce se vší affektaci

a póse, ale stejně uvnitř kleslí a zlomení, stejně roztržení s minulostí a marně hledající ideály pro budoucnost. Jenže schází jim silný, revoltující vzdor, jejž cítíme za postavami *Byronovými,* a titanské tužby, jež k nám dosud hřímou ze symfonií *Beethovenových* — tam se skutečně mnoho chtělo, tušila se, ač nejasně, velká příští, stálo se u bran kultury revolucí uvolněné. Všecky ty zjevy byly revoluční, silné, třebas i se silou ve dví zlomenou — ale dnešní typy nemohou býti než skutečně *duše znavené,* přesycené a sklamané tím stoletím, jež tolik slibovalo, a tupě, nedůvěřivé vůči budoucnosti.

Abych byl konkrektnějším, sáhnu hned do románu *Garborgova.* Hlavní jeho hrdina, Gabriel Gram, vypravující zde o sobě, je jakýmsi úředníkem ministerstva v Kristianii. Již to je karakteristické pro normální typ dnešního člověka — ty z doby před stoletím představovaly obyčejně aristokrata aneb alespoň člověka hmotně neodvislého, řídícího svůj život dle libosti. Dnešním normálem je člověk střední třídy, trávící střízlivě život ve velkém městě (kdežto *René* se zpovídá v pralesích amerických, *Obermann* na vrcholech Alp atd.) střídavě mezi kanceláří a kavárnou. Tam je pouhým kolečkem ve stroji státu, zde otupuje se duševně v povrchní četbě žurnálů, ve spoustách klepův a prázdných řečí, předrážďuje a předčasně vyčerpává svoje nervy neustálým umělým jich oživováním pomocí alkoholů. Tedy život od základů až nahoru nepřirozený, nezdravý, v němž ani duch ani tělo nejdou přirozenou cestou rozvoje.

Tento člověk, v každém ohledu průměrný, skrývá za maskou všeho toho, k čemu ho nutí společenské postavení a neprorazitelná zeď konvencí a zvyklostí, nejhlubší lidské aspirace. Má své sny o štěstí, své vztahy k zájmům celé společnosti, kultury, umění atd. Když přijde večer z hospodské společnosti, vyvstávají z pozadí jeho nitra, lihovinami a nikotinem rozníceného, sladké touhy, štkající bolesti, řítící se a znova přece zase stavěné naděje. A — což je zas karakteristické — nejváznější afférou a otázkou životní je mu — *žena,* ta žena, o níž on i jeho přátelé jsou zvykli jen vtipkovati, z níž nezná však žádný víc než její tělo, než její representantky nejhoršího druhu, a která právě proto zůstává pro ně problémem dráždícím jejich všecek zájem a zvědavost. (Dokončení.)

ALFRED JARRY

Písně smuteční.

I.

Div Svatého Skrčeného.

Na zcela bílé záclonĕ velkého tragického nebe černé stonožky táhnou v pohřebním průvodĕ, podobny sklům jednotvárné magické svítilny. Hlad zvučí v uších prázdných, tak prázdných a šílených, svým hučením.

Jeho radostný zvon visí na jeho dlouhých prstech, vylévaje na zemi opovržlivý chechtot. A velcí plaví vlci a těžcí havrani jsou mu v patách. Hlad zvučí v uších prázdných městem zachmuřeným svým hučením.

Kříže hřbitovní, zvedněme svá stuhlá ramena prosit tam nahoře, aby nás zbavili těch dělníků, kteří bez oddechu kopají do našich studených kořenů. Což není žádného Svatého, oblíbeného u Boha, našeho Otce, aby zakročil?

Kříže hřbitovní, což zapomněl váš štíhlý zástup na žulový balvan, ztracený v koutě naší oblasti? Jeho vous řekou až ke kolenům lije a šíří, šíří svou vlnu, vlnu kamennou.

A proudy kamenné jej pokrývají celého. Na jeho tvrdých stehnech spočívají lokte jeho, zářící pod rusými hvězdami, ztavené věčností. A je to veliký Svatý, neboť má za trůn, vznešený trůn, krásnou kropenku.

Nemá jména. Ve schouleném koutě, úplně neznám lidem, jedině bílé Kříže zdvihají k němu nářek svých vztýčených ramen. Letící havran opovrhuje jím, trpaslíkem, krákaje přezdívku dobrému, sehnutému Svatému: Starý Svatý Skrčený.

Kříže hřbitovní, zdvihněmež k němu nářek svých vztýčených ramen: Aby ti dělníci, kteří zabíjejí naše kořeny a zalidňují hroby přeťatými hady, skřížíce ramena, hleděli nečinně na pochodně smrti od nynějška shaslé.

A nechť Hlad vede zpět pod zemi svou černou družinu potulujících se velikých vlků a těžkých havranů. Nechť Bílé nastoupí všude na místo Černého. Kéž velké, jako moře zelené oko nebes se ustrne, lijíc na lidi slzy mouky.

A Kříže trčely se vztýčenými rameny, protínajíce bílými paprsky bezbarvý stín. Náhle bílé slzy klesaly na stín. Mraky jsou veliké pytle, které prázdní nebeští mlynáři. Manna věsí se na příkré lomenice.

Manna bělí červenavé střechy. Bílá přikrývka až po obzor se rozprostírá k jídlu. A bíle sám, bíle se oděl i Svatý Skrčený; bíle se oděl jako pekař.

A lidé nabírají těžké lopaty jasné mouky, kterou radostný vítr jim metá do obličeje. Kříže hřbitovní, po splnění svých přání chtěly bychom vidět, jaký byl odchod, potupný odchod černé družiny . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hlad je zde. Hlad zvučí v uších prázdných, tak prázdných a šílených, svým hučením. A sníh rozprostírá svůj umrlčí rubáš nad městem chladným, podkopaným hroby. Hlad zvučí svým hučením.

II.

Nářek Mandragory.

Je to malý muž, oděný červenými chlupy, jejž sráží a rve bouřný vítr. Jeho ruce jsou skřiveny a jeho prsty utaty. Půda zemská drží ho za nohy. Svazek klíčů visí na šibenici, triumfální předsíní.

Sježený mrazem, nemůže skřížiti svých ramen neustále vzpjatých. Nemůže sevříti svých zpájených úst . . . Kastagnety jsou zuby oběšencův . . . Tlucte, oběšenci, nohama do dřevěných pilířů . . . Půda zemská ho drží za nohy.

„Jsem rostlina a nemohu se pnouti, pnouti jako břečťan, lézti jako břečťan na vysoké pilíře. Půda zemská mne drží za nohy. Skrček, jemuž ty se směješ, člověku, můj velký bratře, chtěl bych míti křídla netopýra.

„Výre, jehož sametové drápy ryjí do mrtvol své hieroglyphy, vezmi mne pro své hnízdo. Mé nohy jsou tlamou na krku hadím, ssající krev, drahocennou krev mrtvých. Mé tělo je měch, jejž plní krev.

„Magu, tvá kouzla jsou tvým očím zavřena. Mé oči jsou suky bizarního keře. V mých očích zrcadlí se prs země. Mé oči jsou jezera; má těžká víčka jsou z kamenů, které, jako kameny moudrosti, rozlévají proudy zlata.

„Zlatá zrnka pokryjí tvé cesty. Vše, co se mne dotkne, mění se v zlato. Oči výrů hleděly často upřeně na mne: věčně zůstanou ze zlata . . . Pojď, a vysvoboď mne; půda zemská drží mne za nohy."

Takový nářek ozývá se pod třesavým stínem klátících se oběšencův; tak naříká skrček přirostlý. Vichr přináší svůj zpěv cikády . . . Střež své poklady: přicházím, Mužíčku, abych osvobodil tvé nohy, z Lidskosti.

A ejhle mou ruku hledající tvou ruku, jejíž stydlý pohyb vznáší se k bledému zenithu . . . Ale jeho ruka slávy, v pohybu posměšném, plane jako maják; vichr odnáší jeho potupný smích . . . Půda zemská MNE drží za nohy.

III.

U p í r.

Zmítej se v kalichu na proudech růžového oleje, potápěj se v kalichu na proudech plavého oleje, chvěj se hrůzou v kalichu na proudech noci černé, světélko noční, a staň se lampou zemřelého! Andělé hlídající, ozářeni hvězdami, odnášejí své lampy.

Spí, a jeho tělo, jeho tělo emailové se žilkami modře Sèvresské, odpočívá zcela klidně ve velkém pochmurném lůžku. Zmítej se v kalichu na proudech růžového oleje, světélko noční, a rozlij své sladké světlo, vonné světlo, na dítě spící.

Slyšte! Noc trhá svůj plášť. Něco právě vzkřiklo na okenním skle. Nepokojné záclony nadměte rychle svá pernatá křídla na jasném skle. Noční světélko umírající, potápěj se v kalichu na proudech plavého oleje.

Noc se snesla jako šedý déšť. Upír vylezl jako černý plž. Sklo okenní prolévej slzy, hořké slzy absinthové. A, Okno, zvedni svůj velký svatý Kříž, zatím co vylézá a skřípá a šklebí se veliký dráp.

Bytost, hroznou a neurčitou, noc v zuřivosti jej vydávila jako těžkou vlnu, která plyne a třiští se o kameny majáku. Sklo okenní se chvěje a jeho oko hrůzou se šíří. Noční světélko umírající, potápěj se v kalichu na proudech plavého oleje.

Dítě spí. Jeho tělo emailové se žilkami modře Sèvresské odpočívá zcela klidně ve velkém pochmurném lůžku. Zmítej se v kalichu na proudech plavého oleje, světélko noční, a rozlij své těžké světlo v sirné páry nad spícím dítětem.

Okenní sklo praská, jak proužek papírový. Tělo plže chvěje se v stínu. Dítě se probouzí, a jeho velká víčka, prohnutá v noc, spustí svá křídla. Chvěj se hrůzou, světélko noční, a staň se lampou zemřelého!

Tmy jsou síť naplněná obludami bez jména. Ohvězděné sklo okenní na svých jasných místech ověseno je ponravami. Kalich není již než vásou smůly. Andělé hlídající, ozářeni hvězdami, zhasli své lampy.

BOHUSLAV KNÖSL

Fin de siècle.

Na zlata hromadách a perských kobercích,
jež krví mokvají a potem
v jho práce upoutaných mučedníků,
na spoustách bohatství,
jejž nakupily věky,
ve středu sešlých milenců a parasitů svých,
ty ležíš, exoticky krásná
a frivolně se usmívajíc,
svou rukou, která září mramoru bělostí
a mdlá je rozkoší,
čiš zvedáš kypící, chtíc vyssát násilím
z ní novou nepoznanou rozkoš
a osvěžit své hříchem navlhčené rty!

O pohleďte, jak slunce krvavé tone a rozplývá se v dusivých a sirou páchnoucích mračnech, v jichž stínu ustává zpěv slavíkův a hasne úsměv květů . . . a jaké přišerné ticho se to kolem rozkládá! . . . O tušení!

Kol údů tvých, bacchantko zemdlená,
se plazí dýmu kotouče,
z vás tvarů skřivených a malovaných barokně,
v nichž hoří voňavky,
jdou dýmu kotouče modré a omamující
a kolem údů tvých
se rozestírají v závoj poloprůhledný,
co tóny hůdební se chvějí ovzduším,
však ty, o parasitů královno,
rty žíznícímmi sáješ víno okamžiků,
do něhož jed nudy šedivý
ti kane po kapkách!

O nezříte, jak obzor barev pozbývá a černá se? . . . a neslyšíte, jak protrhlo se přísterné ticho očekávání temným hukotem, jakoby země chvěla se fanfárami trub Jerišských a třásla se pod krokem zástupů? . . . O tušení!!

A ty chceš mě lákati v svá osidla,
kde sedí pavouk zoufalství,
jenž s chladem despoty
svým obětem a zajatcům
z cév život chvějící se lačně vyssává?
Ty lákáš mě v své pavučiny,
v ty hnusné zbytky prohýřených orgií,
banálním úsměvem své naličené tváře?
Mě lákat chceš, jenž koupit nedám se
a s klidem proroka a hrdostí poety
zřím budoucnosti vstříc,
co v duši zní mi hlasy Věčnosti
a v srdci zpívá úsměv Krista?!

O pohleďte! Jdou šerem tváře zmučené a bezmasé, den hrůzou shasíná a z temnot stíny krvavé se noří ze všech stran a plní všechny prostory, ryk neznámý zní temnotou a Pomsta v hávu nachovém s černými perutěmi a planoucí pochodní se blíží krokem komthura . . . ba jest již zde! . . . Hodina nadešla —

o klekni nevěstko, den vzešel poslední,
o modli se, vše do prázdna se sřítí,
o modli se — — jen to ti zbývá!

FRIEDRICH NIETZSCHE

K přírodopisu morálky.

Židovské přehodnocení hodnot. — Židé — národ „zrozený k otroctví“, jak praví Tacitus a všechen antický svět, „vyvolený národ mezi národy“, jak sami říkají a věří — Židé vykonali ten podivuhodný výkon převrácení hodnot, dík jemuž obdržel život na zemi na několik tisíciletí nové a nebezpečné kouzlo: — jejich proroci stavili v jedno „bohaté“, „bezbožné“, „zlé“, „násilné“, „smyslné“ a razili poprvé slovo „svět“ za slovo potupy. V tomto převrácení hodnot (k němuž přísluší, užívati slova za „chudý“ jako synonyma se „svatý“ a „přítel“) tkví význam židovského národa: *s ním* počíná *vzbouření otroků v morálce.*

*

Jenom z účinků uhodnutelny. Jsou nesčíslná temná tělesa vedle slunce *k dosouzení,* — taková, jichž nikdy neuvidíme. To je, mezi námi řečeno, porovnání; a morálkový psycholog čte veškeré písmo hvězd jenom jako řeč porovnání a značek, jíž se dá mnohé zamlčeti.

*

Stádné zvíře chce zníti lidská norma. — Zlerozumí se dravci a dravci-člověku (na příklad Cesareu Borgiovi) dokonale, zlerozumí se „přírodě“, pokud se ještě pátrá po „chorobnosti“ v základě těchto nejzdravějších všech tropických oblud a rostlin, aneb dokonce po nějakém jim vrozeném „pekle“ —: jak dosud činili skoro všichni moralisté. Zdá se, že mají moralisté nenávist proti pralesu a proti tropům? A že „tropický člověk“ musí býti za každou cenu diskreditován, budiž to jako nemoc a zvrhlost člověka, budiž to jako vlastní peklo a sebe-mučení? Proč pak? Ve prospěch „mírných pásem“? Ve prospěch mírných lidí? „Morálných“? Prostředních? — To ke kapitole „morálka jako bojácnost“. —

*

Morálky štěstí, ne moci. — Všechny ty morálky, obracející se k jednotlivým osobám, k vůli jejich „štěstí“, jak se praví — co jsou jiného, než návrhy chování v poměru k stupni *nebezpečnosti,* v níž jednotlivá osoba žije se sebou samou; recepty proti jejím vášním, jejím dobrým a špatným náklonnostem, pokud mají vůli k moci a chtěly by si hráti na pána; malé a velké chytrosti a umělůstky, stížené pokoutním zápachem starých do-

mácích prostředkův a starobabské moudrosti; vesměs ve formě barokové a nerozumné — poněvadž se obracejí ke „všem“, poněvadž generalisují, kde se nesmí generalisovati — vesměs nepodmínečně mluvící, nepodmínečně se berouci, vesměs ne jenom jedním zrnkem soli okořeněné, spíše teprve snesitelné, a někdy docela svůdné, když se naučí překořeněně a nebezpečně páchnouti, přede vším „druhým světem“: to je vše, intelektuelně měřeno, málo cenné a ještě dlouho ne „věda“, neřku-li „moudrost“, nýbrž opětně řečeno a třikrát řečeno, chytrost, chytrost, chytrost, smísená s hloupostí, hloupostí, hloupostí, — budiž to již ona lhostejnost a mramorová studenost k horké šílenosti affektů, ku které radili a přiléčovali stoikové; aneb také ono ne-smání-se-již a ne-plakání-již Spinozovo, jeho tak naivně doporučované zničení affektův analysou a vivisekcí jich; aneb ono snížení affektů k neškodné prostřednosti, při níž mohou býti ukojeny, aristotelismus morálky; i morálka jako požitek affektů v úmyslném rozvědění a zduševnění symbolikou umění, asi jako hudba, aneb jako láska k bohu a k lidem k vůli bohu — nebo v náboženství mají vášně opět občanské právo, s předpokladem že.....; konečně i ona ochotná a svévolná oddannost affektům, jak jí učili Hâfiz a Goethe, ono odvážné padnout-nechati udidla, ona duševně-tělesná licentia morum ve výminečném případě starých moudrých kulichův a opilců, při nichž „je již málo nebezpečí“. Také to ke kapitole „morálka jako bojácnost“.

*

Nikdo již nemůže rozkazovati. — Pokud existovala za všech časů, jak dlouho existují lidé, také lidská stáda (pohlavní svazky, obce, kmeny, národy, státy, církve) a vždy velmi mnoho poslouchajících v poměru k malému počtu rozkazujících, — vzhledem k tomu tedy, že poslušnost byla dosud nejlépe a nejdéle mezi lidmi cvičena a odchovávána, lze správně předpokládati, že průměrně nyní každému je vrozena potřeba toho, jako druh *formálného svědomí,* rozkazujícího: „máš cosi nepodmínečně konati, čehosi nepodmínečně nechati,“ zkrátka „máš“. Tato potřeba snaží se nasytit a svou formu naplnit obsahem; zmáhá se při tom, podle její síly, netrpělivost a napjetí, málo vybíravé, jako hrubý appetit, a přijímá, co se jí jen od kteréhosi rozkazujícího — rodičův, učitelů, zákonů, třídních předsudků, veřejných mínění — volá do ucha. Zvláštní omezenost lidského vývinu, váhavé, zdlouhavé, často zpětběžící a točící-se při něm tkví v tom, že se stádný instinkt poslušnosti zděďuje nejlépe a

na útraty umění rozkazování. Pomyslíme-li si jednou tento instinkt jdoucí až ku svým krajním výstřednostem, chybí konečně přímo velitelé a neodvislí; aneb trpí vnitřně zlým svědomím a je jim třeba, aby nejprve sami sobě namluvili nějaký klam, aby mohli rozkazovati: totiž jakoby také oni jenom poslouchali. Tento stav trvá dnes skutečně v Evropě: zovu ho morálným pokrytectvím rozkazujících. Nevědí se jinak chrániti před svým zlým svědomím než tím, že se tváří jako vykonavatelé starších aneb vyšších rozkazů (předků, ústavy, práva, zákonů nebo docela Boha) aneb si ze samého stádného spůsobu myslení vypujčují stádné maximy, na příklad jako „první služebníci svého národa“ nebo jako „nástroje obecného blaha“. S druhé strany dodává si dnes stádný člověk v Evropě tvářnost, jako by byl jedině dovolený druh člověka, a oslavuje své vlastnosti, pomocí nichž je krotký, snášelivý a stádu užitečný, jako vlastní lidské cnosti: tedy obecný smysl, blahovolí, zřetel, píli, střídmost, skromnost, shovívavost, soustrast. Pro ty případy však, kde je domnění, že nelze sradit s vůdcův a náčelních beranů, činí se dnes pokusy za pokusy, nahraditi velitele dohromady-sečtením chytrých stádných lidí; tohoto původu jsou na příklad všechny repraesentativné ústavy. Jaké dobrodiní, jaké vykoupení od nesnesitelným se stávajícího tlaku, přes to vše je vystoupení nějakého nepodmínečně rozkazujícího pro ta stádná-zvířata-Evropany, tomu vydal účinek, jaký mělo vystoupení Napoleonovo, poslední velké svědectví: — dějiny účinku Napoleonova jsou bezmála dějinami vyššího štěstí, k němuž dospělo toto celé století ve svých nejcennějších lidech a okamžicích.

*

Slabí a silní lidé dissonance. — Člověk z rozkladného věku, směsujícího raçy, který má jako takový v těle dědictví mnohonásobného původu, to znamená, protivné a často ne pouze jenom protivné pudy a hodnotné míry, zápasící spolu a zřídka si poskytující klidu, — takový člověk pozdních kultur a zlomených světel bude průměrně slabším člověkem: jeho nejdůkladnější touha jde k tomu, aby válka, kterou *je*, jednou skončila; štěstí se mu jeví, v souhlase s utišujícím (na příklad epikurejským nebo křesťanským) lékem a spůsobem myslení, hlavně jako štěstí odpočívání, nerušenosti, sytosti, konečné jednotnosti, jako „sabbat sabbatů“, abychom mluvili se svatým rhetorem Augustinem, jenž sám byl takovým člověkem. — Působí-li však protiva a válka v takové povaze jako životní kouzlo a lehtání *více*, —

a je-li s druhé strany přiděděna a vypěstována ku svým mocným a nesmiřitelným pudům také vlastní mistrnost a jemnost u vedení války se sebou, tedy sebe-vláda, sebe-přelstění: tak povstanou ti kouzelní, nepochopitelní a nevymyslitelní, ti k vítězství a vedení předurčení tajemní lidé, jejichž nejkrásnější výraz je Alcibiades a Caesar (— jimž bych rád chtěl přidružiti toho *prvního* Evropana po své chuti, Hohenstaufa Bedřicha Druhého), mezi umělci snad Lionardo da Vinci. Vyskytují se přesně v týchž dobách, kdy onen slabší typus, se svou touhou po klidu, vystupuje do popředí: oba typy přísluší k sobě a vytryskují z týchž příčin.

*

Od utilitarismu až k morálné nervose. — Pokud je užitečnost, vládnoucí v morálných soudech hodnotných, jenom stádnou užitečností, pokud se obrací zřetel jedině k udržení obce, a nemorálné se přesně a výlučně hledá v tom, co se zdá trvání obce nebezpečným: potud nemůže býti ještě žádné „morálky lásky k bližním". Připuštěno, že se vyskytá také zde již stálý malý cvik zřetelu, útrpnosti, slušnosti, laskavosti, vzájemnosti, nápomoci; připuštěno, že jsou také na tomto stavu společnosti již činny všechny ony pudy, které se později označují čestnými jmény, jako „cnosti", a posléze téměř v jedno spadají s pojmem „moralita": v oné době nenáleží ještě nijak v říši morálných cenění hodnotných — jsou ještě *mimomorálné*. Útrpný čin na příklad nejmenuje se v nejlepší době římské ani dobrým ani zlým, ani morálným ani nemorálným; a i když se chválí, tu snáší se s touto chválou ještě co nejlépe druh nevrlého zlehčení, jakmile totiž se porovná s nějakým činem, sloužícím prospěchu celku, rei publicae. Konečně je „láska k bližnímu" vždy něco vedlejšího, z části konvencionellného a libovolným-se-zdajícího v poměru *k bázni před bližním*. Když pak se složení společnosti jeví v celku upevněným a proti vnějším nebezpečím zajištěným, je to tato bázeň před bližním, která tvoří opět nové perspektivy morálného cenění hodnotného. Jisté silné a nebezpečné pudy, jako podnikavost, šílená odvaha, pomstychtivost, zchytralost, loupežívost, panovačnost, které musely býti dosud v obecněužitečném smyslu nejen ctěny — pod jinými jmény, jak slušno, než pod právě volenými —, nýbrž k vyspělosti vychovávány a vypěstovány (poněvadž jich bylo v nebezpečí celku proti nepřátelům celku neustále třeba), pociťují se nyní dvojnásob silně ve své nebezpečnosti — nyní, kdy chybí pro ně odváděcí příkopy — a postupmo, jako nemorálné, se potupně znamenají

a vydávají utrhání. Nyní dojdou protikladné pudy a náklonnosti morálných ctí; stádný instinkt vede, krok za krokem, svůj důsledek. Jak mnoho aneb jak málo obecně-nebezpečného, rovnosti nebezpečného tkví v nějakém mínění, v nějakém stavu a affektu, v nějaké vůli, v nějakém pohybu, to je nyní morálná perspektiva; bázeň je též zde opět matkou morálky. Nejvyššími a nejsilnějšími pudy, když, vášnivě propukajíce, jednotlivce ženou daleko ven a nahoru přes průměr a nížinu stádného svědomí, hubí se sebecit obce, její víra v sebe, její páteř takměř, se láme: následovně budou se zrovna tyto pudy nejlépe potupně znamenati a utrhati. Vysoká nezávislá duchovost, vůle k samostatnosti, veliký rozum již se pociťují jako nebezpečí; vše, co vyzdvihuje jednotlivce nad stádo a působí bližnímu bázeň, zove se od nynějška *zlým*; bodré, skromné, vřaďující, stejněcenící se smýšlení, *prostřednost* žádostí dochází morálných jmen a ctí. Konečně, za velmi pokojných stavů, chybí příležitost a donucení vždy více, vychovávati svůj cit k přísnosti a tvrdosti; a nyní počíná každá přísnost, i v spravedlivosti, vyrušovati svědomí; vysoká a tvrdá vznešenost a samozodpovědnost uráží skoro a vzbouzí nedůvěru, „beránek", ještě více „ovce" získává na vážnosti. Nalézáme moment chorobného zhniličení a zútlení v dějinách společnosti, kdy strani i svému škůdci, *zločinci*, a sice vážně a poctivě. Trestati: to zdá se jí v čemsi nepříslušným, — jisto je, že představa „trest" a „míti-trestati" ji bolí, jí bolest působí. „Nestačí, učiniti ho *nenebezpečným*? K čemu ještě trestati? Trestání samo je strašné!" — s touto otázkou vede stádná morálka, morálka bojácnosti, svou poslední konsekvenci. Připuštěno, že by bylo možno vůbec odstraniti nebezpečí, příčinu k obávání, byla by spolu odstraněna tato morálka: nebyla by již nutna, *nepokládala by se sama* již nutnou! — Kdo zkoumá svědomí dnešního Evropana, nutně vybaví z tisíce morálných záhybův a skrytů vždy stejný imperativ, imperativ stádné bojácnosti: „chceme, aby nebylo kdysi jednou *již ničeho se co obávati*!" Kdysi jednou — vůle a cesta *tam* zove se dnes v Evropě všady „pokrok".

*

Protiproud proti individualismu. — Řekněme to ihned ještě jednou, co jsme již tisíckráte řekli: neboť uši nejsou pro takové pravdy — pro *naše* pravdy — dnes ochotny. Víme to již s dostatek, jak urážlivě zní, když někdo vůbec člověka otevřeně a bez porovnání čítá ke zvířatům; ale bude nám téměř přičítáno jako *vina*, že právě vzhledem k lidem „moderních ideií"

užíváme stále výrazů „stádo", „stádné instinkty" a podobné. Jaká pomoc! Nemůžeme jinak: nebo právě zde tkví naše nové poznání. Nalezli jsme, že se Evropa stala jednomyslnou ve všech morálných hlavních soudech, země ještě připočteny, kde vládne vliv Evropy: *ví* se zjevně v Evropě, o čem se Sokrates domníval, že neví, a čemu příslíbil učiti druhdy onen starý slavný had, — „ví" se dnes, co je dobré a zlé. Tož musí zníti tvrdě a špatně jíti k sluchu, když vždy znova trváme na tom: co se zde domnívá věděti, co se zde samo oslavuje svým chválením a káráním, se zde samo schvaluje, je instinkt stádného zvířete člověk: jako který k proražení, k převaze, k nadvládě nad jinými instinkty přišel a vždy více přichází, přiměřeně se vzrůstajícím fisiologickým sblížením a připodobněním, jejichž symptom je. *Morálka je dnes v Evropě morálka stádného zvířete*: — tedy jen, jak my věcem rozumíme, jeden druh lidské morálky, vedle něhož, před nimž, po němž možny jsou aneb býti by měly mnohé jiné, přede vším *vyšší* morálky. Proti takové „možnosti", proti takovému „mělo-by" brání se však tato morálka všemi silami: říká tvrdošíjně a neúprosně „já jsem morálka sama, a nic mimo není morálkou!" — ano pomocí náboženství, které bylo po vůli a lichotilo nejsublimějším chtíčům stádného zvířete, došlo se tam, že nalézáme i v politických a společenských zařízeních vždy zřejmější výraz této morálky: *demokratické* hnutí činí dědictví křesťanského. Že však jeho tempo je pro netrpělivější, pro nemocné a nezhojitelné jmenovaného instinktu ještě příliš pomalé a ospalé, tomu nasvědčuje vždy zuřivějším se stávající řev, vždy nezakrytější cenění zubův anarchistických psů, kteří se dnes potulují ulicemi evropské kultury: zdánlivě v protikladu k pokojněpracovitým demokratům a revolučním ideologům, ještě více troupovitým filosofastrům a blouznivcům bratrství, zovoucím se socialisty a chtějícím „svobodnou společnost", v pravdě však za jedno s nimi všemi v důkladné a instinktivné nepřátelskosti proti každé jiné společenské formě mimo formu *autonomního* stáda (až nahoru k odepření i pojmů „pán" a „sluha" — ni dieu ni maître zní jedna socialistická formule —); za jedno v houževnatém odporu proti každému jinému jedinečnému nároku, každému jedinečnému právu a přednosti (to znamená v posledním základě proti *každému* právu: neboť pak, když jsou všichni rovni, nepotřebuje nikdo více „práv" —); za jedno v nedůvěře proti trestající spravedlnosti (tak jakoby byla znásilněním slabšího, bezprávím na *nutném* následku vší dřívější společnosti —); ale rovněž za jedno v náboženství útrpnosti, soucitnosti, pokud se

jen cítí, žije, trpí (až dolu k zvířeti, až nahoru k „bohu“: — výstřednost „útrpnosti s bohem“ patří v demokratický věk —); za jedno vesměs v křiku a netrpělivosti útrpnosti, v smrtelné nenávisti proti trpění vůbec, v téměř ženské neschopnosti, moci při tom zůstati divákem, moci *nechati* trpěti; za jedno v nedobrovolném zpochmuření a zútlení, pod jejichž kletbou se zdá Evropa ohroženou novým buddhismem; za jedno u víře v morálku *obecné* útrpnosti, jakoby byla morálkou o sobě, jako výší, *dosaženou* výší člověka, jedinou nadějí budoucnosti, útěšným prostředkem přítomných, velikým vykoupením vší viny z druhdy: — za jedno vesměs u víře v obecnost jako *vykupitelku,* v stádo tedy, v „sebe“ . . .

*

Budoucí lidstvo a jeho předchůdci. — My, kteří jsme jiné víry —, my, jimž platí demokratické hnutí nejen za úpadkovou formu politické organisace, nýbrž za úpadkovou, totiž zmenšovací formu člověka, za jeho zprostřednění a hodnotné snížení: kam musíme *my* se svými nadějemi sáhnouti? — Po *nových filosofech,* není žádné volby; po duších, silných a původních s dostatek, aby dali nárazy k protikladným ceněním hodnotným a přehodnocovali „věčné hodnoty“; po napředvyslaných, po lidech budoucnosti, kteří v přítomnosti navazují nátlak a uzel, nutící vůli od tisíciletí na *nové* dráhy. Člověka budoucnosti člověka jako jeho *vůli,* jako závislé na lidské vůli učiti a připravovati veliké odvážnosti a všeobecné pokusy výchovy a kázně, a tím učiniti konec oné hrůzné vládě nesmyslu a náhody, plemene a plemenění, zvané dosud „dějiny“ — nesmysl „největšího počtu“ je pouze jeho poslední formou —: k tomu bude třeba kdysy jednou nového druhu filosofův a velitelů, vůči jejichž obrazu by se všechno, co bylo zde na zemi skrytých, strašných a blahovolných duchů, vyjímalo bledě a malomyslně. Obraz takových vůdců to je, který se nám vznáší před *našima* očima: — smím to říci nahlas, vy svobodní duchové? Okolnosti, které by se musily k jejich vzniku z části utvořiti, z části využitkovati; dohadné cesty a zkoušky, pomocí nichž by duše k takové výši a moci vyrostla, aby pociťovala *nátlak* k těmto úkolům; přehodnocení hodnot, pod jejichž novým tlakem a kladivem by svědomí bylo zoceleno, srdce v kov proměněno, aby sneslo váhu takové zodpovědnosti; s druhé strany nutnost takových vůdců, úděsné nebezpečí, že by se mohli nedostaviti aneb nezdařiti aneb zvrhnouti — to jsou *naše* vlastní starosti a zachmu-

ření, vy to víte, vy svobodní duchové! To jsou ty těžké vzdálené myšlénky a bouře, které táhnou přes nebe *našeho* života. Je málo tak citelných bolestí, jako když se jednou vidělo, uhodlo, spolucítilo, jak se neobyčejný člověk dostal se své dráhy a zvrhl se; kdo však má to vzácné oko pro všeobecné nebezpečí, že „člověk" sám *se zvrhá,* kdo, jako my, poznal ohromnou náhodnost, hravší dosud vzhledem k budoucnosti člověka svou hru — hru, při níž žádná ruka a ani „prst boží" spolunehrál! — kdo uhodne osudnost, která je skryta v blbé bezelstnosti a blažené důvěřivosti „moderních idei", ještě více u veškeré křesťansko-evropské morálce: ten trpí ustrašeností, s níž se nedá žádná jiná porovnati, — chápeť jedním pohledem, co všechno ještě, za příznivého nashromáždění a stupňování sil a úkolů, *z člověka by bylo k vycepování,* ví to vším věděním svého svědomí, jak je člověk ještě nevyčerpán pro největší možnosti, a jak často již stál typus člověk u tajuplných rozhodnutí a nových cest: — ví to ještě lépe, ze své nejbolestnější upomínky, o jak ubohé věci se vznikající prvního řádu zlomilo, ulomilo, pokleslo, ubohým stalo. *Obecné zvrhnutí člověka,* dolů až k tomu, co se dnes jeví socialistickým troupům a obmezencům jako jejich „člověk budoucnosti" — jako jejich ideál! —, toto zvrhnutí a zmenšení člověka na dokonalé zvíře stádné (aneb, jak říkají, na člověka „svobodné společnosti"), toto sezvířečení člověka na trpasličí zvíře stejných práv a nároků je *možno,* není žádné pochybnosti! Kdo tuto možnost domyslil jednou až do konce, zná o hnus *více,* než ostatní lidé, — a možná také nový *úkol!* . . .

Kritika.

Ch.— *Th. Carlyle:* **Hrdinové a ctění hrdin v dějinách.** Veliký karrikaturista dějin, jenž má kapku genia *Rabelaisova* v anglické hlavě, jak praví *Barbey d' Aurevilly,* vychází ze zásady čistého individualismu, že dějiny jsou dílem jednotlivých velkých mužů (heroů) a contrario *Edmonda de Goncourt,* dle něhož je historie největším brevířem ochablosti, kde proti *Carlyleovým* heroům stojí buď darebáci nebo počestní blbci. V každé době vývoje nalezáme hrdiny, dávající jí své jméno, ať ve formě boha, proroka, básníka, kněze, spisovatele, krále. Dle něho nemůže dílo lidské, zvláště pak dílo hrdiny,

nikdy zahynouti, i kdyby je pokryly hory guana.(*) V přítomné knize pak dokazuje, jak celá historie je řetězem, jehož každý článek tvoří rek svým dílem. Sloh jeho illustruje *Taine* v IV. sv. *Historie angl. literatury,* že při četbě jeho děl jste přeneseni do neznámého světa, jehož obyvatelé kráčejí po hlavě, nohama vzhůru, v oděvu harlekýna, velkých pánů a šílenců; čtete jej s podivnými pocity, každodenně měníce svůj úsudek, až konečně seznáte, že jste před neobyčejným zvířetem, zbytkem ztracené raçy, před druhem mastodonta, zabloudilého do světa, který není pro něho stvořen; radujete se z této zoologické náhody, probíráte se v něm s úzkostlivou bedlivostí, pravíce, že snad podobného nenaleznete.

K. Dražďák. — *Henrik Ibsen:* **Klein Eyolf.** Veškerá díla umělcova mají býti melodií, složenou z jednotlivých tonů určitých děl, a nelibě vyznívá, když některý ton je špatně položen. Poslední *Ibsenova* dramatická práce *Malý Eyolf,* které se dosti neumělecká reklama bubnovala, je dissonancí v líbezné hudbě posavadních prací *Ibsenových,* ale — již drsnější, než byla v *Staviteli Solnessovi. Malý Eyolf* je rozhodný krok vzad ve tvoření mistrově, a dojímá to tím trapněji, když dílo to již napřed bylo proklamováno za kulminační punkt tvorby *Ibsenovy.* Hra sama k provedení vyžadovala by nejen dokonalých, nadšených umělců, ale i, o co bude a je vždy největší nouze, obecenstva velmi vytříbeného vkusu a porozumění. Osoby jednající jsou namnoze podobny vzdušným, bolestným zjevům Maeterlinckovým, jsou neurčité, splynulé, ano i ne, affirmace i negace v jednom. Již i děj jest *Ibsenovi* věcí vedlejší, a se zálibou se kochá v bezúčelném hromadění děsu aneb v symbolickém hloubání. Tentokrát použil Ibsen i dosti brubých zbraní k podráždění nervů svých ctitelů. Je tu zcela všední rozluštění pomocí listu à la Sardou, Dumas v příčině pokrevenství Alfréda Allmerse a Asty Allmersové. Ve hře jsou uvedeny osoby (ingenieur Borgheim) jichž jedinou povinností jest odváděti a přiváděti osoby jiné, které by právě tak dobře mohly odejíti a přijíti samy bez průvodu. Jedině sympatickou osobou je nietzscheovský zjev Allmersovy choti. Rity, která chce býti milenkou, ale ne matkou, a která tak vášnivě miluje chotě svého, že nenávidí vlastní dítě své, malého Eyolfa, mrzáčka, kulhavého (její vlastní vinou), domnívajíc se, že musí se spokojiti pouze se zbytky lásky svého muže, nevěnovanými Eyolfovi, Asta, Alfred, domnělí pokrevenci, v jichž srdcích počíná láska klíčit, jsou ony splývající mátohy. Za to zjevem příšerným je slečna Wargova, lapačka krys, která chodí po domech, tážajíc se, „není-li cosi hlodavého v domě". Eyolf hrou její vylákán, jde za ní a jako ubohé, hlodavé krysy, se utopí. Byl snad on tím něčím hlodavým v domě Allmersově? Ano, ještě první jednání, v němž se líčené odehrává, je staroibsenovské, ale v druhém a třetím, (hra má pouze 3 akty) již jako v *Staviteli Solnessovi* symbolisuje *Ibsen.* Jsme v mlhách, co a jak se má vykládati. *Francouzská* kritika líčí symbolism *Ibsenův* jako velmi přístupný,

(*) *Cromwell's Letters.*

německá naříká na neprůhlednost díla. Opravdu snad každý čtenář si zcela jiný výklad učiní... Zachmuřené nebe, olověné a deštivé počasí jsou vhodným pozadím k těžkopádným, smutným, nervovým, duševním dialogům ať manželů ať domnělých pokrevenců Alfréda a Asty Allmersovy, kterou zval kdys Alfred též Eyolfem. Chvílemi nás to chopí za mozek, rve jím to a pak balí v rubáš neproniknutelnosti, a opravdu zdá se, že starý mistr jako *Tolstoj* v přílišné hloubání zabředl, kam ho jiní sledovati nemohou, až do těch nejtemnějších a nejtajnějších končin terrae incognitae lidského myslení. Možno též, že právě na *Ibsenovo* poslední dílo hodí se to, co vkládá Alfredovi Allmersovi do úst: *Mysliti, obsahuje to nejlepší, co v nás je. Co napíše se, nestojí za mnoho.* Ba, je zcela připustitelné, že *Ibsen* nadchnut jako v posledním jednání Alfred, přemýšlel o krásném díle, ale na papíře se mu to příliš nepodařilo. Snad konfiteor *Ibsenovo* a nový směr je zahrnut v posledních slovech posledního jednání, kde odpovídá Alfred manželce své, kam že máme hleděti, že *vzhůru, k vrcholkům, k hvězdám a k velikému tichu* ... Uvidíme, jak se vysloví v *novém díle*, které se opět objeví o vánocích neb k novému roku.(*)

Ch.— *Alfred Jarry:* **Les Minuts de Sable Mémorial.** Autor bizzarní této knihy podává své credo ve slovech: *suggerovati místo říci.* Tedy ne plný obraz životný, nýbrž pouhý symbol, nádech, nastínění. Není nutno *říci vše,* nýbrž *suggesci vytušiti* smysl a obsah jednotlivých pieç. A skutečně je někdy třeba dosti námahy, proniknouti jeho mystickým slohem a obrazem; za to pak čeká odměna v pohledu na nádheru nezvyklých barev a tónů.

Viktor K. Jeřábek: **Nové povídky a obrázky.** Drobné a opakované bolesti, veselí, náhody, styky všedního, každodenního života. Líčeny s pečlivostí a důkladností až malichernou, slohem suchým — slovem, všedně. Je to snad zábavná literatura pro lidi malých požadavků — ale umění...?

Ch.— *Karel Klostermann:* **Ze světa lesních samot.** Masse kniha se bude líbiti, je tu pro ni zajímavý děj, uměle přes 300 stran roztažený, nepostrádající effektních scen. Sami dobří a hodní lidé. Běžný život zachycen dosti dobře. Některá místa líčení, přes rozvleklé vypravování jednotlivých scen, pohnou znalého krajů těch k dočtení knihy

F. de Roberto: **I vicerè.** Historie rodiny. Celé rodiny, její všech členů, vší rozvětvenosti a spletitosti její. Tedy makrokosmus v malém. Jsou tu zdraví i nemocní. Silní i chabí. Dobří a ničemové. Veliká záplava a vzbouření citů, vášní, pudů, chtíčů, ctižádostí. Vše rozvíjí se ze základného kořene, roste a mohutní a upadá. Konečná degenerescence. Mimoděk tu přicházejí v mysl *Rougon-Macquartové:* co zde líčeno ve dvaceti svazcích, vynasnažil se Vlach vtěsnati na sedm set stran. Tak z velikého rozměru plyne nutně různost jednotlivých částí knihy: vedle sytých, kyprých oddílů, vedle nejraffinovanější psychologie, též místa holá a suchá.

(*) Zodpovědnost za posudek tento ponecháváme docela p. referentovi. Red.

Ch.— *J. Vrchlický:* **Nové zlomky epopeje.** Řada epických básní, objímajících celý kulturní svět, od nejstarších dob až po naše dny. Básně tyto, vynikající formou verše a bohatostí dikce, vedou od Buddhy k Mickiewiczovi, od Persefony k Skaldům a Valkyrám, od Mistra Jana k Cesaru Borgiovi. Jak veliký myšlenkový svět před znaveným čtenářem. Však jedno zaráží: přes mnohotvárný obsah, přes hladkou formu slova, básně ty nehřejí, *zůstavují chladnými.* S touto studeností, chladností, neživotností, s tímto bílým, studeným mramorem, v nějž vytesal své nejlepší básně *Leconte de Lisle,* setkáváme se tam, kde čekáme život, teplo, vášeň.

Ch.— *Dr. Bruno Wille:* **Philosophie der Befreiung durch das reine Mittel.** Ideálem autorovým je volný rozumový člověk, jehož lze dociliti filosofií osvobození čistým prostředkem. Čistým je prostředek jen tehdy, když svými vedlejšími účinky svého účelu nepoškozuje, tedy takový prostředek, který není v odporu ani se svobodou, ani s rozumem. Za nečisté pak prohlašuje autoritu fysickou (meč) i pedagogickou (metlu), absolutní násilí, náboženskou autoritu, národohospodářské vykořisťování, násilný stát, morální otroctví a strannickou vládu. Potírá pak velmi účinně všecky prostředky nynější, směřující proti volnému rozvoji individuálnímu, ať je to náboženství, ať stát, ať strana, poukazuje k otroctví mravnímu, v němž se nalézáme následkem těchto stále tradicí zachovávaných institucí, a žádá člověka úplně volného, jednotlivce jen sobě odpovědného, slovem ethického anarchistu. Kniha pro *freie Geister.*

—m— **Malířství.** *Listy z Palety.* Těch málo slov, napsaných úvodem k nim, poví vše. Je pravda, že při objevení se těch několika listů reprodukovaných kreseb, ozve se z mnohých rtů otázka *Manes?!* Málo známý spolek, s nemnoha členy, ale s intencí čistou a pěknou. Něco mladých, řekněme nejmladších umělců, mnozí ještě akademici, kol mistra *Aleše.* A za těch večerů, kdy kol *Aleše* jeho *chlapci* seskupeni, vychází *Paleta,* album s příspěvky kreseb členů a *Špachtle* s psaným vtipem a říznou prosou. *Manes* zachoval si za ta léta svého trvání již bohatou sbírku čísel *Palet,* s velikým počtem kreseb zajímavých jak svým provedením, tak mnohdy i svým původem a historií. Mnohá stránka s kresbou je zároveň illustrací k akademickému mládí umělce, v jehož duši dnes již mnohé vykvasilo a který na veřejném kolbišti dávno dodělal se již úspěchů. Neupře ta publikace a také jí nezapírá, té tendenčnosti, kterou na ty maně vybrané *Listy z Palety* tiskne sám *Manes.* Chce na sebe upozorniti. Co na tom? Má k tomu právo. Bojuje! Nevšímají si ho! Obecenstvo o něm neví, ti „velcí“ si ho nevšímají. — Ačkoli po většině album sestává jedině z reprodukovaných náčrtků, je právě proto snad pro každého s uměním cítícího tím zajímavější a milejší. Dobrá skizza má tolik půvabů, ne-li více, jako hotové dílo. A právě to, jak ten či onen umělec své první představy zobrazuje a zachycuje, je tolik zajímavé. Tak p. *Alešova* skizza *junáka českého.*

Kolik citů v té zběžné kresbě! Pohyb, formu, linie i světlo to má. Jak snadno docílen těmi několika svižnými tahy celý charakter junáka a pěkná pósa koně! List p. *Holárkův* a p. *Klusáčkův* jsou zajisté neméně cennými. Autor prvnější znám je jako dobrý komponista a dovede vylíčit dobře pohnutí davů. Dokázal to na loňské výstavě svým *Miláčkem předešlého dne* — a jeho list se skizzou k *Upálení J. Husa* dotvrzuje to též. P. *Klusáček* je malíř-filosof. *Studnici moudrosti* pamatuje si přece každý navštěvovatel pražských salonů. *Reklama a humbug* v *Paletě* je věc, která se téměř čte a která trefně líčí skupinu šarlatánství a pod ní svedené lidstvo. Sochař p. *Stanislav Sucharda* dobyl ještě před nedávnem ve Vídni *Reichelovu cenu* a sice právě za *Uokolébavku*, kterou má v *Paletě* reprodukovánu. Je málo věcí, které by tak poeticky působily jako *Ukolébavka*, a které by byly tak mistrně podány jako tato. V naprostém souladu linií, klidně, bez affektace, líčen tu prostý výjev, kdy mladá, slovácká matka klade své robě do kolébky, nad níž kleče hraje otec na housle. Peudant k *radosti — žalosti*, skizza posud neprovedená, znázorňuje smrt děcka, nad jehož kolébkou truchlí opět oba. Ačkoli posud pouze skizza proti předešlému, neujde významná truchlivost celku, jehož komposice proti předešlému účině zjednodušena a provedení v liniích prostších. Tím správný a nutný kontrast docílen úplně. *Studie hlavy* od p. *Maxe Švabinského*, nadaného žáka malířské akademie, která je cennou ukázkou jeho dokonalé kresby, jakož i výborné reprodukce dobrých kreseb pánů *Ad. Wiesnera, V. K. Maška, V. Černého, J. Špilara, Nováka, Czordáka a † Gretsche*, doplňují sbírku. Za nepříliš šťastný titulní list považujeme jinak pečlivě a správně provedenou kresbu p. *Preislerovu*. Zdáť se nám býti jakotaková příliš akademickou a těžkou. Možná, že nese část viny i typografická úprava.(*)

—h— **Časopisy.** V literárních bojích *Machar* contra *Vrchlický, Schulz, Zákrejs, Šípy, Čech* a *Jaroslav Kvapil* contra *Machar, Masaryk, symbolismus* a *realismus* nastalo přiměří. Jen p. *Jar. Vrchlický* v **Hlase Národa** ještě si odlevil v přátelské rozmluvě s p. *Láďou Matúšem*. Nejhůře to ovšem odnesl — *Strindberg*. „Mistře, jste prý nepřítelem realismu. Mluvíte nejnověji o době *realismu, nudy, špíny* —“ „A není tomu tak? *nemáme literaturu Strindbergovu a jiných?*“ horlí p. *Vrchlický*. Před tím však výslovně praví: „Posuzovat může, kdo chce, koho chce, ale loyalně, ne *neslušnou formou*.“ Nuda?! Špína?! Ano, ano, za to pí. *Viková-Kunětická* velmi rychle postupuje, aspoň podle p. *J. V. Sládkovy* kritiky v **Lumíru**. Nevěříte? Prnsím: Těchto pět prací (referováno o *Idylkách*) náleží k nejlepšímu, co pí. K.—V. dosud napsala, a *zůstane v naší povídkové literatuře mezi nejlepším*. Pět obrazů, jeden dojemnější druhého, a všechny kresleny nejpevnější rukou umělcovou. *Kdo by po přečtení této knihy spisovatelku ne-*

(*) V celku, pěkné věci — ale vše v známých a obvyklých u nás genrech: což nové směry v moderním malířství — — spí se opět v Čechách?! Red.

uznával za ryzí, neobyčejně nadanou poetku, nemá srdce na pravém místě." P. *Sládek* ovšem srdce má na pravém místě, o čemž svědčí, mimo jiné, též ... dedikace *Idylek,* kde se praví: „Panu *J. V. Sládkovi.* Duším jemným a ušlechtilým, jako jest Vaše, velectěný pane, jest vždy možno podati prostý luční květ s důvěrou, že je potěší." *Idylky* nejsou sice věnovány p. *M. A. Šimáčkovi,* „duši jemné a ušlechtilé", ale to nevadilo redaktoru **Světozora,** aby se jich též nezastal proti nenáviděné *moravské kritice,* jako prý „nejkrásnější odpovědi na troufalé výkřiky, upírající autorce všechen talent," čímž, prý, utrpěli „řízní kritikové rozhodnou blamáž". Kdo vlastně tu blamáž utrpěl, o to se příti nebudeme, ale jisto že, je k nesmrtelné blamáži dopomohl kritiku **Národních Listů,** p. *Jar. Kvapilovi,* klerikální **Čech,** napsav, že — *souhlasí* s kritikou jeho o publikaci naší *Moderní Revue.* P. *Kvapila* tím na smrt urazil. Ale nic platno! Posudek básníka *Růžového keře* černý na bílém skví se otištěn v **Čechu,** a neschází, než aby si jej ještě otiskli ve **Vlasti.** Zajímavou známkou doby ovšem je, že v nynějších bojích pěje strana klerikální hymny na — p. *Vrchlického,* jehož dříve snižovala, kde jen mohla. Ovšem, časy se mění, a literáti v nich. Jen jedno, zdá se, se nemění: nechuť některých starých pánů k těm, kteří jinou cestou se ubírají, než oni. V publikaci *Tři knihy vlaské lyriky* p. *Vrchlický* paušálně odsoudil celou mladou literární generaci evropskou. Jen nejstarší generace italské literatury je, prý, neúnavna, plodna a na veledíla šťastna. Mladší generace naproti tomu, *jako všude,* je bezbarvá, roztříštěná, chabá. Tomu se říká kritická spravedlnost, loyalnost a noblessa. A ještě jeden příspěvek k ní: **Fremdenblatt** předložil různým německým a cizím vynikajícím osobám dvě otázky, z nichž jedna zněla, co je těšilo v roce uplynulém, a druhá: čeho by si přály v roce nejbližším. P. *Vrchlický,* který s dv. r. p. *Albertem* zastoupil český národ, na první otázku odvětil, je že české umění tak rozeštváno a otráveno, že člověka v něm ani už nic opravdově těšit nemůže, a na druhou, čeho si přeje v roce příštím, odvětil skromně: sobě, prý, nic, ale českému románu a dramatu více poesie a těm nejmladším poetům více — *zdravého rozumu.* O něco spravedlivější byl ovšem p. poslanec *G. Eim,* který těmže literátům v **Národních Listech** neupřel zdravého rozumu, naopak — mluvil o jich „brillantním ovládání fráze a práci opravdové". Ale p. *G. Eim* není, zdá se mi, českým básníkem, a neví tudíž, co to je — solidárnost duchů a co je noblessa a jiné užitečné věci. Ale jinak mají **Národní Listy** velké štěstí: zrovna *vynašli* nového, ale *docela nového* básníka francouzského v — p. *de Herédia!* A na konec jsme nuceni ještě přilepiti v poslední chvíli odpověď na impertinentní insinuace p. *M. A. Šimáčka* v posledním čísle **Světozora,** prohlašujíce za *náš list,* předem pak za p. *Jiří Karáska* a *redaktora t. l.,* **že nikde nic neodvolávali a neodvolávají, nikomu se nenabízeli a nenabízejí, a též nikoho o spojenectví nežádali a nežádají.**

Vyzýváme p. *M. A. Šimáčka*, aby podal důkazy *opaku*: jinak je nám jeho stať nízkým utrháním na cti.

—č— **Divadlo.** *(Cyklus her Ladislava Stroupežnického.)* Dílo Ladislava Stroupežnického nejlépe bylo by proniknouti poznáním celého jeho života, plného bolesti rozechvívaných jemných strun, ukrývané hořkým sarkasmem, tvrdou korou nenávisti kolem urážené a šlapané duše. Význačný je pro toto tvrzení z tvorby poslední doby, prozářené láskou ženy, návrat k myšlénce *Synů grafitového rytíře* profesorem Stefanidem z dramatu *Na Valdštejnské šachtě*. Starý idealista, přihnaný světlými illusemi až ke zločinné nepoctivosti, je psychologicky správně tvořenou figurou bez oné dávky karikujícího posměchu, nejostřeji vyniklého ve *Vojtěchu Žáku, výtečníkovi*, jako extrémní bod proti chladně rozvážnému inženýru Paterovi, neméně pevně založenému. Celé dramatické dílo Ladislava Stroupežnického bylo hledáním nové formule, prometením směrů od otřelých divadelních receptů jeho prvního tvoření až k proskribovanému ibsenismu jeho poslední práce. V *Colombovi* vidím jen elaborát divadelního routineura snad ironicky ceněný posměšným duchem autorovým, než při všem vědomí jeho umělecké bezcennosti. Od *Pana Měsíčka, obchodníka*, plného ubohé nemotornosti německých veseloher, jde k *Velkému snu*, selhanému pokusu tendenčně historických dramat, vypočtěných na jásot velikého publika — es klingt so schön, was uns're Väter thaten — při pathetických tirádách divadelním pozlátkem polepených reků. A pak studie k historickým hrám relativní věrnosti realitické ve *Zvikovském rarášku*, studii k studii *Pani mincmistrová*. Od útěku v idealisovanou minulost k minulosti věrné, náruživostem dnešku, modifikovaným historickým kostymem. Od velikých historických obrazů k malým genrům, cesta podmíněná prismatem autorovy duše, vrhajícím světlo v neúplném rozkladu pohlcených barev. Cítí jednostrannost své kresby, stlačený úhel nazírání. Předrážděnost vlastní mučené duše nedovoluje mu kresliti s pevnou rukou umělce, jemuž model je necitným vzorem tvorby, vidí část příčin své bolesti v navržených postavách, skresluje, karikuje. Klidné chvíle tvoření, záliby čistě umělecké, měl asi málo v celém životě. A tak září na byzantinsky provedeném pozadí velikých ploch krásné jednotlivosti, s vervou vědomého talentu provedené údy zmrzačených těl, studie oduševnělých hlav na pitvorných zkrouceninách trpaslíků. Širokým, smělým tahem štětce zachytil typický ráz lidový v *Našich furiantech*, řadě genrových obrazů vlnivého pohybu životních barev, spojených nitkou otřelé kalendářové historie. A sedlák Vrba z *Václ. Hrobčického z Hrobčic* není než integrující částí *Furiantů*, s tím rozdílem, že sráží se tu furiant-sedlák s aristokratem jakoby vypadlým z galerie zaprášenýrh předků, předsudek proti předsudku. V *Našich furiantech* došel Stroupežnický pevné půdy, neurovnané sice, ještě proryté výmoly starých tradic. Kvas se čistil, a kal usazoval se v ssedline dna. Ve *Vojtěchu Žákovi* slyší se ještě svist dutek staré

potmešilosti autorovy v tupé neprozíravosti Žákově. Ve *Valdštejnské šachtě* už pozoruje te rukú umělce, jež ještě tu a tam dává se svésti ke karikaturám na okraji obrazu. *Zkažená krev* vznikla as impulsem Ibsenových *Přišer*. Theorie dědičnosti, herediterní zatížení, fysický atavismus applikuje se na duši. Hypothesy nepodepřené zaručenými fakty, svrchovaně neurčité užil Stroupežnický k sestrojení svého psychologického obrázku. Nevidím v něm než přechodní, skreslenou studii, jako byly jimi *Zvíkovský rarášek* a *Paní mincmistrová*. Úplného vyhranění Stroupežnický nedospěl. Tím však také ušel možnosti zevšednělé manýry, k níž tak často osobitý sloh, jedním směrem ostře vypěstěný, vede. Dílo jeho má přes to svůj význam, třeba přechodní doby, v chudobě domácí tvorby dramatické.

KUPLET.

Sbor uvězněných titanů.

Zpívá se jako: **Nejsme sami, ale jsme dva.**

Do hlubin země
duní to temně —
o Schulzi, o Schulzi, o Schulzi můj!
hluk vniká ke mně,
bouří se země,
Moderna hrozí nám, o Schulzi můj,
o Schulzi můj!

Konec je s námi,
všechno mě mámí,
o Schulzi, o Schulzi o Schulzi můj!
těžká je rada! — —
Machar, — ó zrada!
s Modernou spojil se, o Schulzi můj,
o Schulzi můj!

K čemu ty křiky,
vždyť máme piky —
o Jaro, o Jaro, o Jaro můj,
nabodnem všecko,
muže i děcko,
nezoufej, nezoufej, o Jaro můj,
o Jaro můj!

Vytahnem' spolu
jako na Zolu,
o Jaro, o Jaro, o Jaro můj!
V zmar chásky zlostné
v Osvětě ctnostné
Zákrejs nám pomůže, o Jaro můj,
o Jaro můj!

Co to je platno,
mně už je špatno,
o Schulzi, o Schulzi, o Schulzi můj!
Toneme, hrůza!
Protivná lůza
vavříny bere nám, o Schulzi můj!
o Schulzi můj!

Neboj se brachu,
nač tolik strachu,
o Jaro, o Jaro, o Jaro můj!
Buď jako Žižka,
Panna Eliška
pomůže v Osvětě, o Jaro můj,
o Jaro můj!

Co to je platno,
mně už je špatno,
o Schulzi, o Schulzi, o Schulzi můj!
Každý mnou smejčí,
Procházka, Krejčí,
Karásek s Herbenem, o Schulzi můj!
o Schulzi můj!

Neboj se brachu,
Nač tolik strachu,
o Jaro, o Jaro, o Jaro můj!
Kobylu ková
rytíř z Čenkova —
pomůže v Dudáku, o Jaro můj,
o Jaro můj!

Co to je platno,
mně už je špatno,
o Schulzi, o Schulzi, o Schulzi můj!
Ač nejsme baby,
rytíř je slabý,
chudák se potácí, dostal už sám,
o Schulzi můj!

Neboj se brachu,
nač tolik strachu,
o Jaro, o Jaro, o Jaro můj!
Však už je lapil
Jaroslav Kvapil
Procházku rozsekal, o Jaro můj,
o Jaro můj!

Co to je platno,
mně už je špatno,
o Schulzi, o Schulzi, o Schulzi můj!
„Čech" nás zas spálil,
Kvapila chválil,
velmi nás poškodil, o Schulzi můj,
o Schulzi můj!

(Oba dohromady.)

Konec je, amen!
Pekelný plamen
o Bože, o Bože, o Bože náš,
ať spálí všecky
na suché pecky
Kritiky, Časisty, Modernu zvlášť,
o Bože náš.

A všem nám věčně
a nekonečně
ať sviti věhlasu a slávy plam,
neboť jen staří
vždycky jsou jaří,
s rytířem z Čenkova, s Kvapilem zvlášť,
o Bože náš!

(Sbor.)

A proto vzhůru,
pryč s čela chmuru,
o Schulzi, o Jaro, o Schulzi náš!
Neboť vy staří,
vždycky jste jaří,
s rytířem z Čenkova, s Kvapilem zvlášť,
o Bože náš!

Vydavatel a redaktor **Arnošt Procházka.** — Tiskem **Em. Stivína** v Praze.

M. GUYAU

Socialismus a ideál sociální.

Jistí přivrženci náboženské obnovy kladou svou poslední naději v socialismus. Idey socialistické mají, vedle nich, obnoviti náboženství budoucnosti a dodati mu dosud nepoznané síly životní. — Toto pojetí zdá se na první pohled originální, ale ve skutečnosti není než krok nazpět. Veliká náboženství světového významu, buddhismus, křesťanství, byla na svém počátku socialistická, kázala rozdělení statků a všeobecnou chudobu; to jest jedna z příčin, pro které se tak rychle rozšířila mezi lidem. Ve skutečnosti, jakmile po periodě rozšíření nastala perioda utvrzení, vynasnažila se tato náboženství státi se individualistickými, i kdyby to bylo za cenu kontradikcí: neslibovala již rovnosti než v nebi nebo v nirvaně.

Následuje, že nevěříme v žádnou budoucnost ideí socialistických; a s druhé strany nelze pojati jistého mysticismu, připojujícího se k socialismu, propůjčujícího a sdělujícího mu sílu? — Mystický socialismus není za jistých podmínek nikterak neuskutečnitelný a, dalek, aby překážel volné myšlénce náboženské, bude moci býti jedním z její nejdůležitějších projevů. Ale až dosud činilo socialismus neuskutečnitelným a utopickým to, že se chtěl applikovati na veškerou společnost, ne na tu neb onu malou skupinu společenskou. Chtěl se státi socialismem Státním, stejně jako každé náboženství sní, státi se náboženstvím Státním. Budoucnost systémů socialistických a doktrin náboženských tkví právě naopak v obracení-se k malým skupinám, ne ke spletitým massám, ve vzbuzování nejrozmanitějších a mnohonásobných sdružení v lůně velkého tělesa sociálního. Jak uznávají jeho nejpřesvědčenější stoupenci, socialismus vyžaduje od svých členů, ku své realisaci, jistý průměr cnosti, jejž možno nalézti u několika set lidí, nikoli však u několika milionů. Snaží se zříditi lidskou prozřetelnost, která by velmi zle konala záležitosti světa, ale může ještě bdíti dosti dobře nad několika domy.

Socialismus chce více méně vytvořiti los každému jednotlivci, pevně vytknouti osudy, dáti každému sumu prostředního blahobytu, vykázav mu malou celu v sociálním úlu. Je to ideální funkcionarismus a každý není zrozen, aby byl funkcionářem; je to život předvídaný, zajistěný, bez nehod a také bez velkých nadějí, bez výšky a nízkosti houpačky společenské, — existence poněkud utilitárná a jednotvárná, vedena v přímce jako podle pravítka, neschopná, aby uspokojila ctižádostivých tužeb, jež se zmítají u mnohých z nás. Socialismus, udržovaný dnes vzbouřenci, bude potřebovati, naopak, k svému uskutečnění, lidí co nejklidnějších na světě, největších konservativců, největších bourgeoisů, nedá nikdy dostatečné stravy té lásce k nejistotě, která je tak živa v jistých srdcích, která dohání sázeti vše pro vše, veškerou bídu proti veškerému štěstí, — a jež je jedním z podstatných činitelů lidského pokroku.

Každodenně se činí pokusy praktického socialismu: je to Godinovo sdružení phalansterní ve Francii, jsou to sdružení žáků Cabetových v Americe; jsou to jiná, povahy více náboženské, jako sdružení kvakerů, shakerů a j., a konečně společnosti výsobní, spotřební, úvěrní. Všecky tyto pokusy otevřeně nebo nepřímo socialistické nezdařily se nikdy než za podmínky, že jejich zakladatelé nechtěli jich příliš rozšířiti, obsáhnouti příliš mnoho lidí do své malé skupiny; uznávají všichni dnes, že jsou nuceni držeti stranou jisté intelektuálné aneb mravní neschopnosti. Socialismus se neuskuteční, než s malou, pečlivě vybranou společností. I theoretikové, kteří, spokojujíce se tím, že činili dělníka účastným na zisku zaměstnavatelovu, viděli v tom všeobecnou odpomoc, uznávají dnes, že podílnictví na zisku tvoří pomoc pro mnohé, nikoli pro všechny, že všichni dělníci nejsou dosti trpělivi ani pracoviti, aby se podrobili velmi jednoduchým podmínkám, jichž vyžaduje podílnictví. — Dostačuje dnes, když se tito pro život společenský nezpůsobilí lidé, tyto odporující individuality vymýtí z malé společnosti, která byla utvořena; bylo by nutno, postaviti je mimo zákon a učiniti z nich parie, kdyby tato malá společnost pojala v sebe svět. Socialismus zničil by se sám, jakmile by se chtěl státi universálním.

Každý vědecký objev prochází nutně třemi různými periodami: periodou čisté theorie, periodou upotřebení v malém v pracovnách, periodou upotřebení ve velkém v průmyslu. Také se stává každé chvíle, že idea jest jata ve sféře theorie, aniž může přejíti v praxi, aneb že, uskutečněna jsouc v malém

v umělém světě pracovny, ihned se zvrhá, jakmile se jedná, aby byla uskutečněna ve velkém v průmyslu. Je-li tomu tak se všemi vědeckými ideami, se vším vynálezem, týkajícím se mrtvé látky, kterou lze nám volně utvářeti, tím více je tomu tak s ideami sociálnými, s pokusy na lidské látce, tak měnlivé, tak různorodé, tak odporující. Socialisté jsou zde nejčastěji dosud teprve u theorie, — theorie velmi neurčité a velmi si odporující; až se jim bude jednati, aby přešli k praxi, bude nutno přesně rozeznávati mezi užitím v malém u vybraném ústředí, zvláště utvořeném, a mezi užitím ve velkém v Státě. Stát, který, sveden některou krásnou theorií socialistickou, byl by proti vší možnosti uchvácen, aby ji chtěl uskutečniti sám ve velkých rozměrech, nutně by se zničil. Pokusy sociálné, ještě jednou, nemohou býti zkoušeny přímo Státem, i když se opírají o ideje náboženské, a zvláště snad, jestliže ony se o něj opírají. Pokusy tohoto druhu nemohou býti než pozorovány Státem, sledovány jím s interessem, možno i připustiti, že v jistých případech má právo povzbuditi nejzajímavější z nich, podporovati je, jak to činí při průmyslových podnicích. Jsme přesvědčeni, že v budoucnosti utvoří se velmi rozdílné manifestace socialismu jako ostatně náboženského ducha. Budou tam asi různé koncepce řádu společenského, všechny stejně uskutečnitelné za odlišných temperamentů a odlišných podnebí. Lidská společnost, která dnes mimo kláštery — umělé skupeniny individuí téhož pohlaví, — představuje dosti uniformní typ, bude moci později poskytovati, díky úplné volnosti sdružení a pokroku individuelní iniciativy, velikou různost typův. Socialismus volně užitý nezaloží náboženství, ale bude moci založiti veliký počet sdružení, ovládaných ideami metafysickými nebo morálnými, jež by sdružení přijali společně. Bude tak napomáhati mnohonásobnosti, té různosti věr, jež nevylučuje, nýbrž žádá naopak, jejich volné skupení.

Budoucnost ponechá tedy myšlénce lidské vždy víc a více volnosti, dáti se všemi směry, kterými by se mohla bráti, aniž poruší práva bližního. Který je nejvznešenější sociální ideál? Je to čistě a jednoduše praxe nutných cností, nebo ještě mravnost polou neuvědomělá, mírná nevinnost složená zároveň z nevědomosti a ze zvyku? Nalézáme tento sociální typ uskutečněný v jistých končinách Východu, obrácených na buddhismus, kde obyvatelstvo je tak mírné, že projdou léta, aniž se oznámí nějaká vražda; a přece tyto končiny nezdají se nám nikterak uskutečňovati náš ideál. Je třeba, aby se k tomuto druhu pro-

střední mravnosti připojilo prostřední uspokojení nejhlavnějších tužeb lidských, hospodářský blahobyt, praktické štěstí k dosažení ode všech? To ještě nám nedostačuje, neboť zříme bez velké závisti toto štěstí venkovanů, uskutečněné v malých zákoutích Švýcarska, Portugalska, v privilegovaných zemích jako Costa-Rica, kde je bída skoro neznáma. Čeho je nám tudíž třeba? Umělci sní o životě věnovaném zúplna umění, kráse, nepřátelském nízké a praktické cnosti; tento ideál byl realisován za Renaissance; bylo tu viděti neobyčejné vzpučení všech estetických pudů, střetlé s dosti velkou zkaženosti mravní, a my netoužíme nikterak vrátiti se k této době. Je tedy království vědy moderním ideálem? Měli bychom to společnost blaseovaných Faustů, která by nebyla o nic žádosti hodnější než všecky ostatní typy sociální. Ne, sociální ideál nemůže spočívati v nahé mravnosti, ani v prostém blahobytu hospodářském, ani v pouhém umění, ani v pouhé vědě; je třeba to vše spojeno, a nejvyšší ideál bude nejširší, nejuniversálnější. Ideál je pokrok, a pokrok nemůže se bráti jediným směrem současně: kdo postupuje jen k jednomu bodu, brzy jde zpátky. Světlo nevítězí než rozzářením, zaplavujíc stín ve všech směrech současně. Tak by nebylo možno, demonstrovati výbornost náboženství důkazem, že podporuje výsledek činnosti lidské v jediném směru, na příklad v mravnosti nebo umění. Umravňovati člověka, jak to mohlo činiti křesťanství nebo buddhismus, není ještě vše, vznečovati jeho estetickou obrazotvornost, jak to činilo pohanství, rovněž není vše. Je třeba pobádati ku předu ne jednu ze schopností lidských, nýbrž celého člověka, a jedno jediné náboženství není toho schopno. Je nutno, aby každý z nás vytvořil si svoje. Není nikterak špatno, když ten, kdo si chce upraviti život podobný životu kněze, je křesťanem a i quakerem; není nikterak špatno, když umělec je pohanem. Jisto je, že ani jediné z božstev stvořených postupně duchem lidským nemůže mu dnes dostačiti; má jich potřebu všech zároveň, a ještě něco nad to, neboť jeho myšlénka předstihla jeho bohy.

Pod zvučnými klenbami starých kathedrál znělo tolik různých ohlasův a hlasů, že bylo nutno často napnouti napříč lodi nesmírnou síť, aby zadržovala v chodu zvukové vlny a aby dovolovala hlasu knězovu dostihnouti jedině sluchu věřících. Tato síť, neviditelná zdola, která isoluje slovo boží a odpuzuje každé jiné znění, je napjata nejen napříč lodí kathedrál, nýbrž i v srdci pravých věřících. Je to tato jemná a neviditelná síť, již nutno nám

nejprve zpřetrhati, aby žádný hlas vycházející ze světa nebyl zachycen dříve, než došel lidí: pravé „slovo boží“ není slovem osamělým, je symfonií veškerých hlasů zvučících společně pod klenbou nebes.

F. V. KREJČÍ

Znavené duše.

Všickni ti lidé, s nimiž se Gram stýká, zvláště z nich jakýsi dr. Kvaale, nemohou býti nijak hotovi s problémem manželství a ženy, vtipkují o něm s povrchní blaseovanosti, ale je viděti, že celé nitro jejich při tom se zachvívá, že každý z nich tam tají svou intimní tragedii. I život Grama vyplňuje veliká láska k dívce, ta je pružinou celého románu, osou jeho myšlení a cítění. Stokrát potlačená a posměchem odbytá stokrát se zase zdvihá, mučí ho za nočních chvil samoty a uvádí ve zmatek všecky jeho názory a pojmy. Člověk jiné doby by jí podlehl a rozřešil by věc přirozenou cestou, vyznáním se dívce, manželstvím či již jakkoliv. Člověk však každým coulem tak moderní, jakým je Gram, nedá se strhnouti však citem, hned tu je jeho protiváha analyse, hned se každý záchvěv citu váží a kritisuje. Věda naučila ho ničemu nedůvěřovati, vše rozbírati, hledati všude motivy a kalkulovati o výsledku. K tomu pak přistupují námitky velkoměstského světáka, blaseovaného starého mládence, jenž nerad zříká se své svobody se stanoviska požitkářství a osobního pohodlí. A tak je zmítán ubohý Gram co nejvíce sobě odporujícími proudy. Má se jí vyznati? Neví, jak by byl přijat (ač je dosti zřejmo, že ona ho miluje). A co pak? Oženiti se s ní? Tomu se staví na odpor jeho pohodlnost a zvyklosti mládeneckého života. A konečně, jaké je vlastně to manželství? Interwiewuje všecky své ženaté přátele, zavádí o tom diskusse, kolísá den ke dni mezi chutí a odporem k němu, ale tento zůstane na konec vždy vítězem. A konečně, zasluhuje ona žena oddanosti na celý život a sebeobětování se jí? Její obraz v duši jeho, věčně analysujícího skeptika, stále kolísá a mění se. Žije neodvisle a sama si dobývá chleba (je nějakou učitelkou) — dobývá si ho poctivě? Nekompromitoval by se s ní? Není to vše z její strany jen vypočítaná komedie, sprostá kalkullace

dívky, chtějící se dostati pod čepec? Není to směšno, mysliti na ni opravdově — nebylo-li by lépe zahráti jen s ní také komedii a užíti příležitosti tak lákavé?

Pojmy o lásce a manželství jsou zde, jak viděti, rozbity na padrť a rozežrány skepsí až ke kořenům. Kde je zde jednolitý, jedním směrem plynoucí proud vášně, jako ve starých dobách milostné romantiky? Proud ten bouří v hlubině nitra — neboť kdo by mohl říci, že kdy bude vášeň a láska shlazena se světa? — ale je lámán a neustále rozrážen, zašlapován. Gram chodí s dívkou, již miluje, denně a po léta, a přec je vždy na starém místě se svými hamletovskými reflexemi. V rozmluvách s ní obráží se výborně stav dnešních myslí, i muže i ženy, u něho předstíraná blaseovanost a pohrdání vůči výsledkům civilisace, u ní touha věřiti a znáti tajemství života, jejichž rozřešení on však již od vědy neočekává. Uvádím ku karakteristice úryvky jejich dialogů:

„Ale jste také tak jistě přesvědčen, že není strašidel?"

„Hm, ano. Chtěl bych ostatně, aby nějaká existovala — řekl bych bez mála."

„Ale ne, — a proč pak?"

„Inu, tu a tam zdá se mi býti svět trochu moc patentován. Všecko je tu tak hrozně rozumné a korrektní. Jen mathematika a koňské síly. — — Ostatně pro Vás není ta věc nebezpečna. — Vy věříte přece v Boha?"

„Jen abych ho také neztratila!"

„O ne. Držte si ho pevně. V několika letech přijde zase do mody."

Necítíte zde již znenáhlé odtrhování se od positivistického evangelia vědy a žízeň po mystice? Aneb ještě lépe:

„Mohl byste mi vskutku jednou něco vypravovati o těch zajímavých věcech, které věda objevila."

„Hm, ano . . . Když takto otázku kladete . . . Nežádáte přece, abych Vám vykládal o telefonu nebo spektrální analysi?"

„Ne, to snad přece není tím nejdůležitějším . . ."

„Co se týče Boha, cnosti a nesmrtelnosti, s takovými věcmi se již věda déle neobírá. To jsou problémy pro sedláky."

„Hm, ano . . . možná!"

„Když se mne jen tak všeobecně ptáte, co věda objevila, mohu Vám ještě nejspíše odpovědět negativně — objevila, že to zde a to tam a to tam a to zde *není* tak a tak. A to je samo o sobě přece právě tak důležité."

„Tomu nerozumím."

„Přece; jakmile objevíme takovou novou nevědomost, sloupneme tím právě se sebe jednu novou vrstvu hlouposti."

Smích. „Takovým způsobem byl by člověk konečně hezky důkladně oloupán!"

„Ano, ano; člověk je tak trochu oškubáván do hola!"

Typickým představitelem lidí, kteří nevyrovnali ještě své účty se střízlivou, materialistickou kulturou, kteří v ní ještě věří a měří ještě svět dle *koňských sil*, je v románě advokát Jonathan, střízlivý, praktický, ale povrchní duch, opičící se po utilitarismu anglickém a domnívající se odstraniti všecko zlo se světa utopickými theoriemi o budoucnosti, kde lidé bez přílišné práce budou míti stále plný žaludek a poslouchati telefonem opery a parlamentní řeči z kteréhokoli dílu světa. Během celé knihy je pozorovati, jak Gram se svými hlubšími lidskými aspiracemi vždy víc a více se od něho odtrhuje, až konec značí úplnou rozluku.

Láska u takové *znavené duše* jakou je Gram, nemůže než zaběhnouti na písčinu. Vidí se neschopným manželství, poměr k dívce je však takto neudržitelným, počíná si již v něm nešikovně a nezbývá než učiniti mu konec. Ale tu přijde teprve to hlavní, ta hlavní rána, jíž život člověku zasadí a zlomí duši páteř, učiní ji naprosto již znavenou. Láska, jež z přítomnosti stala se minulostí a vzpomínkou, získala náhle nesmírně na poetické své ceně, zůstala osou myšlének a citů, ale protože předmět její je nyní již naprosto nedosažitelný (ona dívka se provdala), dává tato vášeň denně a znova cítiti prázdnotu marně tekoucího života, naplňuje jej hořkostí nesplněných snů a straší znavenou duši vyvstávajícími zjevy minulosti. Gramovi zdá se za nočních chvílí, že jeho ztracená dívka je v pokoji, slyší ji vzdychati a a štkáti. Pokouší se zapomenouti ve smyslných orgiích a alkoholových požitcích — ale nadarmo. Není to rys veskrz typický pro veliké procento dnešních mužů, *nesplněný a nešťastný román lásky*, jenž z mládí až do pozdního věku otravuje a ochromuje duši v nejintimějších jejích hlubinách? Namítne se, že tyto situace byly a budou, pokud budou na světě lidé a láska — ale nedá se přece upříti, že při dnešních sociálních okolnostech, stěžujících, ba činících po většině i nemožným, sňatek z lásky, přispívají i tyto čistě intimní rysy k psychologii dnešního člověka.

Tu již máme celou řadu vlivů a podmínek, jež činí duši *znavenou*. Věda a všecky vymoženosti civilisace nepřinesly ji než

sklamání, nic jí z této strany již neimponuje — to je skutečně stav, jenž se počíná zmocňovati dnes všech mysli. A *názor světa,* vědomí jeho účelu a úkolu života? Pouhé velké *nic!* A druhá věc: nitro vášněmi, jichž střediskem je *žena,* rozrvané a stále kolísající mezi mdlou resignací a záchvaty žízně po štěstí. A třetí: *sociální* a *fysické podmínky,* šněrující individuum všemi směry, dávající mu cítiti jen jeho nepatrnost v celkovém chodu společenské machinerie a odkazující jeho nervy na neustálé horečné podněcování alkoholem a nikotinem. A tak pokračuje degenerace ze dvou různých stran. Shora na ni působí všeobecná smutná kulturní situace, zdola, od kořenů, podrývána je životní síla nezdravým životem těla a nervů. Krev ubíhá všemi směry, duševní a tělesný bankrot je neodvratný — —

A v takovéto chvíli uhodí na *znavenou duši* — *vlivy mystiky a víry.* Nežli docela klesne do víru vln, jimž chrániti se nemá již síly, chce zkusiti přece ještě pevnost posledních stébel, jež jí ze břehu kynou. U Grama jsou to nejprve spiritistické, occultistické a j. theorie, které ho vábí, protože se představují jako eminentně moderní. Nedospěje ovšem dále než k tušení, „že na těch věcech něco je", ale jeho vyčerpaná a degenerovaná soustava nervová je dobrou pastvou pro tyto vlivy. Černá propast mystiky ho vábí neodolatelně dolů, duch sjíždí po klouzavé ploše sofismat, a nežli se naděje, stojí již před ním muž církve, ukazující mu cestu ke klidu a spokojenosti duše v náruči dogmatické víry. Všecko, co moderní vzdělání nakupilo, nejprve se vzpírá. Jak? Zase k dogmatům a starým hokus-pokusům? Což není jiné cesty? Ale odpor ten je stále slabší (v románě *Garborgově* nejsou tyto vlivy roztříděny, nýbrž ve směsi tak, jak je tekoucí proud nese) a stanovisku náboženskému činí se vždy větší koncesse. Důvody přítele pastora počínají Gramovi více imponovati než povrchní úšklebky, jimiž odbývá positivista Jonathan „náboženskou reakci" — alespoň má s pastorem společné skeptické stanovisko vůči vědě a filosofii. Věda ukazuje jen neustále, že nic nevíme, a jakým právem může se vyvyšovati nad víru a kritisovati ji? A představa víry přináší duchu úpadku propadajícímu, tolik sladkých stavů, tolik rozplývavých extasí pro mozek, jejž unavily již tvrdé pojmy! „Ježíš, ženich duše", „Madonna" se svou mystickou ženskostí, svátost oltářní, splynutí s neznámými tají, ty a podobné představy svádějí duši na stezky od dětství opuštěné. Hraje v tom všem úlohu stále *nálada* a ne rozumové přesvědčení. Moderní světák Gram sní konečně o tiché vůni zapadlých kaplí a starých

biblí. Dříve ještě kokettuje trochu s buddhismem, ale brzy poznává, že změkčilá jeho povaha není schopna tvrdého odříkání. A rozumový stav je vždy zoufalejší. Ovzduší tohoto konce století prosakuje všemi jeho póry, věda a dnešní jeho vzdělanost vzbuzuje na konec jen pohrdavý úsměv, společnost odpuzuje svou vládou lidí tuctových a povrchních, a budoucnost? Sociální revoluce, vláda mass, uniformita celého světa, pak ještě několik milionů let a hasnutí slunce, tma, zima, konec — — —

Duševní a tělesná miserie dosahuje vrcholu. Žízeň po smrti, nicotě je konečný výsledek ku kterému směřují všecky tyto více či méně perversní stavy duše. Gram si již opatřil od svého přítele, dra. Kvaaleho, láhev morfia pro všecky případy. Po hladkém srázu jede se již se závratnou rychlostí, konečná katastrofa zdá se již neodvratna. Gramova znavená duše potácí se nad propastí, příliš slabá, aby bídu svou ukončila. Jiná *znavená duše*, onen dr. Kvaale, ukazuje však více síly. To je typ, onomu, jejž Gram představuje, ve svých vztazích k dnešní kulturní situaci zcela podobný, (trpí všemi dnešními ranami rozumu a kultury, trpí patrně též hrozně manželstvím) — ale je to na rozdíl proti Gramovi jako osoba karakter v tvrdých hranách stavěný, drsný, ale hluboký. Zevnější cynism zakrývá hrozné jeho vnitřní tragedie, které se dají jen tušiti. A tento člověk — přímočarnější a důslednější než Gram — učiní též jediný důsledný konec, sklenicí morfia. Gramovi píše, že v případě existujícího pohrobního života se mu zjeví. To je poslední úder pro Gramova na všech stranách změklého a zbankrotělého ducha. Nervové záchvaty hraničící na choromyslnost, úplné poddání se černým stínům mystiky, všeobecná kapitulace na všech stranách. A co ještě schází, dokonči — pastor. A uštvaná duše Gramova sklouzne zlehounka do lůna církve, zavře oči před světlem rozumu a analysy, pod jehož paprsky nemohla nalézti klidu, a uspává se v klidný dřímot na podušce dogmat. Dá se zapsati do dobročinných křesťanských komitétů, najde tam dívku, již miloval, nyní také *znavenou duši*, uštvanou a sestárlou ženu — a ve společnosti zbožných tichošlápků bude hleděti dokončit život, jenž ve světle dnešní kultury byl mu nesnesitelným. Ale nemůže to býti žádný život, bude to jenom vegetování.

V závěrečné rozmluvě s dr. Jonathanem je typicky a shustěně představena konečná tato rozluka ducha, zabočujícího na dráhu reakce, od ducha spokojeného svými povrchními osvětářskými frásemi:

„Vy jdete ke kněži?“

„Emancipoval jsem se,“ odvětil jsem. „Opouštím staré fráse. Hledám upokojení pro svou duši — tam, kde ho je lze nalézti.“

„Tedy přece,“ mumlal.

„Buďte s Bohem,“ řekl jsem, chtěje jíti. Postavil se mi do cesty.

„Pokládal jsem Vás za muže“, pokračoval, pevně odhodlán, vylíti svou žluč, — „za jednoho z těch, kteří se ohýbají, ale nelámou. Byl jste tedy přece slib, měl jste nebezpečnou zlomeninu v páteři. Fin de siècle; agonie de la bourgeoisie . . . Lituji, Grame. Ale nelze snad jinak. Unavení jdou ke kněži. S Bohem.“

„Sklonil jsem se,“ odpověděl jsem, „poněvadž jsem se nechtěl zlomiti. Jděte tam a učiňte totéž. S Bohem!“

Takovým způsobem soustřeďuje a spodobuje postava Gramova všecky hlavní nemoce století, především ovšem onu, již zoveme přesycenost kulturou, a i směr, jímž své *znavené duši* dává padati, odpovídá nejmodernějšímu rysu u nejvyšších a nejrafinovanějších vrcholů dnešní kultury: směru, ať již ho zveme novokřesťanským, novospiritualistickým, či jakkoliv, v podstatě své *reakčnímu*. Vystihnouti hlavní praemissy a podati karakteristické linie tohoto pochodu podařilo se *Garborgovi* s uměním, jež pozdvihují jeho knihu vysoko nad jiné pokusy tohoto druhu (na př. *Bourgetovy* v *Mensonges*, *Le Disciple* a *Cosmopolis*), a jež opravňuje mne ku přání, aby se tento *Werther* fin de siècle dostal co nejdříve do rukou českého čtenářstva.

OTOKAR BŘEZINA

Svůj žal jsem položil . . .

Svůj žal jsem položil na stůl tvůj oběťní,
o Teskná v záři hvězd a v světel písni ranní,
jež tiskneš v tajemství svůj prsten pečeťní,
paprsků ztlumených a spících zvuků paní!
V květ snění uvadlý tvůj soucit rosou dých
a v lože vlhké slet mi,
když v němé bolesti jsem poklad hodin tvých
jak černé krystaly ti vylamoval ze tmy!

Když střel se blankyt můj mlhami zatížen
nad smutkem neznámých a nepřístupných moří,
a sbor mých nadějí, jak zástup bledých žen,
kol mého lože stál a plakal v tichém hoři.
Ze zahrad věčných jar když úsměv vál mi v tvář,
jak hudba stínů v sadech,
a život můj se třás, jak v jeho zrudlou zář
z bran otevřených Tajemství by průvan zadech.

Když náraz věčných sil mou duší spěněn vřel
hnán tíhou zničení a galvanismem bolu,
jenž mlnem žíravým se střebe v život těl
a zemí obíhá od polu krouže k polu,
v žeh jisker prokmitá se v řasách jemných cev,
do uzlů žil se slívá,
a pulsem zrychleným na žhavou tepe krev
a škálou bolestí po strunách nervů splývá.

A v tichu dráždivém když v němém zápase
vln jemným přílivem narážel v bytost moji,
jak chvění magnetické jehly v kompase
mou duši zastavil a k svému táhl zdroji.
A sklíčen tušením, jež úzkost provází
a v těžký soumrak šíří,
proud jeho cítil jsem, jak v krev mi přechází
a k polům Tajemství mi žití jehlou míří.

RICHARD DEHMEL

Masky.

Ty nejsi to: ty šedý templáři
v pancíři, na nějž svítí paprsky
pestrého sálu s klamným zachvíváním
malují tajuplné písmeny:
tvůj zrak je černý, nech jen hledí zastřeno:
Ty nejsi to -- než Já jsem Ty.

Ty nejsi to: cikáne s houslemi,
jenž dívě dává krvácet své písni v budoucnost,
tvůj rudý vous je zakroužen jak větve pralesu,
kol kterých kouřem praštící žhnou jitřní ohně:
tvůj zrak je šedý, nech jen masku svoji zastřenu:
Ty nejsi to — než Já jsem Ty.

Ty nejsi to: snů královno, ty mořské růže
máš v oblakově černé spleti vlasů
a žlutý asphodelos a pak skabiosy,
jež tmavší jsou než purpurově tmavé noci:
tvůj zrak je hnědý, nech svůj závoj zastřený:
Ty nejsi to — než Já jsem Ty.

Ty nejsi to: můj plavý Pucku kabátek tvůj
je příliš krátký pro tvé dívčí nohy,
je vidět přece, že tvou jasně zvučnou hůlku
hlavička korunuje umrlčí, ty drzá malá:
tvůj zrak je modrý, ano nech svou larvičku jen zastřenu:
Ty nejsi to — než Já jsem Ty.

A Ty, jsi Ty to: domino ty v zrcadle,
v kteréhož zraku barvy jako moře kolísají,
ty tváři bezmaská: dej pečeť sem,
jež projevuje dno mi tvojich myšlének:
jsi ty to sám? Výraze — ty mi přikyvuješ:
základná pečeť — masko — Jseš Já Ty?

Nocturno.

FR. MERTA

— Miladě —

(Fr. Chopin, op. 9. č. 2.)

Tvé prsty růžové sáhly v běl kláves,
a struny mých housli se počaly chvíti:
Dech teplého vánku do černa vzduchu
věje
prohřátý vášní zašlého slunce
a prosycen touhou blízké noci . . .
A vášeň vzrůstá,
a touha šíli,
má duše za ní se plíží,
k objetí rozpřahá sílu mdlých paží
a vibracemi strun
mou rukou zvířených
pláče a kvílí
a líbá duši Tvou,
jež v akkordech mollových naříká
záchvěvy kovových strun,
jež třesou se
úderem růžových prstů Tvých, drahá —

A duše má zpívá v duši Tvou
a líbá slzy Tvých očí — —
A duše má líbá duši Tvou,
s ní pláče, naříká, vzdychá,
ji líbá v horečném objetí tonů
a klesá v parfum Tvých vlasů . . .
Má duše prolíná duši Tvou
ve sladkých akkordech,
jež chvějí se večerním tichem . . .
A žhavé polibky našich duší,
a spleť našeho bytí
těmi snivými výkřiky tonů
šíří se v prostor,
rozplývá se ve vlnách času —
zmírá —
v Neznámu hyne . . .

FRANS ERENS

Sen.

V noci, za bílého světla měsíce.

Na cestě široké a jasné, podél lesa, v bílém světle měsíce, stanula řada povozů černých.

Pomalu z povozů černých vystupují ženy v žluti, od hlavy až k nohám ověseny závoji průsvitnými a černými. Svisly ruce masité a bledé s třpytnou oblostí.

Povozy pryč.

Ženy na koních, sedící s muži na pohybujících se hřbetech klusajících koní.

A jako v cirku jedou do kola, do kola, v trysku, za hraní cirkové hudby.

Nyní se vzpínají koni, přední nohy ve výšce, zadní nohy dole, a dále se pokračuje tak ve vlnivém skoku.

Spěchají, spěchají, za spletí ramenou, za šumu oranžově-žlutých nočních šatů, za poletování závojů v bílém světle měsíce.

Pryč jsou jezdci, jezdkyně, zmizeli s hřbetů koní, kteří se vztyčují a sklánějí v rythmickém skoku.

A tančící koni pouze, dále těkající v kruhu s bezzvučným tepotem kopyt v bílém světle měsíce v tichu noci.

Sněhem pokryty jsou hřbety koní, kteří se shýbají a zdvihají v neslyšném pohybu, a řítí se a řítí se v kroužicím běhu.

Pryč jsou koni.

Bezzvuká cesta. Mlčící les, prorážející v bělojasné noci.

LOTHAR SUCHÝ

Noc, brunetta vášnivá . . .

Noc brunetta vášnivá v černé mantile,
hvězd brillanty třpitivé ve vlase,
mlčící Vídní plíživě toulá se,
v mé okno se dívá unyle.

A cítím pařfum její opojivý
jak vál by z květů, jež ve hrobkách zmírají,
a planoucí oči její mi kývají,
že za ní musím jak somnambul snivý.

O milenko, noci, zrak můj ztrhaný
v tvých očí ztopím závratných propastech,
mou horkou hlavu, v níž nervy jsou zcuchány,
v svém dechu mrazivém mi schladit nech.

O v hlavě té šílí to blouznivě
a s pláčem jásá dissonance zoufalá,
tak jak by kdes v zakletém zálivě
bouř citů usedavě plakala.

A myšlénky jak v staré tragedii
intrikán s dýkou jedem nassátou
se za mnou plíží s rukou napjatou
a bodají a v duši skepticky ryjí.

O milenko, noci, ochraň mne v loktech svých,
jež vášní divokou chví se unyle —
o spolu budeme blouditi v ulicích,
má čarodějko v černé mantile!

Absurdné.

F. DE ROBERTO

„ . . . Třeba nicméně uznati," pokračoval Ettore Baglioni, za sympatické pozornosti svých mladých přátel, „že jsme uspůsobeni dosti podivně, a že, když štěstí nám prchá, největší překážka k jeho dosažení tkví v nás samých, v nesnášenlivostech, v odporech této naší nevysvětlitelné povahy . . . Řekl jsem vám správně, že láska oné ženy byla pro mne, u velmi temné době mé existence, božským nepenthem, životním elixírem, rozkošným

pramenem, z něhož ukájí chtivě svou žízeň vypráhlý poutník, který již klesal v mdloby na rozpáleném písku, v očekávání vejití do věčné a nekonečné Oasy. Když jsem porovnával nového člověka, jakého tato vášeň ze mne učinila, s žalostnou dřívější osobou, o krvácejícím srdci, zachmuřeném duchu, roztříštěných energiích, cítil jsem, věru, jak se mi rozšiřují prsa jako při vdechování nejčistšího vzduchu na alpském vrcholu po projití bahnitou maremmou; ale silnější blaha byl vždy strach, že se tato neuvěřitelná metempsychosa zhroutí v osudný návrat k nešťastné existenci z dřívějšku. Záviselo snad ode mne zabránit tomu? Kdyby mne tato žena, která byla vším mým blahem na zemi, nebyla více chtěla, byl bych snad dovedl zadržeti novou zkázu? . . . To jsem jí říkával častěji. V nadšených hodinách — jak uprchlé! ale vždy vycházející — které jedině měřily pro nás čas, když jsem nemohl pochybovati o skutečnosti podivuhodnější každé chiméry, když se něžnost rozplývala v touhu, které nestačily již pocely, mající však potřebu překypěti v pláč, říkával jsem jí, pohlížeje jí do očí a drže ji za ruku: „Přestaneš-li mne kdysi milovati, řekneš mi to, není-liž pravda? Víš, neboj se, že se vzepru, že ti budu překážeti, že ti budu vyhrožovati. Přijmu od tebe vše. Není slova, vyšlého z tvých rtů, jež by nebylo drahým a žehnaným, hodným ponížené poslušnosti. Chci říci, že bych onoho dne myslil, že procítám po krásném snu, jednom z oněch růžových snů, které zanechávají na dlouhou dobu duši oblaženou a jakoby vonnou. Uznal bych, že nelze vždy sníti, uviděla bys, že bych se umoudřil. Ale ty mi to sdělíš upřímně? Nebudeš jednati jako jiné, ty, která se tolik od jiných líšíš, nebudeš jednati jako ty, jež lhaly z vrozené špatnosti nebo z falešného soucitu, krutějšího ve svých následcích, než divoká nenávist? . . .“ Tu, snažíc se udusiti tato truchlivá slova, ovinouc mi ruce kol krku, hlasem přerývaným vzlykáním odporovala trpce, říkala mi, že nemám práva o ní pochybovati, působiti jí takový bol; a její slzy mísily se s mými — přesladké slzy, blahodárná rosa, ovlažující zamilovaná srdce a osvěžující květ naší vášně. Ale se zraky sklopenými a napjatě upřenými na jeden bol, ztlumeným hlasem, jakoby mluvila k sobě, pokračovala, že spíše to budu já, jenž ji přestane milovati a opustí . . . Ach, jaké úsměvy vstoupily mi na rty! hrdá vyzvání, která jsem metal do tváře času, životu, smrti! Já jí opustit? Ale což ztroskotanec, ztracený uprostřed bouřného moře, opustí snad trám, kterého poštěstilo se mu za-

chytit se? Ale znala jen, čím mi její láska byla, cenu, jakou jsem přikládal pouhému jejímu zjevu; vzmach hrdosti, který mne povznášel nad veškeré člověčenstvo při pouhé myšlénce, že si mne povšímnula? . . . Jakou silou necítil jsem se prodchnut! Jak bezpečně pohlížel jsem na budoucnost! . . . A jak jsem se klamal!

„Vy, kteří dovedete čisti ve své mysli, kteří necítíte závrati při stoupání na dno propasti svědomí, kteří se nehrozíte poznati nejtemnějších skrytů, pochopíte, co vám řeknu. Onen duch předstihování-se a obětování, jenž nedovoloval připustiti žádnému z nás možnosti zemdlení-se, ale jenž nám dával tvrdošíjnou předzvěst opuštění, které utrpíme, skrýval popud k egoismu, značil, že každý z nás se považoval za schopnějšího lásky než druhý, za upřímnějšího ve svých citech, za šlechetnějšího a do jisté míry za hodnějšího . . . A opravdu, když jsem se rozhlížel vůkol sebe, když jsem zřel ostatní muže, jimiž byla obklopena, myslil jsem si věru, vzdor důvěry, kterou jsem jí projevoval, že by si mohla někoho z nich povšímnouti. Zakusil jsem více než jedenkráte první hryzy žárlivosti, ale mraky, ohrožující jasnost mého duševního nebe, se rychle rozprášily. Z toho neb onoho důvodu, nebyl žádný z těchto mužů příliš nebezpečný; cítil jsem, a ona sama mi říkala, s oním přízvukem upřímnosti, jenž se nelíčí, že jsem povýšen nad ně všechny.

„Jednoho dne, však, objevil se jeden, při němž mne onen druh šestého smyslu, jenž zjednává tak zvané intuice, upozornil, abych se měl před ním na pozoru. Vzdor přemluvám sebelásky, poznal jsem se sevřením srdce, že tento člověk platí víc než já. S některého hlediska, považoval jsem se mu alespoň za rovna, ale on měl nepopíratelné přednosti: byl mladší, způsobil o sobě řeči jako o mnohoslibném duchu, a — vlastnost, jež zajisté více než kterákoliv jiná působila na ducha oné ženy — býval šťastnější v lásce než já. Já ji zvábil svými boly, ale jeho štěstí muselo docela jinak účinkovati na její obraznost. A se srdcem stále stísněnějším jsem poznával, že obávaný výsledek se dostavoval . . . Je nyní třeba, abych dal na toto místo poněkud důraz, poněvadž byste již nepochopili, co pravím. Její láska ke mně nebyla již vychladlá, dávala mne vždy výmluvnější její důkazy, neměl jsem naprosto ničeho jí vytýkati; ale z jistých otázek, které mi dávala vzhledem k tomu člověku, z jistého výrazu, jakého nabýval její pohled, když se o něm mluvilo, z jistých jiných znamení, ještě útlejších, chápal jsem, že onen

zjev zaujímal její pozornost. V jiném věku, anebo prostěji za jiných duševních stavů, nebyl bych si snad ani povšimnul oněch známek; ale vycházeje z trpkých zkušeností, s bolestným poznáním smutných sentimentálních procesů, jež posléze roztrhnou jednu duši od druhé, nemohl jsem popírati významu oněch symptomů. Kdyby se byl onen člověk pokusil úsilně rozvinouti vlastní svádění, co by se bylo přihodilo? . . . Neodvažoval jsem si odpověděti; nicméně viděl jsem zřejmě, že můj klid, mé blaho, závisí na tom, aby ničeho neučinil, aby mi ji odňal.

„A to zrovna bylo neočekávatelné. Co mu mohlo překážeti, aby se nepokusil o toto dobrodružství? Neměl vůči mně žádné povinnosti: znali jsme se trochu, ale aniž jsme byli tím, čemu se říká přátelé — a jak ještě! . . . Myšlénka, že ona žena nebyla svobodná, vášeň, jejíž předmětem mne všichni znali, byla by mohla zadržeti každého jiného — vyjma jeho. Měl theorie dobyvatelů z řemesla, kteří se vysmívají vášni, podceňují ženy, pokládají je za schopny všeho — důvod, pro který se jim tyto podivují. Pak byl si patrně vědom svých předností vůči mně; pak při jeho zkušenosti v těchto věcech zajisté mu postačila pětiminutová návštěva, aby poznal, že není jí kýmkoliv . . .

„Představte si tedy bol, jemuž jsem byl vysazen. Kdyby se něco osudného bylo uskutečnilo, kdybych byl zpozoroval, že ona žena je již jeho srdcem, nevím, co bych vytrpěl, ale zajisté bych se byl zresignoval. Než myšlénka, že vždy lze zameziti mému neštěstí, uváděla mne v horečku. Bylo by bývalo pošetilým, obviňovati ji pro pozornost, kterou si onen člověk znal získati; stál jsem před lidským a přirozeným faktem, nevinným a snad ještě nevědomým; s velkou pravděpodobností, kdyby byl podnikl útok, byla by mohla odporovati a zvítěziti. Ale nechtěl jsem ani, aby byla podrobena zkoužce.

„Potlačuje tudíž úzkostlivost, zžírající mne, uchyluje se k drobným úskokům, snažil jsem se zvěděti, zda se onen člověk u ní vytrvale objevuje. Navštívil ji dva či třikráte, v dlouhých přestávkách; jednoho večera v divadle, navštívil ji v její lóži a zůstal tam po jedno meziaktí; na to se již nedal spatřiti. A místo aby se utišil, můj nepokoj se zdvojnásobil. Zajisté víte, že jeden z prostředků, k němuž se svůdci uchylují zhusta a se šťastným výsledkem, jest, že se tváří lhostejnými, že dělají drahotu, že se líčí vzdálenými cíle, k němuž naopak směřují všemi svými silami. Měl tedy raffinovaný výpočet, dle kterého jednal? Zanedbával ji snad, aby vzbudil větší touhu po sobě? . . .

Nemoha jinak vypozorovati jeho hry, vyhledával jsem ho, setkával jsem se s ním častěji než dříve. Kdysi, když jsme byli spolu, řekl mi, že odjíždí, že bude asi po mnoho měsíců vzdálen.

„Neměl jsem se vzmužiti? Na jeho místě, kdybych byl toužil po oné ženě, byl bych se mohl od ní vzdáliti? Předpokládati, že výpočet dosud trvá, bylo trochu nesnadno; a výpočet ten mohl se také minouti s cílem, přinésti výsledky zcela opačné! Nicméně nebyl můj klid za jeho nepřítomnosti nikdy úplný: předvídal jsem nová muka při jeho návratu. Vrátil se, a ve třech měsících učinil ji jedinou návštěvu. Jednoho krásného dne propukla zpráva jako puma: zmizel s dámou z naší společnosti.

„Měl jsem si tedy uvolněně oddechnout, není-li pravda? — a také jsem si oddechl. Než v nitru mého vědomí, ale vlastně v nejzadnější hloubi, kam nevnikal žádný odlesk zevnějšího světla, nadcházelo něco nenadálého, jež kladlo do každé mojí myšlénky jako kvas nespokojenosti: absurdnost, naplňující mne ohromením. Ponenáhlu se rozptýlily mraky kol tohoto tajemného výkonu. Pozoroval jsem, z jedné strany, své city k oné ženě, neocenitelný význam, který jsem přikládal její lásce, neslýchané blaho, kterého jsem se považoval za účastna, zveličuje je neustále, až jsem o něm někdy pochyboval. Z druhé strany stál fakt, že se nepokusil, aby mi ji odňal, ačkoli dělal to řemeslo, ačkoli mi nebyl ničím povinnován, ačkoli se mu tento podnik nemohl zdáti zoufalým. Proč tedy ne? Patrně, poněvadž ho podnik ten nevábil, poněvadž ona žena nebyla předmětem jeho touhy. Nuže, myšlénka, že takový znatel, jako on, necenil stvoření, v něž jsem uložil všechnu svou chloubu, všechnu svou hrdost, jehož vlastnictví vnuklo mi domnění, že jsem předmět závisti celého světa — to byl počátek mé nespokojenosti. Byl bych měl zajásati, vida se vzdalovati nebezpečí, a zatím cítil jsem se pokořeným, odkryv, že můj pojem o ní nebyl sdílen od toho, který by mu byl dodal autoritativnosti. Kdyby byl po ní zatoužil, byl bych snášel pekelná muka; poněvadž ji pohrdl, ztratila jaksi v mých očích část své ceny, počal jsem se již domnívati, že jsem ji povznášel výše, než zasluhovala, že jsem se poněkud příliš snížil, že jsem se učinil směšným takovým přepínáním . . .

„V onom okamžiku nepřestal jsem ji zajisté milovati, ale byl to první symptom znenáhlé evoluce, vykonavši se v mém duchu a skončivši tím, že mi vyrvala onu ženu ze srdce! . . ."

ARNOŠT PROCHÁZKA

Immoralita v umění.

Otázka morality či immorality v umění, nerozřešená a spletitá, stýká se s jinou, rovněž dosud definitivně neprojednanou a živou: otázkou sociability v umění. Vychází se, při klassifikování děl uměleckých mravnými či nemravnými, vždy od předkladu — ovšem, s allureou kovově pevné pravdy — že umění je sociabilné, to jest v tom smyslu totiž, že vzbuzuje ve čtenáři stejné pocity, nálady, tužby, jaké liči, že vzněcuje v něm, především, pud nápodoby, slovem, že stává se mu vzorem. *M. Guyau* tuto thesi hlavně hájí. Usuzuje, že l'art étant par excellence un phénomène de sociabilité, — puisqu'il est fondé tout entier sur les lois de la sympathie et de la transmission des émotions, — il est certain qu'il a en lui-même une valeur sociale: de fait, il aboutit toujours soit à faire avancer, soit à faire reculer la société réelle ou son action s'exerce, selon qu'il la fait sympathiser par l'imagination avec une société meilleur ou pire, idéalement représentée (*). Zdá se mi však, že při závěře té přehlíží se (aneb aspoň málo váží) důležitý moment: literatura (o té se zde předem jedná) je sice ve svých jednotlivých dílech produktem vždy jediného člověka, části množství — ale také výtvorem své doby, svého prostředí. Totiž, život a literatura se stýkají ve svých vlivech vzájemných, splývají a slučují se. Adoptovaná a chutnaná díla jsou jimi právě proto, co v nich typického, obecnost, celek, respective některý jejich proud a směr, zhustěně předvádějícího — ovšem, zajisté s modifikací, personellnou intonací svého původce, deviací v určitý záhyb (nebo objektivity, naprosté a studené, v díle uměleckém — i v sebe zkomolenějším — nikdy není!): a tím jsou zase jedinečná. Sociabilita tady spočívá výlučně v rozkoši, vyhledávati a viděti zobrazeny části sebe sama, toho ovzduší a území, na němž se pohybuje čtenář, té společnosti, k níž přísluší, a poznávati při tom, jak jeví se autoru spisu, s jakého bodu společné perspektivy na vše to hledí. Společná perspektiva: neboť spisovatel stojí ve stejném okruhu, jako čtoucí, společenských názorů, soudů, cenění a duševních disposic: liší se od sebe leda právě tím, že jeden snad stojí více v pravo, kdežto druhý ku středu se převahou nakloňuje. Jiného zde není. To je literatura, již se dnes říká *sociálná,* a která je dnes hledána, chutnána, velebena — množstvím. *Státné umění,* řekl

(*) L'Art au point de vue sociologique.

by můj filosof. Pokud pak do tohoto okruhu patří, může literární práce, následkem své sociability, hnáti čtenáře své tím či oním směrem, upravovati, více či méně, dané, jako sama z něho vyšla a jím byla, z části, zase více či méně, podmíněna a vsměrněna. — Ale, nezaráží-liž tu jedno: jsou knihy, díla umělecká, aestheticky souzeno, třeba hodnoty závratné výše, která však množství, většina odmítá, zavrhuje, potupně hanobí. Jsou škodna, nebo nejsouce shodna ve svém jádru s tím, co ona cení, váží si, podporuje, neprospívají celku — a proto říká se o nich: jsou immorálna. Díla taková byla vždy. Rozjitřená lůza intellektu vrhá se na ně v divoké štvanici. Hubí v nich nepřítele — jsou jí cizí, nepochopitelna, přicházejí z nepoznaných zemí, jsou jí invasí „barbarů", zvracujících všechny ustálené normy, opovrhujících všemi tradicionelnými způsoby, odkopávajících všady uznávané zákony a konvence. To jsou umělecká díla, která jako hořící majáky a chrlící sopky vzpínají se v nechutnou vlažnou šedivost mlh přijatých a šetřených pravidel a vzájemností massy, díla duchů hrdých a silných, kteří měli odvahu a „ničemnost", říce hlasitě *své* myšlénky, *svá* přesvědčení, *své* naděje, *své* touhy — kteří netřásli se bázní žen, obnažice pýchu *svého* těla, vrhnouce slunce poznání v hlubiny *svého* nitra. Ukazují zapadlé světy, odhalují kvasící rány — ale také odkrývají nové země, nesou neviděné až dosud květy. Co jim také celek, obec, společnost, stát, usance, zákony?! Jsou dnes zařízení, která jejich poznání, jsou dnes kasty, které jejich blesky zasahují, zraňují, podrývají, zvracují. **Individuum** však zde vítězí, **svobodný duch** zde triumfuje. A nad to více: l'acte ayant apporté une satisfaction intégrale à l'individu, l'acte sert l'espèce — jak soudí dobře p. *Adolphe Retté* (*) —, na cestě k úplnému uvolnění, má za výsledek posléze dokonalejší její vývin. Je fakt: nejnebezpečnější a nejmocnější zbraní je myšlénka. Nezmírá símě, jí rozsévané, i když za století teprve vzkličuje a vzrůstá v plod. Může způsobiti zlo, avšak pouze na omezený čas, než přijde *její* doba, užívá-li jejího vtělení, knihy, díla uměleckého, intellekt nízký a špatný. Praví *Nietzsche*; es giebt Bücher, welche für Seele und Gesundheit einen umgekehrten Werth haben, je nachdem die niedere Seele, die niedrigere Lebenskraft oder aber die höhere und gewaltigere sich ihrer bedienen: im ersten Falle sind es gefährliche, anbröckelnde, auflösende Bücher, im anderen Heroldsrufe, welche die Tapfersten zu *ihrer* Tapferkeit herausfordern (**). V tom je vlastně všechna

(*) Réflexions sur l'anarchie. (**) Jenseits von Gut und Böse.

otázka a rozpor. Množství volá a protestuje do immorality — nebo co *jemu* není konformním a užitečným, to tupí se také nemravným. Morálné zaměnuje a klade se za rovno s obecně prospěšným. Ale individualita, žijící *svůj vlastní*, bohatý a rozvětvený, třeba bolestný a pochmurný život — a kdo, z vzácných a řídkých duchů, nežil by mezi těmi maličkými a páchnoucími, za jejich poutech a omezenostech životem, pod olověným nebem, v končinách sociálných a náboženských názorů, které dávno překonal, zatím co *jeho* nejvlastnější horizonty a zaslíbené země jsou nedozírné dále a nevysnitelné nádhery! — synthetisující ve *svém* mozku *nový* život, utvářící *nové* hodnoty, bořic a zavrhujíc staré, od tisícileti ctěné úsudky a pravidla, musí nutně naraziti na odpor, opovržení, odsouzení, kletbu massy. Nectí tradic! Nešetří zákonů! A co více — plije na konvence! Ano, konvence: ty jsou světější než všechny tradice, nedotknutelnější než všechny zákony — to je to sacrasanctum davu, to je ten okov, který jej drží v mezích, bič, který drží stádo v hromadě, činí je krotkým a učí je býti obecnu užitečným, povolným, nápomocným. Surrogát, který mu nahrazuje morálku. Má-li pak umělecký a svobodný duch v sobě tvůrčí chaos, má-li sílu a *vůli*, aby zrodil nové světy a nové hodnoty lidského bytí: náraz, který tím působí na celek, bouří v tom chuť odvety — všeobecno jej vyvrhuje, hanobí škůdcem, vypaluje mu v čelo zločinské znamení hanby. Dotekl se konvencí! měl „drzost", odhaliti své, *jenom své* nitro! Odvážil se míti *svou* vůli a *svou* morálku! Tady tkví všechno. Co největšího kdy lidský duch, co nejskvělejšího umění zrodilo, bylo vždy v odporu s názorem a zvyklostmi davu. Ty veliké, světlé, planoucí momenty tvůrčí práce lidského ducha, jeho nejvzpjatější a nejvznešenější činy, byly vždy od massy kaceřovány, u vášnivé nenávisti a šíleném odporu malého proti velkému, slabého proti silnému, sluhy proti pánovi, nicméně mu unikajícímu, anathemisovány. Je po každé málo exquisitných a jemných myslí, jež se hrouží v takové výtvory — *své* svaté písmo! — jež kráčí bez zachvění a závrati v obzory, jimi otevřené, aby snad samy také objevily nová pásma. Tvrdá roztržka, krvavý rozpor mezi beztvárnou a slepou massou a mezi individualitou, chtějící žíti svůj vlastní, jedinečný život, mající vůli a moc, býti si makrokosmem, přes všechny hráze a závory se přenášející *svou* silou a rostoucí v závratné a nebeské výše, dnes, kdy klerikálná reakce a demokratická nivellisace na šablonu prostředního, malého člověka pro-

středních a malých potřeb, z dvou různých stran plným prudkým proudem se valí přes kultury tisíciletí, sápajíce se na jejich nejvyšší a nejčistší vrcholy, pociťuje se dvojnásob silně a mučivě. Vědí to všichni a trpí tím všichni myslící v strastných obavách, byla to nejtěžší starost jejich jediného *proroka*: nové a veliké otroctví má se připraviti lidskému duchu, nová a těžká pouta se mu kují — nulla massy chce slaviti vítězství! Také umění má k *tomu* sloužiti: jeho *demokratisace* již počala pod rouškou tak zvané sociální tvorby, pobádavé a vůdčí pro stlačené mozky. Ono, které jest a musí býti vždycky tolik hrdé a exklusivně *aristokratické*, ono má býti degradováno k roli venkovského kantora! Ce que je reproche au naturalisme ce n'est pas le lourd badigeon de son gros styl, c'est l'immondice de ses idées; ce que je lui reproche, c'est d'avoir incarné le matérialisme dans la littérature, d'avoir glorifié la démocratie de l'art! — ta hořká pravdivá slova p. *J.-K. Huysmanse* (*) mají snad v nejbližší době míti svou drtivou platnost pro vřechno umění! Těm, kdož vidí toto nebezpečí a cítí tuto hrůzu, těm málo duchům nastává přísná povinnost bezoddyšného zápasu o odvrácení obecné potopy umění — jedná se o jeho bytí! Jejich práce a dílo bude sice vždy znamenáno hanou jako immorálné a zhoubné blbým množstvím, stejně jako čistě ethická a osvobozující snaha těch, již revoltují mysle proti vězením předsudkův a legislatorů massy, — budou je omezenci a tupci třeba zváti jednou dekadenty a po druhé anarchisty — jejich hlavní a první starostí a péčí však musí býti, aby šli v tomto zápase o svobodu své individuality, svého nejvlastnějšího a nejvnitřnějšího já, který je v podstatě své vlastně válkou mezi ariou a pariou, mezi aristokratem a plebejcem ducha, dle *Voltaireova* bojovného hesla: *Zabte mrchu!*

Kritika.

Jiří Karásek: — **Malířství.** Zajímavá publikace vyšla podnětem *Stan. Przybyszewského* o norském, v Berlíně žijícím malíři *Edvardu Munchovi* pod názvem: *Das Werk des Eduard Munch* (Berlin 1894. S. Fischer). Munch není malířem davů, malířem, před jehož obrazy ve výstavách kupilo by se zvědavé, banální množství. Je malířem elity, malířem, jehož ideál umělecký

(*) Là-Bas.

vždy důslednější a důsledněji prováděný tím více ho zcizuje porozumění, čím méně průměrný pozorovatel může jej sledovati a v to, co vytváří, vnikati. Správně vysvětluje Przybyszevski *příčinu* tak malého pochopení díla Munchova převládajícím dosud naturalismem v umění, jenž nutí umělce zabývati se *jen povrchem*, jen tím, co je vnější a zraku viditelno. Munchovi není však *realistická technika* cílem, jako všem ostatním, on je malířem *jemných záchvěvů psychických, nejsubtilnějších a nejdrobnějších hnutí duše*, „všeho hlubokého a temného, pro co řeč nenašla ještě zvuku", a co se zjevuje jen temným tušením, neurčitým pudem, to vše u Muncha odívá se v barvy a uvědomuje se pozorovateli. — Przybyszewski zařadil v knihu svou čtyři úsudky o Munchovi: mimo studii vlastní, bezpodmínečně pro Muncha se vyslovující, úsudek Frant. Servaesa, jenž zní podmínečně, pak klidně objektivní výklady Willy Pastora a nadšením překypující kritiku Meier-Graefeho. Nejpronikavěji analysoval bez odporu umění Munchovo *Przybyszevski*. Do posledních nitek a cév obnažil jeho dílo, vyjádřil a vyslovil vše to ztajemnělé a záhadné, co je manifestací nejspodnějších hlubin nitra, vše to, co Przybyszevski krátce zve „das Unbewusste". Je-li *Liebermann* nejbezohlednějším naturalistou vnějšího, je Munch naturalistou duševních jevů par excellence: bez kontroly rozumu vyjadřuje dojmy nitra tak, jak na povrch vystupují, v tom věčném va-et-vient bez logických vztahů, které teprve reflexí povstávají, bez logických řad, které původně nestávají a jen dodatečně, post festum se musí konstruovati. Příbuznost s uměleckými methodami některých dekadentů (na př. *Maetrlinka*, viz *Serres chaudes*) je patrna. *Servaes* vychází od paradoxu: čistý blázen v malířství — to je E. Munch. Úsudek jeho v podstatě kryje se s úsudkem Przybyszevského: fenomenologie duše v obrazech — to jest dle něho cílem uměleckého tvoření Munchova. Nepokládá ho však nikterak za vrchol všeho, čeho malířství může se zmocniti, vykládá jej jako zjev *přechodní*, jako „hnojivo pro budoucnost", jak se trochu drasticky vyjadřuje. Klidný je výklad *Willy Pastora*, až příliš studeně zní vše, čím odůvodňuje své stanovisko k malbám Munchovým. Nadšeně za to znějí věty, jež napsal *Meier Graefe*. „Munch jest muž a proklatě jednostranný muž . . . Jeho nenávist k ženě jest počestná a jednoduchá, jest to hluboká nenávist Adama proti Evě . . . A z nenávisti pochází síla, s níž obraz pohlavní dospělosti maloval . . ." Jedno při knize mimoděk napadne českému čtenáři: v jakém poměru je české malířství k proudům, jež jinde uchvacují a zmocňují se uměleckých hlav. A tísnivý pocit, jaký máme z obzoru sevřeného a úzkého, ze živoření, kde bychom právem mohli čekati nejvířivější a nejchaotičtější život, provléká se nitrem. Kdo u nás vůbec se stará o takové věci, jako je na př. umělecká methoda Munchova! U nás by se malíř jeho rázu a jeho aspirací odbyl jednoduše parodií, jako se odbyl a odbývá v poesii na př. Maeterlinck a celá řada jiných umělců,

zatím co náboženští pozorovatelé kupí se kolem šablon a akademických předloh a konceptu „uznaných“ mistrů do nekonečna kopírovaných v němém vytržení.

A. P. **Časopisy.** Svou polemiku z 8. č. **Světozora** rozvádí p. *M. A. Šimáček* ještě v dalším. Nepovšímal bych si jeho výkladu, kdyby se nebyl dotekl stručného prohlášení, daného zde za p. *J. Karáska* a *mou osobu* proti prvým jeho insinuacím. Ne, že by byl něco zdůvodnil, dokázal — řekl krátce, že jsme se blamovali, ukvapeně a nerozvážně soudili a uráželi, ano, že jsme se opírali výrokům, jichž neučinil. Ač je mi svrchovaně nechutno, obírati se s protivníkem, jenž po 14 dnes zapomene, co napsal, a po 3 nedělích slova svá skrouti (snad následkem své zapomětlivosti!), musím p. *M. A. Šimáčkovi* demonstrovati, přímo hmatatelně, že odpověď v tomto listě se zakládala na jeho vlastních výrocích. Prosím. P. *M. A. Šimáček* napsal, že se mu zdá, jako bychom chtěli některé své dřívější enunciace, stydíce se za ně, zakřidovati - - na to bylo odpověděno: neodvolávali jsme a neodvoláváme ničeho nikde. Dále napsal p. *M. A. Šimáček*, že pozoruje známky ústupu, jistého obratu, jímž bychom se rádi přimkli k řadám některých ze svých dřívějších odpůrců, kteří zdají se míti slabší paměť — na to bylo odpověděno: nenabízeli jsme se a nenabízíme se nikomu. Nad to učinil p. *M. A. Šimáček* výrok o špinavých rukou, jichž nepřijme žádný čestný literát — na to bylo odpověděno: nežádali jsme a nežádáme nikoho o spojenectví. P. *M. A. Šimáček* vidí, myslím, nyní jasně, že odpověď mu daná nebyla ničím z toho, zač ji přívětivě vyhlásil, a že všechny své laskavosti a přátelské rady musí applikovati na *svou vlastní* drahou osobu. Nepovšímnu si již ostatních domyslův a výkladů p. *M. A. Šimáčkových*, stejně, jako hned minule se stalo, poněvadž nechci plýtvati místem na neplodné a hnusné polemiky. Jenom jedno třeba mi podotknouti p. *M. A. Šimáčkovi*, co nejdůrazněji a nejrozhodněji: jako nemá práva, *moje* výroky podsunovati (pomocí sevšeobecňující anonymity) jiným, nesmí též slova *jiných* přikládati mě. Ti, které tak spojil, nejsou žádnou cliqueou, *každý z nich stojí sám o sobě a za sebe*. A tím se p. *M. A. Šimáčkovi* pro vždy poroučím.

Vydavatel a redaktor **Arnošt Procházka.** — Tiskem **Em. Stivína** v Praze.

B. CHALOUPKA

Budoucí umění.

Jaké bude budoucí umění? Zdá se, že po všem tom, co vytvořeno až do konce našeho století, bude asi obtížno udati aspoň přibližně podmínky umění budoucnosti, podmínky různé dle povahy jednotlivých raç, jednotlivých krajů.

Odkud vyjde budoucnost?

Zjev jeden zvlášť charakteristický, dominantní nyní ve velkých směrodajných literaturách, sluší bráti za základ, z něhož nové umění bude čerpati. Zjev ten je všeobecná „znavenost", mdloba, raffinovanost, jedním praporovým slovem: „úpadek", dekadence umělecká, jevící se současně v evropském umění. Dekadence tato vytvořila právě oněch několik jemných mozků, předrážděných a „znavených" ohromným studiem, někdy i raffinovaností požitků, jež však jsou majáky, vrhající paprsky daleko před sebe do temné budoucnosti, ať jména jejich *Poe, Baudelaire, Munch, Nietzsche, Groux, Goncourtové, Hamsun, Przybyszewski.* Po velkých proudech myšlenkových, representovaných klassicismem, romantismem, realismem, naturalismem, nastalo povšechné „zemdlení": intellektuální, obyčejně definované *dekadencí,* pod kteréž jméno sluší vřaditi směry i školy posledních let: symbolism, impressionism, instrumentalism, romanism, harmonism, occultism, novoromantism, a jak se všechny zovou. Intellektuální „zemdlení" jaksi vzpružilo však mysle (toužící do *nových* dálek), jež se táží: Co nyní? Dekadence přijala ze všech literarních škol, co jich bylo, v sebe časem větší, časem menší quantitu součástek, oděla je svou formou, neb zbavila je formy původní. Žádný zjev její nevykrystalisován úplně čistě a harmonicky. V každém lze nalézti stopy různých směrů, právě jako v předcházejících obdobích žádný, representant zase není vyhraněným hlasatelem svého estetického kodexu. Jako *Balzac* a *Zola* jsou při svém naturalismu velmi často *romantiky,* onen v *Comédie humaine,* tento v *Les Rougon-Macquarts,* jako *Victor Hugo,* hlavní představitel romanatismu, je v nejlepších svých partiích *realistou,*

tak *Verlaine,* uznaná hlava t. zv. dekadentů francouzských, je právě v některých básních svých čistým *parnassistou,* jako „zakladatel" symbolismu *Jean Moréas,* a dále, zda *Maeterlinck* nečerpá ve svých tak málo chápaných dramatech z pramenů romantiků a realistů, ať je to realism anglický *(Shakespeare, Ford),* ať romantism německý *(Novalis),* ať mysticism flámský *(Ruysbroeck).* A což „nejpoctivější a nejneporušitelnější, ale také nejnepopulárnější z Pařížských spisovatelů" (*), *J. K. Huysmans,* není on romantikem ve svých nejvypjatějších dílech? Co z toho patrno? Že všecky veliké proudy literární, tohoto století, združily se v jeden, každý z nich obětoval částku sebe, aby tím umožnil *Synthesi* věku devatenáctého: *dekadenci.* Nelze proto odbýti výsledek tolika generací jen několika lacinými vtipy neb nevšímáním.

Dekadence byla *synthesí,* bude z uvedeného *emanací* nových hledišť, nových met.

Ale dekadence sama o sobě měla vadu. Její kodex znal jen *krásu,* krásu za každou cenu. Ale jaká byla to krása, tento pojem vzpírající se definici? Byla tu jedině krása *formální.* Zevnějšek jediný byl předmětem nejvyššího kultu. V něm jen snažilo se umění dosíci svých cílů, nepřihlížejíc k vnitru (**). Bylo tu *množství* krás, ovšem jen formálních. Každá škola (***) měla svou krásu, hleděla svým způsobem na krásu, na harmonii slov, jež byla jich ideálem. Ale jak snadno překročeny hranice této formální krásy, vidíme na výstřelcích umění, na autorech, jichž výslednost dá se definovati slovem: bizarnost. Odtud má vznik ona disharmonie, tak bolestná a žalná v dílech velkých umělců, jaká vytvořili *Stéphane Malarmé, Henry de Groux, Vincent van Gogh, René Ghil,* a opět s druhé strany ona jásavá, hýřící a výskající radost duchů, že vystihli nový ton, za cenu sebeobětování, nepochopení a výsměchu jako *Rimbaud, Bernard, Griffin* a básník barev *Dauthendey.* Tito všickni šli s *Krásou,* ale nepozorujíce toho, ztratili ji, a kráčeli tak dále, až nejsilnější setkali se s kontrastem, velkým jejím nepřítelem: *Životem.*

Život skutečný byl metou umělců, předchůdců to škol, jež obyčejně nazývány *moderními.* Ale předmětem aspirací uměleckých byl jen život; jak různá však koncepce života? Kdo z umělců

(*) dle *Oly Hanssona.*

(**) Názor, ten, dle našeho mínění, je pouze z malé části správným. Red.

(***) Užívám tu slova *škola* pouze jako slova praporového, k označení, že v téže době žilo několik samostatných duchů, jichž aspirace byly si příbuzny. Sr. *Charles Morice:* Il n'ya pas plus d'écoles littéraires, il n'ya que des manifestations individuelles *(La Littérature de tout à l'heure).*

nechtěl líčiti života? Nelíčil života *Novalis*, nelíčil života *G. Sand*, *V. Hugo*, *E. Zola?!* Ti všickni zajisté; ale život také líčili *Goncourtové*, *Dostojevskij*, *Ščedrin*, *Strindberg*, *Stendhal*. A kdo z nich jej zachytil věrněji. Snad *Zola?* Přes velikolepost jeho *Rougon-Macquartů*, přes ohromné některé svazky jejich, ať jmenuji *La Faute de l'abbé Mouret*, ať brutálně grandiosní *la Terre*, přes nádherný kolorit obrazů *Hugových*, náleží přednost dílům jako je *Rouge et Noire* „této příruční knize pokrytectví", *Germinie Lacerteux*, *Prestuplenie i nakazanie*, *La Rage charnelle*. Všickni oni neprožili života. Ale co činí romány druhé kategorie tak chutnanými? Jejich internost, to je právě jejich *životnost*. Oni neřadili k sobě obrazy, líčeni, ve psychologické spojení, to učinili zástupci řady druhé, již *hlouběji* šli, již se dívali na život ve smyslu vyšším, jimž nešlo snad o pouhé effekty (v dílech jinak silných), již dodali jim právě onoho vnitřního kouzla, oné jemnosti, již nalezáme řídce u *Zoly* a nezastihujeme u jeho nástupců. Tedy život vyrůstající z interních, psychických pohnutek, je tím životem, k němuž se připojí krása, aby utvořily spolu budoucí umění. Toto umělecké spojení obou těchto faktorů neprovedeno *úplně* a konsequentně až dosud, jednostranně obyčejně probírán život, jednostranně užito pravidelně krásy.

A odtud ona díla jednostranně krásná, díla s nejjemnějšími liniemi, s nejčistší konturou, jež však chladně na nás hledí, odtud ona jednostranná díla nejsmělejšího radikalismu, nejsmělejších idei, vůči nimž jste na vahách: je to skutečnost neb jen sen? Až přijde talentovaný umělec, jenž vtělí krásu v život v díle svém, tehdy otevrou se brány nového umění. Čili: *Synthese krásy a života je metou umění budoucnosti.*

Až takto dílo umělecké bude zharmonisováno a vtělena idea ve skutečnost, přistoupí ještě jeden faktor, jejž pokládán za nutného pro budoucí dílo umělecké. Tímto faktorem míním *prostotu*, řekl bych skoro *naivnost;* neboť krutá a zžíravá analyse, prováděná moderními psychology *Bourgetem* (mám tu na zřeteli psychologii, objevující se v *Le Disciple*, nikoli psychologii ostatních děl *Bourgetových*, vodnatou a rozředěnou, effektní), *Garborgem*, nikoli snad *Rodem*, jenž přijal mnoho vlastností *Bourgetových*, spracoval je však tak, že jeví se nám vypočítavé, zdřevěnělé a tak ovšem i jeho psychologie (nedotýkám se tu jeho cenných, kritických spisů), *Hanssonem* a *Przybyszewskim*, na konec přece jen unavuje, toužíme po nějaké oase občerstvující (*), a tu nám

*) J'avais soif de bonhomie et de simplicité *(Stendhal)*.

poskytuje opak právě raffinované psychologie, prostota, jejíž zářný příklad vidíme u ruských psychologů, *Dostojevského, Tolstoje,* jichž díla nás nikdy neunaví, u nichž lze téměř srovnale stopovati hlavní proudy literární jako na západu, na př. naturalism, a není nezajímavo srovnati jej s naturalismem francouzským; neboť umělec naturalista francouzský po detailech popisných (jež snad právě zakrýti maji nedostatek psychologie, uvádím na př. *Zolu*(*) nechává nás tam kam nás dovedl, v smutné tmě neotvírá nám budoucích jasných perspektiv; kdežto naopak naturalism ruský, maje ovšem též svá krásná místa popisná (uvádím jen partie z *Anny Kareniny,* nebo letní noci na Dněpru u *Gogola*), pozdvihuje nás z míst středných, z vášní špinavých, zkrátka, ukazuje možnost nového, *lepšího* člověka. Tu v dílech takových nalezáme jasné stránky, uchvacující svou milou prostotou, po případě nenucenou veselostí, radostným smíchem. A tu nalézáme odpočinek. O této karakteristické vlastnosti zmiňuje se *Charles Morice* za příležitosti *Vogüéovy* knihy *Le Roman russe.* „Mladá literatura francouzská pozdravila ji (literaturu ruskou) jako přirozeného spojence . . . . . přijímajíc zároveň blahodějné poučení *prostoty* a intensivnosti (**).

Tato prostota, jednoduchost bude jakýmsi tmelem, spojujícím krásu se životem ***). V ní stýkati se budou oba tyto faktory. *Strindbergova* hyperkultura (****) bude jí paralysována.

K těmto základům budoucího umění připojí se *nervosnost* umělecká. Umělec takový bude nervosným, nebojím se říci, raffinovaným. Nemám tu na mysli onu přeraffinovanou předrážděnost, hraničící s chorobou, jakou projevuje ku př. autor *Totenmesse* ve *Vigilien.* Bude pouhým potencováním psychy. Bude předpokládati umělce jemného, přístupného dojmům a sensacím nejdelikátnějším. Předchůdcové jsou zde: *Maurice Maeterlinck, Puvis de Chavannes, Arne Garborg.* Nebude to *svrchovaná* nervosnost, aby se snad řeklo *umění jen nervové,* jak asi by si

(*) Což ostatně konstatoval již *Hennequin:* M. Zola, qui n'aime pas la psychologie, n'est en effect pas un grand psychologue *(Quelques' ecrivains français).*

(**) La jeune Littérature Française la salua comme une alliée naturelle, reconaissant en elle quelques-uns de ses plus lointains désirs réalisés, et d'elle, en même temps, reçut une leçon bienfaisaute de *simplicité* et d'intensité *(La Littérature de tout à l'heure).*

(***) *Georg Brandes* podotýká ve studii o *Fred. Paludan-Müllerovi:* Mit all' seinen grossen und seltenen Dichtergaben fehlte Paludan-Müller in seiner Poesie das Naive . . . . . der Sinn für das Naive fehlte ihm ganz. *(Moderne Geister).*

****) Sr. předmluvu k jeho: *Utopier i verkligheten.*

přál *Hermann Bahr,* jakousi „mystiku nervů", v níž by nervy byly prvním a posledním. To byl částečný omyl dekadence, že nervy staly se jí předmětem rozsáhlého kultu. Nervosnost cítění však pokládám skoro za anologon psychologie; tudíž autor ponoří se do neznámých končin lidského *Já,* kde je tolik ještě pannenské půdy; vlastní intuicí vyšetří ony zákony (možno-li tu mluviti vůbec o pravidlech a zákonech), jichž výsledek se pak jeví v celé povaze jednotlivě.

Zbývá otázka, čeho použije nové umění z dosavadního? Nemůže zajisté povstati samo ze sebe, vyroste z daného. Možno říci, že všechny literární proudy tohoto století poskytnou své pomoci. Klassicismus poskytne právě svou „klassičnost", romantismus velké své vášně a vzbouřené city, naturalismus svou pronikavou analysu a studium společnosti. Toto *Nové* zachová skulpturálnost, klidnou vznešenost, vždy nepohnutou, chladný kovový tón *Leconta de Lisle* a *J. M. Herédia,* barvy žhavé a nádherné půjčí *V. Hugo* a *Th. Gautier,* smělost a vzdor *Byron, Shelley, Carducci,* raffinovanost, jemné tóny a sensace *Baudelaire* a *Verlaine,* krásu formy a hudbu slov *Flaubert* a *Mallarmé,* myšlénkový vznět *Goethe,* kritickou analysu *Bourget* a *Goncourtové,* prostotu a jednoduchost *Tolstoj,* poesii mass a tržní symfonie *Zola,* a průvod dá *Chopin* a *Wagner.*

A tyto vlastnosti spojí v sobě umělec, *mladý bůh,* řekl by *Barbey d'Aurevilly.* Těžce a namáhavě vyloží své *Credo.* Umělec ten bude svérázná individualita, *egoista,* nenapíše ni řádky pro dav, bude psáti třeba ještě pro méně čtenářů než *Stendhal* (*). On bude pyšný aristokrat ducha, jako byl *Velazquez,* „jemuž nenapadlo, aby šel vstříc pozorovateli, neb aby si ho úplatou získal; spíše ho odpuzuje; svými nejjemnějšími díly, sotva došel porozumění"(**). Bude největším nepřítelem oněch nízkých snah sociálních, hrozících zničiti a zkaziti vše, co milujeme (u nás *Zeyer*). On bude hrdý, ve vznešeném smíchu klidně pohlédne ve vlnící se moře soptícího a zuřícího davu, jenž na všecko vzácné a jemné stříká svým kalným jedem malomocného vzteku a neporozumění, (pro nějž bude míti jen ono *Renanovsky* jemné a diskretné *opovržení*); nestvoří své dílo pro určitou třídu, pro určitou sociální ideu (jež bývá hrobem umění), neboť on vytvoří, co bude *chtíti,* a ne co si čtenářstvo bude *přáti.* City, jimž se massa tak ráda oddává, (jež pak bývají příčinou všelikých „lidových" podniků, jako „li-

(*) Je n'écris que pour cent lecteurs . . .
(**) C. Justi: *Diego Velazquez und sein Jahrhundert.*

dová literatura", „lidové umění", pro něž má *Nietzsche* své: *Gefühls-überschwemmung*) budou mu neznámými, ať jsou již nacionálními neb širšími; neptejte se ho, *proč* vytvořil své dílo. Vzdálen všedních snah, vytvoří své dílo, aniž bude moci kdy říci *proč* psal tak neb onak. Za něho odpovídá *Wundt:* Der wahre Künstler wird nie darüber Auskunft geben können, welchen Zweck er bei einer bestimmten Schöpfung im Auge hatte (*). Jsa nepřítelem všech snah, chtějících umění socialisovati, nebude státi o pocty, jež tak snadno se získávají vhodným postihnutím banálních současných udalostí a domnělých útrap neb radostí. Díla jeho dojdou pochopení u duší vzácných a jemných, oproti knihám, hltaným v tisících exemplářích, knihám, o nichž platí, že vždy špatně páchnou: Der Klein-Leute-Geruch klebt daran (**). Oproti této literatuře davové, stádní, postaví on dílo *své*, dílo *svých* bolestí a nadějí, dílo jež způsobí opojení, o němž sní *Przybyszewski:* Opojení pohlavní extase, s její tajemnou, demonickou silou, opojení temnoty a dusných letních nocí, opojení překypujícího mládí a radosti z jara, opojení extatického nadšení a dionysovského šílení, touhy a bolesti.

KAREL HLAVÁČEK

V rakvi.

I.

Mám oči zavřené — či otevřené? . . . ani nevím. Vždycky tma. Ležím nehnutě a cítím ruce na prsou semknuty — a jakoby něco svíraly, něco tvrdého, co mně tolik tlačí, co mně vlastně probudilo z toho bolavého spánku . . .

Ticho a ticho. V něm houpá se má myšlénka — tak známě umdlená po marných pochodech v pohoří *Neuvědomělého* — houpá se — tam a sem — tam a sem — tam a sem, v tak příšerně volném kmihu . . . . .

Já bych se rád pohnul — ale nemožno . . . . .

Někdo jde kolem v tmách volným krokem, volným a tak slaboučkým v tom tichu! Kdo to? Namáhám své zřítelnice do svrchované tmy — a on jde pořád stejně. — Musím na něho přece vzkřiknout. *Cizinče!* — *Cizinče!* — Kdo jste? . . .

(*) *Grundzüge der physiologischen Psychologie.*
(**) Nietzsche: *Jenseits von Gut und Böse.*

Vzkřikl jsem, nebo ne? Zdá se mi že ne! Aspoň jsem nic neslyšel — ale přece — cítil jsem pootevřená ústa a slabý tlak jazyku na podnebí . . . . .

Ano vykřikl . . . Teď jde poněkud rychleji — bezpochyby slyšel mé volání. Zdá se, že je to velice znavený *Pocestný*, jenž putuje z nesmírné dálky, jenž však putuje *ve* mně — ano, ano — a jenž zlehounka mi tiskne sepnuté ruce na přátelský pozdrav . . . . .

Ach — to je mé *Srdce*, tlukot mého vlastního *Srdce* . . . . .

Ale co že jsem dnes tak sláb? . . . kdybych se mohl pohnouti a ohmatat to tvrdé, co mám v ruce, to mastné, co mně tolik tlačí a děsí . . . . .

Ale kde pak je *Marta?* což? nesedí u mně? — že nesedí? Opravdu. Necítím ani její dlouhý pohled na své tváři: *Marto, Marto,* kde Jste — nábožná sestro?! Není u mně, není — a taky ani neslyším zachřestění růžence . . . to už by se mohla dávno přece pomodlit ten její Otčenáš nebo Zdrávas — — — pomodlit? za koho se to vlastně modlí; snad za mně — a proč? . . .

II.

— — — to již musím asi dlouho ležet — — — Co pak jsem zase zaspal den, že nevidím ten úzký zelenavý obdélník zakrytého okna nad svou hlavou (neb musí mně chránit před suggescí sladkého světla *Úplňku*) . . .

A ten *Pocestný* v mém nitru jde pořád tak zvolna — *Pocestný* — musím se tomu zrovna usmát — a jaká to delikátní ironie . . . kdyby ji tak slyšela *Marta* . . . . .

Poslyšte — *Marto,* povím Vám — poslyšte, povím Vám delikátní ironii o *Pocestném,* jenž jde z dálky a jde ve mně — přisedněte blíže . . . . .

Ani hles. Ticho a tak divné ticho! Co pak tu není *Marta?* — *Marto! Marto!!* — Milosrdná sestro!!! — Snad mně nenechala samotného v pustotě té komnaty — ví jak se děsím . . . ale ta vůně tu také nebývala — ta syrová — jakobych ležel na jetlových hoblovačkách — ta studená — jakobych ležel v mastném jílu . . . Ach *to* je divno, *to* je mi divno.

A to tvrdé mně pořád tlačí v sepnutých rukou — co mně to jen vtiskla *Marta* do ruky! Rád bych — ale počkejte! Ticho! Co to? . . . útržky sborového zpěvu (to asi zpívají nábožné sestry Kristu na nešporách) — jakoby to válo z nesmírné dálky, je to tak tiché a zní to tak smutně a dlouze — — — teď to zahrčelo jako vůz a přiduseně zatepalo v cestě posypané pískem jako kopyta koní — a zrovna nade mnou, nad mou hlavou . . . . .

Pot, jako po nějaké neuvědomělé námaze, studený, je na mých skráních . . . *Marto,* slyšte, *Marto,* setřete mi pot s čela . . . . .

III.

Ten slepý slavík ani nepípne v zajetí toho zeleného obdélníka . . . .

— — — ale přece si musím jednou uvědomit kde jsem — — — *Marta* tu není — *Marto!* — ano, ale hle, co to? vždyť ji vidím, vidím její profil.

daleko ve tmě, náhle ostře osvětlený profil její hlavy. — Kleči u postele, zelenavý obdélník nad hlavami, má ruce supnuté nad tou postelí prázdnou, a slepý slavík začíná zpívat plným hrdlem pohřební hymnus . . . . .

Pozvedám v předtuše divoce hlavu — a něco mně ji surově sráží zpět . . . slyším praskot jedlových hoblovaček . . . pozvedám sepnuté ruce a hmatám v nich to tvrdé a mastné — zlomená voskovice — vítězné znamení *Smrti!* — *Marto!* co Jste mně to vtiskla do rukou — — a pro koho to štkáte nad mou postelí prázdnou — co pak myslíte, že . . .

Oh, to mně to najednou tiskne hrdlo — hučí v uších — tluče do hlavy . . . Déšť krvavě žhavých kapek šlehá mi tmou v zaufale rozevřené oči — vlk divoce zavyl — opět — a ještě děsněji . . . . .

Ano, ano, ona to myslí — a snad zcela jistě. Ale ne! ne!! — Nechci na to ani pomyslit, na to, co snad myslí . . . na to, že jsem v *rakvi*. Nejsem! Nejsi!! . . . A přece! — Oh, ven! Pusťte mně ven! Vyrazte víko! Dolů ten rubáš! Jsem živý! *Marto!!* Co hledíte! Ano živý a zavřený v rakvi — v rakvi pod studenou hlínou klášterního hřbitova! . . . . .

Zápas! — Musím! — Dříve než sšílím! Oh!! — Smilování!!! . . . Jak bezmocně se tělo mé zmítá! — — Ten úzký prostor láme každý můj pohyb! . . . praská! . . . Mdloby! Oh, to je tíha!! Plameny — *Marto! Marto!! Svatá Marto!!!*

* * *

Ha, ha — ten *Pocestný* — jak kvapí mi na pomoc tmou — ten znavený *Pocestný,* jenž jde z dálky — a jde ve mně . . . Ten pokrytec — ten bídák — ten padouch! Teď utíká — dříve ne — až teď, když uvěznili slunce do jedlového jablka — až teď, když to slunce bolestí vyje, jak ho tmy škrtí . . . ano, vyji . . . To je pokrytec, *Svatá Marto* . . .! Pojďte radši Vy a pohlaďte mně, pojďte — chraňte se však kousnout do toho jablka — má tak lákavou jedlovou vůni! Nebuďte *Evou* — nebo ono vyje a pálí . . . !

ADOLF SKÁLA

Chci Tebe vidět!

Svůj černý sešit noc již rozevřela,
z nějž pěje vášnivě v dur-toninách,
a z těžké roby její vůně schvělá
kol chví se . . duši zmdlelou uspává . .

by znala Tebe, jemuž hymny pěla,
by s Tebou mohla hovořit a snít,
jde v nekonečno touha rozechvělá —

Sny šílenými bouří duše stmělá,
ta duše rozervaná ráda by
matriku černou mrtvých rozevřela,
červení krve své se zapsala —

ta touha šílená a zoufalá . . . —
notový sešit noc již ~~roze~~vřela —
krvavé kruhy východ rýsuje.

KAREL DRAŽĎÁK

Tobě...!

Plameny tvých očí příliš mi připomínají žhavé hranice, na nichž, v příšerném ryku, svou duši, černou jak vlas tvůj, vydechly pramáteře tvé, když plameny chtivě olizovaly žlutá jejich těla, před zrakem vytřeštěným skučícího davu — a On nepřicházel jim ku pomoci se svými zástupy — Satan, jemuž vše obětovaly . . .

Jsi chladná, a ruce tvé jsou ledové, jak ruce krásné mrtvoly, kterou upírové z hrobky vyhrabali k orgiím, za svitu jantarového měsíce a třpytu klidných nočních krásek — — —

Smích tvůj, pronikavý, zdá se mi býti podobným řezavému výsměchu Satana, jenž asi se tak s politováním ušklebuje ze své výše a v pýše na chabé pocty jemu vzdávané a rozpaluje v zbahnělých mezcích myšlenky k orgiím novým . . .

Jseš krásná, tak krásná, že padám na kolena a vrhám ti zuřivé urážky v tvář, cítě se tak slabým proti tvé kráse, která má parfum perversních vášní

Zbožňována a prokleta budiž!

FRANTIŠEK SOLDAN

Kraj v mlze.

Z vesmíru moře vystupují páry —
Vše ztrácí se v nich a vše spolu splývá
a vše opouští určité své tvary,
jak oko znavené se na vše dívá . . .

A šedého jich temna zvuk se děsí.
Tak ticho je, jak někde v hloubi země.
A v jeho vlhku sotva tušíš lesy,
jak třesou se a jak se chvějí jemně.

A mlha padá . . . Zříš už jenom sebe . . .
Vše kolem jak by utonulo v šedi.
Mráz cítíš jen, jak v tělo tvoje zebe,
a zimy tvář zříš, jak se z mlhy šklebí,
a jsi tak sám v tom chladu mlhy šedé.
Mha přes srdce ti hází závoj tenký
a kouzlo kolem příze šedé přede
a do duše se dívá na myšlénky.

A zas je ticho. — Kdy se něco vzruší!
Ach marně čekáš. Všecko ztuhlo mrazem,
a zima tobě děsem v spánky buší
a přec zůstáváš děsu před obrazem.

A čekáš přece . . Aspoň výkřik ptáka
chceš zaslechnout; jen ducha v hrůze ticha!
Vždyť cítíš, jak tě smrt tím tichem láká,
a chvěješ se,
jak mlha na tě dýchá.

JIŘÍ KARÁSEK

O kritice jako genru uměleckém.

Není hned tak spletitější a zmatenější otázky jako jest otázka *klassifikace kritiky:* sluší-li kritiku počítati za genre *umělecký,* za subjektivné projádření a podání nitra *kritisujícího,* či za disciplinu *vědeckou,* za objektivné a studené studium, za klidné šetření a trpělivou analysu nitra *kritisovaného.* V prvním případě pracoval by kritik *höchst selbstsüchtig,* jak bylo z Goetha častěji citováno, *pro sebe,* pro zpřístupnění a objevení *svého* nitra, pro poznání a odkrytí rozlehlých krajin vlastního duševního království, v druhém případě pracoval by kritik pro to, co jest *mimo* něj, pro vysoký a sám o sobě velmi krásný a užitečný cíl, ve prospěch *vědy,* pro rozmnožení její pokladů a obohacení její pokladnic, — a *pro autora* konečně, pro poznání *jeho* díla a *jeho* duševní struktury, pro nalezání a chutnání detailů, pro objevování drobných jednotlivostí, jež by prostšímu zraku snadněji mohly ujíti. Z pravidla formuluje se otázka jinak: ptává se totiž, má-li býti kritika *objektivnou* nebo *subjektivnou,* a rozhoduje se hned: kritika *musí* býti objektivnou, čili v banálním slovníku banálních lidí: kritika musí býti *spravedlivá* anebo ještě upřímněji: kritika musí býti psána *pro* autora, a kritik musí zapomenouti, že má vlastní duši, pitvá-li cizí, a každé slovo, každý obrat, kterým projádří sebe, své nitro, je prohřeškem na zásadě *objektivity, spravedlivosti* kritiky. Vykládá se poměr kritika k autoru asi tak: kritik je pouhým *vykladačem* autora, pouhým *komentátorem,* pouhým *referentem* toho, co autor do díla vložil. Jakmile chce býti více, jakmile chce líčiti spor svého nitra s tím, co autor do díla svého vložil, jakmile chce nechati poznati projádřením toho, v čem se liší od studovaného autora, v čem s nim není za jedno, v čem se s ním rozchází, vlastní duši, vlastní svou bytost, prohřešuje se na zásadě, že kritik má uměti chápati všechno, že má všechno chutnati a všechno ceniti, — že má býti, zkrátka, oním podivuhodným a bájným tvorem, jejž žasnoucímu zraku *Sainte-Beuve* kdysi vykouzlil, jenž má duši řeckou k pochopení *Parthenonu,* římskou k obdivování *Colossea,* italskou k lektuře *Danta,* anglickou k lektuře *Skakespearea* a gallskou k lektuře *Moliéra,* a že je nejvíce ubohým a opovržení hodným tvorem, jenž se ani do společnosti slušných literátů nehodí, nevládne-li schopností přizpůsobiti se i sebe odlišenějším individualitám nejrůznějších autorů.

Podívejme se na věc trochu klidněji. Uvažujme trochu pronikavěji a hlouběji, jaké vlastně jsou to požadavky, jež kritik comme il faut nezbytně musí vyplňovati, aby byl právě — comme il faut. Kritik tohoto genru musí býti předně, za druhé a za třetí (a tím jsou všecky body vyčerpány) — *spokojen vším,* čím jej autor obdařil, a je mu na vůli zůstaveno nejvýše jen najíti si způsob, jakým by mohl svou spokojenost a rozkoš ze studovaného díla projádřovati. Kritik musí míti tedy duši řeckou, římskou, italskou, anglickou a gallskou, aby chápal výtvory Řeků, Římanů, Italů, Angličanů a Gallů, ale snad ani tato slušná zásoba duší by mu časem nepostačovala, neboť je zcela logické žádati pro pochopení dalších autorů také další duše, příslušných odstínů a zbarvení, pro *Byrona Byronovu,* pro *Shelleye Shelleyovu,* pro *Tennysona Tennysonovu* — neboť myslím, pojem duše *anglické,* žádající pochopení pro takové množství nejrůznějších a nejsamostatnějších duchů, je velmi mlhavý, těkavý a neurčitý pojem. Ironisuji, ale je, doufám, již patrno, kam biji. Dle krásné této methody došlo by se konečně tak daleko, že by kritik směl míti *všechny* duše — *mimo svou vlastní.* Že by směl býti Shelleyem, Tennysonem a Byronem v obnoveném vydání, — jen ne prostě a počestně — *sebou samým.* Pak bych neznal horšího otroctví, než je toto, v něž se vrhá či vlastně chce vrhati ubohá kritika. Jak? my máme býti spoutáni a svázáni, my máme býti úplně *nullnými* a *passivnými,* — abychom jako studená a mrtvá zrcadla ukazovali cizí rysy, cizí tahy, cizí tváře? Nemají-li snad autoři sami býti těmi zrcadly, nemají-li jejich díla býti těmi odrážejícími plochami, na nichž bychom mohli poznávati vlastní tvář, vlastní duši?

Stane se ovšem při tomto hledání a stopování vlastní duše v cizím výtvoru, že nutně z něho odmítám a odkládám to, co je mé duši cizí, že po případě *jinak* a *naopak* konstruuji než autor. *Harmonie, souhlas* mezi autorem a kritikem se tím ovšem ruší. Ale místo *vykládaného* a *vykladače* mám pak *vykládaného* a *vykládajícího-se,* — a místo mrtvého souhlasu, lhostejného a prázdného přijímání, mám *debattu, polemiku,* **kritiku.** A zde stojím, kde jsem chtěl. Pro mne začíná kritika teprve tehdy, jakmile *vykladač, referent* postaví se **proti** autoru, jakmile vidí v něm **nepřátelský** živel, z něhož má urvati a dobyti — material pro sebe sama, material k poznání a stopování vlastního díla. Dokud kritik poslušně hlásí se ke všemu, co jest autorovo, dokud není více než pouhým průvodcem cizími galleriemi obrazovými, je pro mne *referentem,* passivním a neškodným tvorem,

sloužícím autoru a potlačujícím sama sebe, své nitro. Teprve tehdy, kdy si položí otázku: v jakém poměru je své nitro, má duše s tím, co studuji, jakmile začne vyšetřovati, v jakých mezích a v jakých plochách se duše jeho kryje nebo *nekryje* (a to je vždy k poznávání to hlavní!) s duší autorovou — stává se *kritikem* v pravém toho slova smyslu, t. j. *umělcem, který na cizích dušich dává poznávati duši vlastní, který na cizích zrcadlech ukazuje vlastní tahy, vlastní rysy, vlastní tvář.*

V bezpodmínečném *souhlasu* je vždy něco nemravného: potlačení vlastní individuality, potlačení vlastního přesvědčení, vlastního soudu a přijetí cizí individuality, cizího přesvědčení, cizího soudu. Nikdy přece nemůže býti souhlas dvou individualit takový, aby se názory a způsoby pojímání kryly i v detailech. Ale jakmile je rozdíl v detailech, jakmile je jen *jediná* nuance dělící oba cizí světy v odlišené tábory, každý souhlas je nemravným smírem, obětováním individuality vlastní individualitě cizí. To je přece samozřejmé. Ale od kritika právě *žádá se* jako conditio sine qua non tento nemravný smír, toto obětování vlastní duše na oltář díla autorova. Od kritika se žádá *souhlas*, žádá se *chvála*. Kde kritik nesouhlasí, kde *nechválí*, — tam se mu úmyslně kladou v cestu hory obtíží, a kritik musí býti za každou cenu diskreditován jako útočník, jako pirát, přepadávající bohaté, exotické náklady cizích lodí a obohacující se jich lupem. A přece je a zůstává pravdou, že *teprve tehdy*, kdy se kritik staví **proti** autoru, — počíná také *jeho samostatnost*, že *teprve tehdy* může vykládati pestrý bazar *vlastního* duševního majetku. Tehdy teprvé, kdy se *rozchází* s autorem, staví se na *vlastní* nohy, dává mincím svého duševního bohatství vlastní ráz, vlastní hodnotu. Správně řekl *Nietzsche*, že ve chvále je více *dotěrnosti* než v haně(*). Zcela přirozeně: chvála je kompromiss, a kde je kompromiss, tam je také snaha *za každou cenu*, byť i za oběť vlastního majetku a vlastních práv, *dojíti spojení*. Ale *odpor, nesouhlas, nepřátelství*, — to je pyšné a hrdé stanovisko bojovníka zápasícího za *vlastní* věc, za *vlastní* terrain, za *vlastní* barvu, to je poměr *samostatného k samostatnému* a ne *otroka k pánu*, jako v prvním případě.

A *resumé?* Říkalo-li se dosud, že poměr kritika k autoru má býti benevolentní, familiérní, že kritik a priori má býti zaujat *pro* autora, *pro* jeho dílo, — tvrdím já naopak, že kritik, nemá-li býti pouhým *referentem*, nesmí přijímati dílo autorovo tak, jak

(*) Jenseits von Gut und Böse.

je, nesmí státi k němu v poměru souhlasícího, v poměru obdivovatele, v poměru toho, kdo je ochoten v celém rozsahu je chutnati. *Kritik musí jíti proti autoru, proti jeho dílu, aby dal poznati sebe, aby dal poznati vlastní duši, vlastní život psychický.* Kritik méně má sloužiti autoru, ale více má a musí sloužiti sobě samému. Ovšem i zde zbudou různé stupně, různé odstíny a různá zbarvení *samostatnosti* kritika na autorovi. Přijde na vliv, který autor provozuje, na moc a kouzlo převahy, kterou je obdařen. Přemoci i sebe silnější vliv, sebe silnější mohutnost cizí umělosti, — zachovati individualitu vlastní proti sebe živelnější a mocnější záplavě kouzla individuality cizí, cizího duševního světa, — není zde triumf, nejsou zde zlaté věnce slávy připraveny pro kritika, který zůstane i v tomto případě *svůj* a *samostatný*, který *nepodlehne*, ale *vyjádří* v plné pronikavosti opět a opět jen sebe sama?! Znamená ovšem tento modus kritiky smrt a doživoření, vyhasnutí posledních plamenů t. zv. kritiky benevolentní, kritiky laskavé, přívětivé, úzkostlivě úslužné, zdvořilé, sebe samu potlačující, kritiky *ne*individuální, *bez*výrazné, *bez*barvé, spokojující se *reprodukcí, referátem,* skromnou poutí po stopách autorem šlapaných — slovem smrt *ne*-kritiky, — ale za to rozkvět a život kritiky individuálné, personelní, kritiky samostatné, bohaté, **tvůrčí,** kritiky jako *nového genreu umění,* vyvrcholení všeho, k čemu se v umění dosud dospělo, dle pojetí *Anatola France.* Zde pak bude platiti jedině správná zásada: Čím bude nesouhlas a odpor kritika k autoru silnější a mocnější, čím více a rozhodněji rozejde se kritik s autorem, tím lépe, živě barevněji, silněji a reliefněji kritik vyjádří sebe. Čili: *čím větší bude emancipace kritika od autora, tím dokonalejším a vyvinutějším, tím bohatším a zajímavějším bude kritikův zjev.*

HERMAN BANG

Vznešenost.

Mlčeli jsme dlouho, Pavel a já, jsouce nehybně rozloženi v trávě, a pohlíželi upřeně do nevonného vzduchu podzimního a k průzračné obloze.

Nezměniv své polohy, s rukama dosud překříženýma pod hlavou, promluvil Pavel tlumeně, jako když mluvíme o vzdálených vzpomínkách:

Hm, jak to přijde, že jsem si právě nyní na to vzpomněl — na ni, na kterou jsem nemyslil už několik let . . . ano, už několik let . . . .

A přec byla ona jedinou ženou, která mne opravdově milovala.

Ano — a jakoby v mysli prohlížel celou řadu tváří, všechny ty rysy, které se skrývaly v záhybech jeho životních tajemství, řekl —:

Snad jedinou . . . Poddala se mi bez zdráhání, neboť jsme se milovali, a odešla také bez reptání — neboť jen k jednomu byla příliš dobrá: váhat i třeba jen na okamžik déle u toho, který jí už nemiloval . . . odešla bez sebe menší výčitky.

Pavel povstal napolo, opřev hlavu o dlaně, a řekl:

Ach ne; to není vlastně žádná „historie", a nestojí ani za povídání — neboť abys jí porozuměl, musel bych nejprve ti ji vylíčit, musel bys ji vidět — vidět její oči, tak jasné a tak mladé, jako nevyrostlé dosud srny, která se ještě nepolekala a neprchala před myslivcem, a její tělo, tak štíhlé a pružné, a její čelo, bílé a nevinné — i když hřešila.

Byla dcerou menšího měšťana a já jsem ji zahlédl mezi bělostí a zlatem „královského lázeňského divadla" . . . Seděla tam, vysoko nahoře, až u zlatého stropu, samotna v tom víru — samotna, jak to „neobyčejnost" miluje, s vlasy spletenými do věnečku, tiše jako ten, jenž se účastní slavnostního výkonu . . .

Tam se srazily naše zraky — a — ach ne, nesměj se mi — dva lidé poznali, že se milují a že jsou ochotni věnovat si navzájem svoje nitro . . . . .

V předu zpívali, mluvili, v předu na sceně — avšak my jsme toho neposlouchali — my jsme mluvili mlčky spolu — a svěřovali se sobě, myšlénku za myšlénkou.

Odkud pak pochází láska, že může vniknouti tak skoro z ničeho — nebo mám-li mluvit pravdu, musím říci, že jsem ji miloval . . . Ovšem byla bázliva — neměla však strachu, jako ten, jenž neví, že láska je hřích.

Když byla opona spustěna, povstal jsem — jako hypnotisovaný náměsíčník, jenž má jen jedinou myšlénku, vzal klobouk a hůl, vyšel a zhlédl ji tam, kde jsem věděl že bude, totiž v podjezdu.

Tam stála — a čekala.

Neustoupila, avšak také nedala žádného znamení, ba ani se neusmála — přišla jen — zrovna jako já . . . . .

A stála s očima skoro nepřirozeně velkýma nebo otevřenýma, až jsem promluvil — a hlas se mi při tom chvěl —:

Půjdeme?

Nevím, slyšela-li to, avšak dala se na cestu, obezřele, bázlivě, a musím ti říci — že jsem se k žádné ženě nepřiblížil tak uctivě, jako k ní, jež mne sledovala mlčky a ochotně — přiblížil jsem ruku k její ruce a ona ji nechala v mé — jakoby tam patřila a byla na místě.

A šli jsme, ruku v ruce, dosud mlčky — jakoby pouhý povzdech měl odvanout náš sen.

Pak promluvila a tu jsem slyšel poprvé její hlas — nepohlédla na mne, když se mne ptala, jen se usmívala —:

Wie heisst du?

Ich heisse Paul.

Opakovala mé jméno a pronesla stále se usmívajíc:

Und ich Maria.

A s pomlčkou po každé odpovědi, jakoby ji chtěla uschovat v nitru aneb vložiti do svého snění, zeptala se:

Und woher bist du?

Weit von hier.

Aus dem Norden?

Aus dem Norden.

Ich dachte das.

Přikyvovala hlavou při každé mé odpovědi — a usmívala se.

Vešli jsme na verandu „Roi de Prusse"; přistoupil k nám vyděsený sklepník a označil koutek, kde jsme mohli být nevyrušováni, a jenž šukal kolem s diskrétním úsměvem, jakoby střežil „dies Rendezvous" jako svou zornička — byl bych ho s radostí udeřil doprostřed jeho žlutobílé tváře.

Avšak ona nepozorovala ničeho. Pojídala jen — až ku podivu obezřele — jako hostinu z pohádky, která může tak rychle zmizeti, jak přišla.

Brala tak opatrně sklenice, tak blaženě, ale zároveň tak úzkostlivě, aby nenarazila o druhé ..... zkrátka, nebyl jsem nikdy tak rozrušen, jako za této mlčenlivé — obzvláštní svatební hostiny s takovým děckem.

Vyšli jsme zase ven a najednou rozvázala se jí ústa — povídala o včeličems ze svého krátkého života, o svém domově v českém městě, o krajině, o svých rodičích a bratřích, kteříž

prý jsou strojníky v továrně — a najednou se zarazila a zavrtěla hlavou, pohlédla na mne a řekla:

Nicht war . . . wie glücklich . . . a sklonila hlavu k mému rameni.

Kráčeli jsme právě pod Arkádami . . . Sad nevonný, stinný, síň tichá, temná a vysoká, noc byla před vraty.

Tak se sklání květina ke slunci, jak se ona sklánèla k lásce.

Pavel zamlčel se na okamžik, na to složil zase hlavu do trávy a zíral k obloze:

A tak nám uplynuly tři dny, a já nikdy tolik netoužil, jako když odjela . . . . A jednoho krásného dne, když jsem procitl, změnila se má touha . . . . v soucit.

V nic jiného — a přitom potřásal netrpělivě hlavou.

Než jednoho dne objevila se zase. Věděl jsem, že přijde, obával se toho a odpuzoval tuto myšlénku od sebe . . . .

Nezaklepala, nýbrž otevřela dvéře, dokořán, až stála ve veřejích jako obrázek v rámci — obrázek blaha:

Ich bin es, du, ich bleibe drei Tage — oznamovala s jásotem.

Jak byla blažená a jak slíčná — ale já jí už nemiloval . . . nemiloval ani zbla.

Avšak sliboval jsem si, že odjedu daleko, že jí už nikdy více nespatřím — že však dnes toho nesmí na mně pozorovati a musí býti vesela.

A dali jsme se do hovoru, líbal jsem její ruce a ssundal jí plášt s příhodnou žertovnou poznámkou . . . Než jak to jen mohla poznat? . . . . z tónu mého hlasu? z mého pohledu? — — z čeho? . . . že už je s námi konec . . . .

Zdálo se, jakoby se scvrkala, hubenèla — pod tíží svých šatů . . . . jakoby byla bělejší, že i její ztrnulé ruce vybledly, zdálo se, jakoby v ní nebylo ani jiskérky života, leč v těch jejich očích . . . . jen v těch.

Držíme-li v hrsti chyceného ptáka, má zajisté týž výraz ve svých očích . . . .

Nepromluvila mnoho, neboť její hlas byl skoro vyhaslý.

Vyšli jsme a já pokračoval v hovoru — v nuceném žertování, v němž se často objevovaly pomlčky . . . .

V tom najednou pronesla — ale nepozdvihla svých zraků, nepohlédla již na mne:

Du, ich kann ja morgen reisen — — — tiše, jakoby mne prosila za odpuštění, zdrceně, jako ten, jehož srdce umírá.

Pláč dusil mne v hrdle, avšak — nežádal jsem jí, aby setrvala.

Ptal jsem se, máme-li něco pojíst. Zavrtěla pouze hlavou — a jak vyhlížela při tom nicotně — :

Ich nehme eine Tasse Café, pronesla jen a umlkla.

Dostala ji a vypila. Tiše a mlčky seděla na své židli. V očích neobjevila se ani jediná slza. Řekla pouze, stále tímže tichým hlasem, jehož zvuk již vyhasl :

Dann reise ich ab.

Nezdržoval jsem jí. Doprovodil jsem ji na dráhu a čekali jsme tam dlouho na vlak. Sem a tam prohodila něco, ovšem vždy tímže hlasem. Konečně přijel vlak ; tiše do něho vstoupila a tiše v něm usedla . . . .

Nějakým milostným znamením nechtěl jsem ji urazit.

Když vstoupila do vagonu, pohlédla na mne jen jedenkrát — umírající děcko má také týž pohled — a řekla, jakoby se sama styděla za poslední něžnost svého hlasu :

Adieu, bitte . . . . a dotkla se konců mých prstů . . . . ! Vlak odjel . . . .

Ne, věř mi, v celém svém životě nepocítil jsem takové skličenosti, jako onoho okamžiku . . . .

A přec, připojil ještě, nezavolal jsem jí nazpět . . . . ač jsem se cítil, jakobych byl spáchal vraždu.

Pavel pozdvihl se napolo, vrtěl chvíli hlavou sem a tam, jakoby pociťoval velký bol :

Ale snad si vzpomenu také na ni, až budu umírat . . . .

— —

Nemluvili jsme již spolu. Leželi jsme mlčky, jako před tím, a pohlíželi na jasnou zářijovou oblohu.

Kritika.

Karel Hlaváček : **Sokolské sonety.** Příteli ! ! ! ? ? ? — — — — — —

Ch. — M. *Jahn:* **Z temných i světlých cest.** Sbírka třinácti povídek různé ceny. Většina jich obsahuje prosté konstatování fakt všedního života, nevynikajíc nad niveau požadavků feuilletonu. Jen v některých je jakýsi náběh k líčení psychologickému, než autor, jako by se bál, najednou přestane. Odložíme knihu bez nejmenšího interessu.

Emil de Laveley: **Protestantism a katolicism.** Brožura ta způsobí bezpečně mnoho hněvu a zlé krve — u našich klerikálů. Prosím: fakty a doklady dovozena reakčně-absolutisti-

cká povaha a jádro katolicismu, jeho nejupřímnější odpor proti jakémukoli pokroku a svobodě, jeho slepé lpění na autoritě a dogmu. A naproti tomu postaven protestantism jako náboženství pokroku a svobody. Mnoho tu podáno bedlivé úvaze, byť bylo i někde lecco arbitrairního. Naše stanoviště, zde, je ovšem proti oběma, katolicismu i protestantismu, jako náboženstvím uzákoněným a veřejným.

Jana Mairotova: **Nerozluční.** Román od *modré punčochy* s illustracemi.

K.— *O. Stauf von der March:* **Romanzero und Lieder eines Werdenden.** První oddíl knihy obsahuje ballady a romance, zájem omezen tu pouze na kolorit, jenž místy dosahuje značné nádhery. Většího zájmu je oddíl další, kde jest několik pěkných čísel náladových, na př. *Chopin's Notturnen* a j. Poslední oddíly knihy svědčí, že autor s velikým zájmem a pochopením pronikl poesii *Liliencronovu.* V pěkném čísle *Stets wenn zu kühnem Streite ins Feld der Burgherr ritt* složil rytířsky p. *Stauf* poklonu svému mistru. Od těchto tónů přešel básník v posledních číslech až k písni politické.

Jaroslav Vrchlický: **Moderní básníci francouzští.** Nedá se nijak upírati významu takové anthologie. A na druhé straně, nelze neviděti její nedostatků. Totiž obé je v tom: předvádí celek v miniatuře a zase jej neukazuje. Poněvadž hraje zde hlavní roli personalita jejího původce. Je-li básník, jako zde, má své umělecké i literární credo, má svůj osobní vkus, své lásky a nepřátelství — podle toho všeho, i když hledí býti co nejobjektivnější, dopadá výběr: zajisté, že více než poloviha děkuje svému zařadění těmto příčinám. Proto je obraz, takto vzniklý, vždy jednostranný a neúplný. Mohlo by to býti výtkou. Neměla by však smyslu, jakmile se uváží, že jinak ani nelze. Filologem pořádaná anthologie dopadla by ještě hůře. Byla by studená a strnulá. Tak je tu aspoň život a směs. A p. *Vrchlický* při svém eklekticismu je zajisté více než povolaný k podobným publikacím. Jeho překladatelská zručnost a snadnost mu práci silně usnadňuje — než také působí ledabylosti a nedokonalosti. Nejlépe jsou vystiženi autoři parnassistní, jako svým vnitřním i vnějším rázem mu nejbližší.

Jaroslav Vrchlický: **Tři knihy vlaské lyriky.** Stejně jako nahoře.

—kp— **Časopisy.** Za hranicemi nyní časopisy zabývají se otázkou, věda-li učinila úpadek, čili nic. Náboženská reakce se vzmáhá, volně, ale jistě. V **Čase** byly registrovány některé projevy, hlavně p. *F. Brunetiérův* a, z části sem také spadající, p. *J. Lemaitreův,* v **Revue des deux Mondes** uveřejněné, jakož i p. *T. Richetova* odpověď — malé klopýtnutí. A zrovna tiskne **L'Illustrazione italiana** přednášku p. *A. Grafa,* zabývající se touž otázkou. P. *Graf* dovozuje ve své poutavé řeči, že věda úpadku učiniti nemohla, neslíbivše nikdy nic takového, jehož nesplnění se jí klade vinou. Ví, jakou obtíž a strast působí odkrytí každé, sebe menší, pravdy, nelze jí tedy, aby se pouštěla v dobrodružství a plané sliby o rozřešení všech záhad, o naplnění člověka vším štěstím. A jako neslibovala divů, také nejde proti duchu náboženskému a proti umění, pracuje pouze, chce do-

jíti, třeba pomalu, co nejdále možno v poznání pravdy: štěstí lidstvu snad přislibovala nějaká pavěda, mělké výklady filosofické, povrchnost a prázdnota, halící se v kůži vědy. Již dříve, než tak silně se o thematě debattovalo, při p. *Zolově* románu *Lourdes,* kde také činí se zmínka, že věda sklamala lidstvo, že neposkytla mu slibovaných poznání a štěstí, mluvě o věcí té, p. *Henry Becque,* ve **Figaru**, smál se mínění tomu, nevím, kterým již příkladem, dovozuje jeho neudržitelnost. Ale myslím, bezpečně, mluví-li se dnes o pádu vědy, o jejím přemožení vzmáhajícím se náboženstvím, že skutečně nelze mluviti tak než při různých těch filosoficko-přírodopisných brožurách, výkladech existence, slibujících úplné prosvícení všech temnot — za málo let. A pošetilí a chabí, uvěřivší tomu, naříkají dnes do vědy, že je podvedla, že jim nedala, čeho neslibovala, a mdle klesají v tu náruč, která se jim prvá nabízí. Odtud klerikálná reakce. Prou-li se však, venku, o vědu, u nás, doma, také máme diskussi: o kritice. Po bojích o volnost slova, když utichly p. *M. A. Šimáček,* ve **Světozoru,** zabočil na pole otázky, jakého *druhu* je nám kritiky třeba. Háji nutnost kritiky nabádavé, shovívavé, která by sílila, podporovala, byla vůdkyní, naproti kritice, chtějící býti buď genrem uměleckým nebo vědeckou disciplinou. V **Rozhledech** odpovídá mu p. *F. V. Krejčí* v článku (dosud neukončenem), psaném hlavně se zřetelem na širší kruhy čtenářstva, v našem listě p. *J. Karásek* zabývá se otázkou tou. Úkol kritiky vymezuje též p. *F. Srvaes,* ve článku *Kritik und Kunst,* v **Neue deutsche Rundschau,** tak, že kritika musí sama v sobě nacházeti postačitelnost, že musí býti *opojivým sebepožitkem.* „Kritik vzdal se toho, kázati hluchým ušim. Mluví teď více k sobě a svému srdci." Tedy subjektivita. P. prof. *Masaryk* však, ve svém pojednání o *Twardowském,* v **Naší době,** snaží se pěstovati kritiku vědecky objektivnou. Se šťastným výsledkem. Vyložil vlivy, z nichž povstala báseň p. *Vrchlického,* a vykládá stejně zajímavě jako správně o *původnosti* autorské a o literárním *eklekticismu.* Ukazuje pak, že *Goethe,* vzav *Fausta* z podání lidového, v tom je svrchovaný originál, neboť dovedl problému dáti v idei nový a ryze původní výraz, stejně jako ti, kdož přišli po něm, *Byron, Krasiński, Lenau,* a jiní, řešící týž faustovský problém. Ale ne tak věc se má u p. *Vrchlického.* Obšírně dokazuje p. *Masaryk,* že *Twardowski* je pouze „hluchá ozvěna *Fausta, Krasinského, Byrona, Dantea*" — ukazuje, jak tyto cizí vlivy smísily se v nejasný, zmatený, nesouvislý a nepevný poem, — p. *Vrchlický,* zkrátka, „*Fausta* nepřekonal, ale byl překonán". A na konec ještě něco o našich milých „bratrech" Rusech. Článek p. *F. V. Krejčího,* v **Die Zeit,** o české literatuře, ve výtahu p. *M. A. Orlov* podává v **Trudu**: škoda jen, *že jej s dostatek zkomolil a nevzal si ani péče, řádně přečísti jména českých autorův a správně je transkribovati.* Ale co na tom! Jen když je to po rusky: hned se oznamuje, že bylo napsáno „pojednání", že „stručný článek dobře charakterisuje směry v naší krásné literatuře", že správný je „postesk, že česká lite-

ratura ztrácí svůj ráz a oddává se úplně vlivům západnickým", jako ve **Studentském Sborníku** — a příšerná radost panuje v národě. Ať žije slovanská vzájemnost! Teď se také o *Slovany v Bosně* stará i *zemská vláda:* založila veliký, illustrovaný, skvostně vypravený list **Nada**, pro ušlechtilou zábavu a poučení, jak slibuje. Obsah dělá dobrý dojem, nechci však podle dvou čísel souditi, tak se bojím, že mimo kulturní moment na váhu padají asi různé — arriéres-pensées . . . . . Třeba vyčkati pozorlivě.

—č— **Divadlo.** (*E. Augier,* Paní Caverletová. — *Bisson* a *Carré,* Reduta. — *J. Vrchlický,* Svědek. Závěť lukavického pána. — *G. Davis,* Katakomby.) Jemně kreslené postavy *Augierovy,* obrysů někdy až příliš měkkých a rozplývavých, budou as míti vždy své vděčné diváctvo. Vidíme rádi šlechetné lidi v útlém parfumu příznivých poměrů životních, oblité několika paprsky idealisujícího světla. Drama *Augierovo* dotýká se problému, zasažení v něj je více náhodné, podmíněné fabulí čistě rodinného, specielného dramatu. Myslím problému cti a rehabilitace. Nerozřešuje ho nijakým povšechným, ale ve svém proniknutí všech možných případů jednoduchým resultátem, stejně jako drama *Sudermannovo.* A přece k rozšíření stačí možná jediný tenký řez, vedený rukou obratného chirurga umělce. Než, směr jeho a hloubku ukáže teprve budoucnost. Fraška firmy *Bisson* a *Carré* je pravým meetingem někdy hodně hrubozrnných komických situací, vaudeville bez kupletů. Fabrikát někdy skorem i duchaplných dramatických provazolezců a routinérů pařížských. Slavený vjezd p. *Vrchlického* na jeviště našeho divadla nemohu nazvati než triumfem Caligulovým. Ta trofej nedlouhé abstinence je tak chudá, chudičká. Vidíte, že i na p. *Vrchlického* měla **vliv** ta „doba realismu, nudy, špíny", jen že zbyla v jeho práci jen prostřední. Realismus psychologický, vnitřní zdůvodnění, chybí naprosto. Jen v počátečné rozmluvě dra. Körbera s manželkou a v konečném zahrocení vyciťujete snahu motivace. — Ostatní pak?! Mladý pán zapálil si doutník, postavil se takhle, nu a ostatní — znáte ty nespočetné variace manželské zpronevěry glorifikované i odsouzené francouzskými dramatiky A je-li *Závěť lukavického pána* psána v prvním mládí autorově, nepochopuji, proč dovolil ji hráti, jest-li později, měl tomu zabrániti tím spíše. Nemáme již smyslu pro ubohou komičnost německé faktury. P. *Ruth* má pravdu, „vajíčka" byla „zlatá", ale — z falešného zlata. Na konec ještě jedna novinka. Tentokrát veselohra německého autora *Davise.* Pominu-li všecka prázdná a nudná její místa, falešnou sentimentálnost výborného tanečníka Mayreka a nepochopitelnou karikaturu Rusky Nasty, zbude přece uznati dobře kreslenou postavu Bohrmannovu a satirickou tendenci, provedenou ovšem trochu fraškovitými nepravděpodobnostmi. A tím zde dána stručná bilance naší činohry v poslední době: pro *velké divadlo* nemožno o ní ani říci, že je chuda. Tady by příslušelo jiné slovo.

Vydavatel a redaktor **Arnošt Procházka.** — Tiskem **Em. Stivína** v Praze.

...ent 29 Jge. in 23 Bden.

Ant. DM 1.250.-

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.

WIDENER
SEP 11 1995
BOOK DUE

WIDENER
AUG 02 1995
BOOK DUE

3 2044 024 343 451